

ukrainian
institute

Оксана П'ятковська
Дзвінка Качур
Ольга Долінська
Вікторія Черепенчук
Катерина Альошина

ПІВДЕННО- АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

культурне середовище
та локальні контексти

Оксана П'ятковська
Дзвінка Качур
Ольга Долінська
Вікторія Черепенчук
Катерина Альошина

ПІВДЕННО- АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

культурне середовище
та локальні контексти

Київ, 2025

УДК 327(477:680):316.7

Авторки Оксана П'ятковська
Дзвінка Качур
Ольга Долінська
Вікторія Черепенчук
Катерина Альошина

Дизайнерка і верстальниця Ольга Пугіна

Фото на обкладинці Олена Романовська

Дослідження здійснене експертами Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК) та Української асоціації ПАР (УАПАР) на замовлення Українського інституту завдяки фінансовій підтримці Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проєкту № G55214 «Підсилення голосу України у світі» за сприяння громадської організації «Фундація культурної дипломатії».

Зміст звіту є відповідальністю авторського колективу і не обов'язково відображає позицію і бачення Українського інституту.

Зміст

- 5** Вступ і методологія
- 9** Перелік респондентів
- 12** Історичні, соціально-політичні та культурні контексти Південно-Африканської Республіки
 - Етнічне різноманіття ПАР: особливості та історичні передумови
 - Політика щодо боротьби з наслідками апартеїду та за збереження мультикультуралізму
 - Мультикультуралізм південноафриканців: особливості та вплив на функціонування сфери культури
 - Культурна ідентичність південноафриканців: особливості самоідентифікації та типові стереотипи іноземців
- 29** Локальна інфраструктура у культурній, академічній сферах та сфері громадянського суспільства
 - Ключові установи на державному та недержавному рівнях. Особливості їхньої взаємодії у ПАР
 - Тенденції та інституційний вимір розвитку мистецької й академічної сфер та громадянського суспільства
 - Особливості фінансування культури у ПАР
- 55** Співпраця між Україною і ПАР у сфері культури: стан і перспективи
 - Обізнаність та ставлення фахової спільноти ПАР до України, її культури та мистецтва
 - Досвід співпраці між Україною та ПАР у сфері культури, академії та на рівні громадянських суспільств
 - Перспективи українсько-південноафриканської співпраці у сфері культури
- 82** Висновки і рекомендації
- 88** Додаток 1: Схема державної культурної інфраструктури ПАР
- 89** Про партнерів
- 90** Інформація про авторок

Apartheid Museum,
Cee-Bee

DEMOCRACY

EQUALITY

RECONCILIATION

DIVERSITY

Вступ і методологія

Інституціоналізація політичних, економічних та культурних відносин між Україною та ПАР відбулася після офіційного визнання Південно-Африканською Республікою незалежності України (14 лютого 1992 року) **встановленням дипломатичних відносин** шляхом обміну нотами (16 березня 1992 року) та відкриттям дипломатичних установ: Посольства ПАР в Україні (жовтень 1992 року) та Посольства України в ПАР (серпень 1994 року)¹.

Посольство України в ПАР, яке розміщене в місті Преторія, станом на початок 2025 року охоплювало своєю діяльністю дев'ять країн на півдні Африки (ПАР, Ботсвана, Есватіні, Замбія, Зімбабве, Лесото, Маврикій, Мадагаскар, Намібія)². **Юрисдикція Посольства ПАР в Україні також поширюється на декілька країн в регіоні** (Молдова, Вірменія і Грузія)³, що певною мірою звучує можливості дипломатичної співпраці між країнами.

Така **обмеженість у дипломатичних представництвах** відображає стан справ українсько-африканських зв'язків після відновлення незалежності України, де інтерес до країн Африки був практично відсутній. Африка не згадувалася у стратегічних документах, бракувало системної роботи щодо представлення України для континенту, де

54 країни мають право голосу в ООН. У цей час українсько-африканські зв'язки підтримувалися завдяки зусиллям окремих ентузіастів та небагатьох громадських ініціатив, як, наприклад, «Українська асоціація в ПАР», яка з 2017 року активно налагоджує співробітництво між державними і неурядовими організаціями в Україні та ПАР в академічній, культурній та економічній сферах.

У 2021-2022 роках співробітництво між Україною та країнами Африки, під впливом геополітичних та економічних змін, зросло. **Перша «Стратегія розвитку відносин України з державами Африки» була прийнята Міністерством закордонних справ України у 2022 році⁴, перша «Комунікаційна стратегія Україна — держави Африки» на період 2024-2026 року⁵ затверджена у 2023 році.** Ці документи декларують прагнення сучасної України знайти ефективні формати участі у стратегічних процесах на континенті, розширювати свою присутність, посилювати культурний та міжособистісний обмін. Україна «прагне будувати свої відносини з партнерами на континенті на основі системності, гнучкості та адаптивності».

Зі зміною державних пріоритетів відбулися зміни в державних та недержавних інституціях. **У 2022 році призначено Спеціального представника України з питань Близько-**

1 З історії Посольства України в ПАР, Посольство України в Південно-Африканській Республіці, 16.09.2024, <https://rsa.mfa.gov.ua/posolstvo/221-z-istoriji-posolystva-ukrajini-v-par>.

2 5 ТД, Міністерство закордонних справ України, 18.01.2025, <https://mfa.gov.ua/dvostoronnye-spivrobitnictvo/5-td>

3 South African Representation Abroad, Department of International Relations & Cooperation, <https://dirco.gov.za/south-african-representation-abroad-u/>.

4 Здобутки МЗС України на африканському напрямі у 2022 році, Міністерство закордонних справ України, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/PRESS/mfa-digest-2022.pdf>.

5 Комунікаційна стратегія Україна — держави Африки 2024 — 2026 рр., Міністерство закордонних справ України <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/strategiya-afrika-1.pdf>.

го Сходу та Африки⁶. В Українському інституті у 2023 році було відкрито напрям роботи з країнами Азії, Африки та Латинської Америки, а також створено окрему посаду програмного експерта з Кенії, Нігерії та Південної Африки⁷. У Світовому конгресі українців у цьому ж році створено посаду регіонального віцепрезидента, відповідального за координацію українських громад на континенті⁸.

Окрім того, активізувалися діалоги між українською владою та урядами африканських країн. Відбулося більше двох десятків розмов з президентами цих держав, зокрема, з частиною з них це сталося вперше в історії української незалежної дипломатії⁹. Однією з найбільших політичних подій в українсько-південноафриканських відносинах став візит Президента ПАР Сиріла Рамафоси у червні 2023 року в рамках Африканської місії миру до України, яку здійснили лідери семи африканських країн¹⁰.

Незважаючи на такі позитивні тенденції після 2022 року, варто звернути увагу на низку зовнішньополітичних викликів на шляху до налагодження українсько-південноафриканської співпраці. Так, наприклад, після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України ПАР зайняла позицію «неприєднання»¹¹, а сама влада цієї кра-

їни хоч і виступає за територіальну цілісність України, проте не засуджує відкрито російську агресію. Натомість через міжнародні платформи на зразок БРІКС¹² представники уряду та президент ПАР регулярно здійснюють візити до країни-агресора Росії¹³.

Серйозним викликом для українсько-південноафриканських відносин є системна робота Росії – щодо дискредитації України та її боротьби за загальнолюдські цінності, принципи демократії та свободи, яка ведеться з 2014 року. Активна кампанія Росії з дезінформації та дискредитації України і українців у ПАР з використанням травм південноафриканців, спричинених апартеїдом та колоніалізмом, спрямована на зображення українців расистами та імперіалістами¹⁴. Ці інформаційні атаки мають системний характер та шкодять взаєморозумінню і побудові міцних стосунків між двома державами.

Частково результатом російських впливів є те, що тема війни Росії проти України стала частиною внутрішньо-політичного дискурсу ПАР, де політичні партії займають різні позиції¹⁵. Це шкодить культурним обмінам і діалогу, адже прихильники певних політичних сил можуть уникати участі у спільних проєктах з українцями, боячись, що їхні однодумці цього не зрозуміють.

6 Указ Президента України № 491/2022, Питання Спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки, Офіс Президента України, 12.07.2022, <https://www.president.gov.ua/documents/4912022-43289>.

7 Азія, Африка, Латинська Америка, Український Інститут, <https://ui.org.ua/main/sector-asia-africa-latin-america/>.

8 XII UWC Congress elects President and new Board of Directors, Ukrainian World Congress, 22.10.2023, <https://www.ukrainianworldcongress.org/xii-uwc-congress-elects-president-and-new-board-of-directors/>.

9 Качур Дзвінка, Дальня мішень: як агресія проти України змінила російські амбіції на Африканському континенті, Українська правда, 28.10.2024, <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/10/28/7481733/>.

10 Президент ПАР представив 10 мирних ідей Африки щодо війни в Україні, Еспресо, 16.06.2023, <https://espresso.tv/prezident-par-predstaviv-10-mirnikh-idey-afriki-shchodo-viyini-v-ukraini>.

11 Рух неприєднання, або також «Країни, що не приєдналися» — міжнародне об'єднання країн світу, що визнають неприєднання до воєнних союзів великих держав одним з основних принципів своєї зовнішньої політики.

12 Об'єднання «Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР» до розширення, прийнятого у 2023 році.

13 Качур Дзвінка, Нова політична епоха в ПАР: чи стане вона проукраїнською?, Український тиждень, 25.06.2024, <https://tyzhden.ua/nova-politychna-epokha-v-par-chy-stane-vona-proukrainskoiu/>.

14 Наприклад, кампанія у пресі, яку було проведено у вересні 2024 року, у час, коли було погоджено, хоча не оголошено візит президента Зеленського до ПАР. Детальніше про інформаційну кампанію: We call on support for universal Human Rights and Democracy, Ukrainian Association of South Africa, 17.09.2024, <https://www.uaza.co.za/we-call-on-support-for-universal-human-rights-and-democracy/>.

15 Качур Дзвінка, Нова політична епоха в ПАР: чи стане вона проукраїнською?, Український тиждень.

Важливим результатом нової стратегії державної політики України щодо Африканського континенту повинен стати розвиток наукових центрів, та експертів-африканістів в Україні, адже станом на сьогодні зацікавлення африканістикою має дещо спорадичний характер¹⁶.

Таким чином, це дослідження, проведене експертами Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК) та «Української асоціації ПАР» (УАПАР) на замовлення Українського інституту, дає змогу глибше зрозуміти специфіку суспільно-політичних та культурних контекстів Південно-Африканської Республіки, питання ідентичності та низку важливих культурних феноменів і явищ цієї країни, що впливають на побудову відносин з іншими державами; особливості інфраструктурних можливостей та інституційних спроможностей для розвитку культурної співпраці; ставлення до України й української культури та потенційні можливості двосторонньої співпраці. Дослідження має прикладне значення для тих установ та інституцій, котрі ініціюватимуть культурні проекти у складному зовнішньополітичному просторі та внутрішньому мультикультурному середовищі ПАР.

Досягнення визначеної мети зумовлює необхідність виконання таких завдань:

- З'ясувати особливості функціонування локальної інфраструктури у культурній, академічній сферах та сфері громадянського суспільства, специфіку функціонування інституцій (державних та недержавних) та тенденцій у зазначених сферах (зокрема, які особистості, події, проекти, інституції тощо визначають розвиток цих сфер на даний час, які є припущення щодо розвитку цих тенденцій у коротко- та середньостроковому майбутньому) в ПАР.
- Виявити специфіку суспільно-політичних, історичних та культурних контекстів та публічного дискурсу в ПАР, зокрема, особливості національної та регіональних ідентичностей, інші регіональні особливості, політики щодо корінних народів і етнічних спільнот та їхні права, особливості колоніальної історії та її сучасного прочитання, інші важливі культурні феномени та чутливі для внутрішньої аудиторії ПАР теми, пов'язані з особливостями історичного досвіду, а також теми чи уявлення, які впливають на сприйняття України та розвиток культурної співпраці з нею.
- Сформулювати найбільш перспективні культурні сфери, тематики та напрямки, в яких може працювати Український інститут або інші українські культурні агенти з місцевими загальнодержавними/локальними діячами у культурній, академічній сферах та сфері громадянського суспільства в ПАР.

У дослідженні було використано якісну методологію, а саме — експертні напівструктуровані інтерв'ю. У період з жовтня по грудень 2024 року було проведено 22 інтерв'ю з культурними експертами, менеджерами, діячами з секторів музики, візуального мистецтва, кіно, перформативного мистецтва, літератури, представниками академічної і дослідницько-аналітичної спільноти, дипломатичного корпусу, іноземних інституцій культурної дипломатії та української діаспори в ПАР. Водночас варто підкреслити, що більшість опитаних експертів поєднують кілька спрямувань та сфер. Тому їхні висловлені думки та візії є комплексними і багатограними, що додає дослідженню глибшого розуміння досліджуваних сфер культури.

При формуванні вибірки задля репрезентування широкого спектра думок серед

¹⁶ Мельник Ілона, *Проблеми розвитку африканістики в Україні (короткий історіографічний огляд)*, Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, вип. 51, 2018, с. 377-382.

представників експертного середовища було застосовано критерії збалансування (географічний (представлено як великі міста ПАР — Кейптаун, Йоганнесбург, Дурбан, Преторія, так і менші — Гремстаун, Грейтон, Сомерсет-Вест, Паарл, а також місто Київ), мовний (представники різних офіційних мов ПАР — зулу, африкаанс, англійська), гендерний (опитано 12 жінок і 10 чоловіків), критерій досвіду (ті, що давно і плідно співпрацюють з Україною та ті, які мають дотичний досвід та бажання розвивати співпрацю або не мають досвіду взагалі), організаційний (представники державних та недержавних, комерційних та неприбуткових організацій)).

Усі інтерв'ю проходили в онлайн-форматі за допомогою використання платформи Zoom. Мовами проведення інтерв'ю були англійська (18 респондентів) та українська (6 респондентів). Четверо експертів, з яких троє — представники української діаспори та один південноафриканський журналіст, побажали залишитися конфіденційними.

Для реалізації дослідження пошук респондентів здійснювався за допомогою контактів неурядової громадської організації «Українська асоціація в ПАР», відкритих джерел (платформи, довідники, сайти інституцій тощо), а також за допомогою методу «снігової кулі» — збір рекомендацій та контактів від респондентів, залучених у дослідження після завершення інтерв'ю.

Крім глибинних інтерв'ю, важливою компонентою дослідження на всіх його етапах було проведення кабінетного аналізу, який містив огляд відкритих джерел (академічна література, медіаматеріали, вебсайти державних органів, неурядових організацій, проєктів тощо). Він здійснювався з метою попереднього занурення в тематику дослідження, коректнішого укладання опитувальника, сутнісного наповнення фінального звіту відповідно до поставлених завдань, а також для верифікації названих респондентами подій, проєктів, явищ, осіб, інституцій тощо.

Інтерпретуючи результати дослідження, варто звернути увагу на **основні обмеження**, які мають обрані методи. Оскільки було використано якісну, а не кількісну методологію, озвучені рефлексії не варто вважати репрезентативними щодо усіх представників культурного, академічного і громадського сектору Південної Африки. Інтерв'ювання носить радше розвідувальний характер, що разом з тим дозволяє отримати широкий спектр думок стосовно локальних контекстів та культурного середовища ПАР.

Отримані дані буде покладено в основу подальшого ґрунтового та якісного планування напрямів, проєктів та форматів роботи Українського інституту, представників сфери культури України і дипломатичної служби України у Південно-Африканській Республіці.

Перелік респондентів¹⁷

- **Любов Абравітова**, Надзвичайний і Повноважний Посол України в ПАР, Преторія, ПАР
- **Катерина Альошина**, засновниця організації «Лабораторія сучасного танцю» («Contemporary Dance Laboratory»), президентка ГО [«Українська асоціація в ПАР»](#), Західний Кейп, ПАР
- **Роберт Берольд (Robert Berold)**, поет, літературний критик, редактор, засновник видавничої компанії та неурядової організації, яка покликана розвивати літературні здібності молоді, колишній викладач університету Родса (Rhodes University), Грейтон, ПАР
- **Джессіка Денішен (Jessica Denyschen)**, виконавча директорка організації [«Arts and Culture Trust»](#), Йоганнесбург, ПАР
- **Руцера дю Плессі (Rucera du Plessis)**, художня керівниця Національного мистецького фестивалю ([National Arts Festival](#)), Йоганнесбург, ПАР
- **Звелету Жолобе (Zwelethu Jolobe)**, професор, завідувач кафедри політичних досліджень Університету Кейптауна ([Department of Political Studies at the University of Cape Town](#)), Кейптаун, ПАР
- **Ганна Жуковіна**, режисерка, режисерка монтажу, Кейптаун, ПАР
- **Шойб Касу (Shoayb Casoo)**, Надзвичайний і Повноважний Посол ПАР в Україні, Київ, Україна
- **Керолайн Келберн (Caroline Calburn)**, художня керівниця «Театральне мистецтво» («Theatre Arts»), театральна режисерка, колишня викладачка незалежного театру Університету Кейптауна, ПАР
- **Денис Рева (Denys Reva)**, аналітик в Інституті досліджень безпеки ([Institute for Security Studies](#)), Преторія, ПАР
- **Оксана Розумна (Куценко)**, письменниця, перекладачка, дипломатка Посольства України в ПАР в 2018—2023 роках, Київ, Україна
- **Ллойд Ентоні Сміт (Lloyd Anthony Smith)**, працівник недержавної мистецької фундації [«NIROX Foundation»](#) та організації [«Kromdraai Impact Hub»](#), Сендтон, ПАР
- **Вайда Станкевичень (Vaida Stankeviciene)**, культурна аташе Посольства Литви у ПАР, Преторія, ПАР

¹⁷ Посади й афіліації респондентів вказані станом на кінець 2024 року, коли проводився польовий етап дослідження у формі глибинних експертних напівструктурованих інтерв'ю.

- **Александр Тілманс (Alexandre Tilmans)**, співзасновник організації [Baz-Art](#), культурний менеджер Міжнародного фестивалю публічного мистецтва ([International Public Art Festival, IPAF](#)), менеджер сучасного мистецтва, співредактор журналу про мистецтво, Кейптаун, ПАР
- **Івет Харді (Yvette Hardie)**, директорка представництва Міжнародної асоціації театру для дітей та юнацтва ASSITEJ ([International Association of Theatre for Children ASSITEJ](#)) у Південній Африці, театральна режисерка, продюсерка, розробниця навчальних програм та підготовки вчителів, Кейптаун, ПАР
- **Луї Хейнеман (Louis Heyneman)**, Головний виконавчий директор Кейптаунського філармонічного оркестру ([Cape Town Philharmonic Orchestra](#)), Кейптаун, ПАР
- **Сіпенділе Хлонгва (Siphindile Hlongwa)**, культурна менеджерка фестивалів у Центрі креативного мистецтва Університету Квазулу-Натал ([Centre for Creative Art, University of KwaZulu-Natal](#)), Преторія, ПАР
- **Андреас Штрол (Andreas Stroehl)**, директор відділення Гете-Інституту в ПАР ([Goethe Institut South Africa](#)), Йоганнесбург, ПАР
- **Представник сфери міжнародної журналістики**, конфіденційно
- **Представник української діаспори в ПАР**, конфіденційно
- **Представник української діаспори в ПАР**, конфіденційно
- **Представник української діаспори в ПАР**, конфіденційно

Zeitz Museum of Contemporary Art Africa,
Jay Jay Redelinghuys

Історичні, соціально-політичні та культурні контексти Південно-Африканської Республіки

Етнічне різноманіття ПАР: особливості та історичні передумови

Південно-Африканська Республіка є мультикультурною, етнічно та релігійно різноманітною країною з багатою історією, яка зумовила її сучасний демографічний склад. Згідно з результатами перепису населення 2022 року, загальна чисельність населення країни становила 62 027 503 особи; де чорношкірі африканці (*black Africans*) — 81,4%, люди змішаних рас (*coloureds*)¹⁸ — 8,2%, білі (*whites*) 7,3%, індійці/азійці (*Indians/Asians*) — 2,7%¹⁹.

Адміністративно країна поділена на 9 провінцій (Східний Кейп, Фрістейт, Гаутенг, Квазулу-Натал, Мпумаланга, Лімпопо, Північний Кейп, Західний Кейп, Північно-Західна) і має 12 державних мов (зулу, коса, африкаанс, англійська, сепеді, тсвана, сесото, сваті, венда, ндебеле, тсонга та мова жестів, яка стала офіційною мовою у 2023 році). Кожна з провінцій ПАР має свої особливості та є унікальною з позиції мови, звичаїв, стилю життя і цінностей населення, яке там проживає. Поліетніч-

ність робить культурне життя південноафриканців дуже багатим і неповторним, але водночас викликає особливу увагу до питань інклюзії та взаємоповаги.

Етнічна приналежність до громади пов'язана з культурними особливостями конкретної групи і включає певні норми, цінності, ставлення і типову поведінку. У південноафриканському контексті етнічна ідентичність мешканців країни тісно пов'язана з історичним досвідом та подальшим розвитком громади. Кожна така спільнота поєднує різні етнічні групи. Наприклад, чорношкіра африканська група включає народи, які розмовляють мовою банту, та складається з дев'яти різних традиційних етнічних підгруп: зулу, коса, сото, бапеді, венда, тсвана, тсонга, свазі та ндебеле.

До змішаних рас входять люди, які є нащадками перших європейських поселенців та койсан чи банту, самих койсан і привезених рабів або іммігрантів з Азії. Індійська група сформувалася з осіб, чий предки у період британського колоніалізму прибули до країни з Індійського субконтиненту. Білошкіра група, яка включає

18 Термін «кольорові» (*coloureds*) трактується як нейтральний у ПАР та вживається в офіційній комунікації державних органів, характеризуючи осіб змішаного расового походження. Водночас термін може сприйматись як застарілий, позначаючи конкретний історичний період в минулому, а відтак образливий у сучасному контексті, зокрема, у Великій Британії та Сполучених Штатах Америки. Тому у тексті дослідження *coloureds* українською перекладається як «люди змішаних рас» (примітка Українського інституту).

19 Census 2022 Population Count Results, Statistics South Africa, <https://www.statssa.gov.za/?p=16716&utm>.

людей європейського походження, поділяється на дві основні підгрупи: **африкани** та **англійці**²⁰.

Також важливою складовою південноафриканського суспільства є релігія. У 2022 році 84,5% населення ідентифікували себе як християни, зокрема понад 85% серед основних расових груп. Індуїзм переважає серед індійсько-азійської спільноти (37,1%). Водночас зростає секуляризм, особливо серед білих південноафриканців. Попри це, релігія продовжує впливати на культуру та суспільне життя²¹.

У доколоніальний період протягом більше ста тисяч років південь Африки населяли первісні групи мисливців-збирачів. Вони були **корінними жителями** цієї частини континенту. Сучасні фізичні антропологи називають ці племена загальним терміном **койсан**, щоб відрізнити мешканців півдня Африки від їхніх сусідів-землеробів. Цікаво, що **койсан** склалися з двох основних груп: **сан** та **кой-коїн** (нідерландські колонізатори називали ці групи **бушмени** та **готтентоти**; останній термін нині вважається застарілим і образливим)²². У системі расової класифікації **койсан** здебільшого використовували щодо людей змішаних рас. Практично усі **койсани** були знищені у період європейської колонізації або були асимільовані з іншими племенами. Нащадки **койсан** адвокатують за визнання геноциду свого народу²³.

Пізніше, в основному протягом XI-XVI століть, із центральної Африки поступово мігрували **землеробські племена банту**, які асимілювали чи витіснили **койсан**²⁴. Саме племена банту, найчисленніші з яких **коса** та **зулу**, є основним чорношкірим населенням ПАР.

Винахід компаса полегшив розвиток мореплавства та дозволив **європейцям з Португалії досягнути південних частин континенту у 1488 році**²⁵. У 1652 році **нідерландські поселенці** заснували на території сучасної ПАР базу для Голландської Ост-Індійської компанії, яка полегшувала подорожі між Атлантичним та Індійським океанами, постачаючи свіжі овочі, фрукти та воду. Базу створили у Столовій бухті і назвали **Кейп** (сучасна назва Кейптаун). Проміжна станція швидко перетворилася на колонію. Колонізатори принесли з собою **західну культуру та стиль життя** — римсько-голландське право, реформатську релігію, капіталізм, а також рабство²⁶. Раби, привезені з південної Азії та Індії, стали основою населення, яке расово класифікується як **люди змішаних рас**.

З часом нащадки європейців у взаємодії з іншими жителями півдня Африки сформували **нову білошкіру етнічну групу**, відому тоді як **бури**²⁷, або пізніша назва **африкани**, яка у XVIII-XIX століттях сформувала власну мову — **африкаанс**²⁸. Згодом Британська імперія взяла під свій контроль

20 Adams Byron G., Van de Vijver Fons J.R., De Bruin Gideon P., *Identity in South Africa: Examining self-descriptions across ethnic groups*, International Journal of Intercultural Relations, vol. 36, no. 3, 2012, pp. 377–388.

21 *Cultural Dynamics in South Africa*, Statistics South Africa, <https://www.statssa.gov.za/?p=18173>.

22 Oliver Erna, Oliver Willem H., *The colonisation of South Africa: A unique case*, HTS Teologiese Studies / Theological Studies, vol. 73, no. 3, 2017, pp. 1–8, <https://doi.org/10.4102/hts.v73i3.4498>.

23 Naidoo Sonri, *Khoisan people march to constitutional court*, Mail&Guardians, 9.09.2022, https://mg.co.za/news/2022-08-09-khoisan-people-march-to-constitutional-court/?utm_source=chatgpt.com.

24 Ключковська І. та ін., *Українці Південно-Африканської Республіки: суспільство, ідентичність, майбутнє. Результати дослідження*, Львів, 2020, 262 с., <http://miok.lviv.ua/?p=18869>.

25 Panigrahi Sambit, Sethy Santosh, *Literature in Colonial South Africa: A Contextual Overview*, International Journal of Advance Research and Innovative Ideas in Education, vol. 4, no. 2, 2018, pp. 1–3.

26 Oliver Erna, Oliver Willem H., *The colonisation of South Africa: A unique case*.

27 У перекладі з африкаанс означає «фермер».

28 Ключковська І. та ін., *Українці Південно-Африканської Республіки: суспільство, ідентичність, майбутнє. Результати дослідження*.

Кейп, і у 1806 році майже півторастолітнє нідерландське панування на цих землях завершилося, бо **Капська провінція стала колонією Великої Британії**²⁹. А **бури**, витіснені британцями, вирушили на північ та створили власні республіки — **Трансвааль та Оранжеву вільну державу**.

У 1820-х роках продовжується період територіальних конфліктів між новими колонізаторами та різними племенними громадами, зокрема, **бурами, кося та зулу**. Як наслідок, у 1879 році після англо-зулуської війни території народу **зулу** були включені до Британської імперії. А бурські республіки після поразки у Другій англо-бурській війні (1899-1902 роки)³⁰ об'єдналися з британськими колоніями³¹ і **створили Південно-Африканський союз у 1910 році**. Союз був домініоном у складі Британської імперії, тобто мав власний уряд, але залишався під суверенітетом Британської корони. Таке об'єднання та **відкриття покладів різноманітних корисних копалин** (золота, алмазів та урану) сприяло посиленню міграції до ПАР з інших британських колоній, особливо з Індії. Так звана «золота лихоманка» стала однією з причин зростання економіки³².

На початку ХХ століття до Південної Африки емігрували кілька тисяч євреїв з українських земель, що тоді входили до складу Російської імперії³³. Вони ідентифікуються у ПАР як литовські євреї внаслідок особли-

вості процесу міграції. Загалом єврейська громада стала важливим соціальним і економічним чинником у розвитку країни³⁴. Расово єврейська громада ПАР класифікувалася як біле населення.

Новостворений **Південно-Африканський Союз** мав на меті забезпечити правління білої меншості і тому значно обмежував можливості чорношкірого та так званого «кольорового» населення, тобто людей змішаних рас. Запроваджений у 1913 році закон про землю та право власності на неї спричинив масові переселення і заклали основи економічної нерівності за расовою ознакою, наслідки якої ПАР досі не може подолати.

У відповідь на расову дискримінацію у 1912 році було створено **Африканський національний конгрес (АНК)**, який фактично очолював у наступні десятиліття боротьбу проти політики дискримінації та сегрегації чорношкірого населення країни³⁵.

Утиски за расовою ознакою посилювалися, коли **1948 року на виборах у державі перемогла африканерська Національна партія, яка відкидала расову рівність і політичні права небілошкірих громадян** та просувала політику расового розділення, відому як **апартеїд**. Партія **запровадила деспотичний расистський режим**, який порушував права людей неєвропейського походження в країні, жорстоко експлуатував

29 Oliver Erno, Oliver Willem H., *The colonisation of South Africa: A unique case*, HTS Theologiese Studies / Theological Studies, vol. 73, no. 3, 2017, pp. 1–8, <https://doi.org/10.4102/hts.v73i3.4498>.

30 *The world factbook. South Africa*, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/south-africa/>.

31 Капська колонія, Натал, Трансвааль і Оранжева вільна держава.

32 Harrison P., Zack T., *The power of mining: the fall of gold and rise of Johannesburg*, Journal of Contemporary African Studies, vol. 30, no. 4, 2012, pp. 551–570.

33 Ключковська І. та ін., *Українці Південно-Африканської Республіки: суспільство, ідентичність, майбутнє. Результати дослідження*, Львів, 2020, 262, <http://miok.lviv.ua/?p=18869>.

34 *Oldest Jewish Community in South Africa Looks Back over 175 Years*, Jewish (Litvak) community of Lithuania, 21.04.2016, <https://www.lzb.lt/en/2016/04/21/oldest-jewish-community-in-south-africa-looks-back-over-175-years/>.

35 *The Union of South Africa 1910*, South African History Online, 6.05.2016, <https://www.sahistory.org.za/article/history-apartheid-south-africa>.

етнічні спільноти та застосовував проти них насилля та репресії³⁶.

У 1961 році, у період деколонізації, Південно-Африканський Союз вийшов із королівства Співдружності і став незалежною державою під назвою **Південно-Африканська Республіка (ПАР)**. Рішення про незалежність було прийнято на референдумі тільки для білошкірого населення. У цьому ж році була прийнята перша Конституція держави, яка укріпила попередні закони про расову нерівність³⁷.

Напружена боротьба з режимом з боку чорношкірої опозиції, яка інколи переходила навіть у збройні протистояння, міжнародні санкції та ізоляція держави змусила уряд ПАР до трансформації³⁸.

Важливо відзначити роль України (тогочасної Української Радянської Соціалістичної Республіки) у боротьбі проти режиму апартеїду. З 1963 року на території України тренувалися та здобували освіту представники АНК та інших рухів опору³⁹. Тисячі південноафриканців здобули освіту та пройшли тренінги в Україні. На політичному рівні Україна підтримувала міжнародні санкції проти апартеїду, а представники України в ООН протягом багатьох десятиліть були заступниками голови Спеціального комітету ООН проти апартеїду. За підтримки комітету розроблялися чис-

ленні резолюції та санкції ООН, що були спрямовані на зміну режиму апартеїду⁴⁰. **А останнім представником Комітету був Міністр закордонних справ уже незалежної України — Геннадій Удовенко.** Він обіймав посаду Постійного представника України при ООН з лютого 1985 по березень 1992 року та у цей період виконував обов'язки заступника голови Спеціального комітету ООН проти апартеїду. Його ім'я вшановане у Парку свободи у м. Преторія⁴¹.

Трансформація режиму апартеїду до демократії розпочалася у 1990 році, коли після 27 років ув'язнення було звільнено політичного в'язня Нельсона Манделу⁴². Тривалі переговори та поступові зміни до Конституції дозволили провести 27 квітня 1994 року перші демократичні вибори для всього населення країни. Цей день у ПАР відзначається як державне свято — День Свободи.

Більшість голосів на перших незалежних виборах отримав АНК, а президентом тоді обрали **Нельсона Манделу**. Він був **символом боротьби проти апартеїду** і разом з останнім президентом періоду апартеїду — Фредеріком Де Клерком — стали Нобелівськими лауреатами миру за те, що домоглися мирного переходу влади та уникнення громадянської війни. У 1996 році парламент спільно з президентом прийня-

36 Wawrzyński Patryk, Marszałek Kawa Joanna, Sithole Neo, *Transformation of the constitutional identity in South Africa after the fall of apartheid*, Białystok Legal Studies, vol. 29, no. 3, 2024, pp. 307–322, <https://doi.org/10.15290/bsp.2024.29.03.17>.

37 Там само.

38 Мандела Нельсон, *Довгий шлях до свободи*, Наш Формат, 2014.

39 *The Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and the Anti-Apartheid Struggle*, South African History Online, 13.11.2012, <https://www.sahistory.org.za/article/union-soviet-socialist-republics-ussr-and-anti-apartheid-struggle>.

40 *The United Nations — Partner in the Struggle Against Apartheid*, United Nations, https://www.un.org/en/events/mandeladay/un_against_apartheid.shtml.

41 «Відкриття почесної таблички Геннадію Удовенку у Парку Свободи», Ukrainian Africa, X, 28.10.2024, <https://x.com/UkrainianAfrica/status/1852006798410109389>.

42 Нельсон Мандела — один з очільників руху боротьби проти апартеїду. Його ув'язнили за організацію саботажу як члена підпільного руху «Умконтото ве Сізве». У 1964 році його засудили до довічного ув'язнення за підвизну діяльність проти режиму.

ли та оприлюднили **нову Конституцію**⁴³. Вона заснована на повазі до прав людини, толерантності та демократичних цінностях. Конституція має **на меті об'єднати таке різноманітне суспільство та досягти примирення**.

Концепція суспільного єднання та мирного співжиття для добробуту усього різноманітного населення ПАР була запроваджена борцем з режимом апартеїду, англійським архієпископом **Десмондом Туту**, та отримала назву «**веселкової нації**»⁴⁴. Десмонд Туту — південноафриканський архієпископ англійської церкви, правозахисник і голова Ради церков ПАР⁴⁵, який активно виступав проти апартеїду. У 1984 році він отримав Нобелівську премію миру за свою мирну боротьбу за рівність і справедливість. Після падіння апартеїду очолив Комісію справедливості та примирення⁴⁶, сприяючи національному зціленню⁴⁷.

Історія системної дискримінації частини населення ПАР призвела до демографічних, інституційних, соціальних нерівностей. Необхідність віднайти суспільну справедливість і нову ідентичність стали найбільшими викликами для країни. Політичні, суспільні та культурні процеси, які відбуваються в країні зараз, значною мірою сформовані складною історією системної дискримінації в ПАР.

Політика щодо боротьби з наслідками апартеїду та за збереження мультикультуралізму

Щоб відновити соціальну справедливість, у країні було запроваджено політику **Broad-Based Black Economic Empowerment (BBBEE або BEE)**⁴⁸, яка спрямована на економічне розширення прав і можливостей чорношкірого населення. Ця державна політика орієнтована на економічну трансформацію та підвищення участі громадян, яких раніше дискримінували в економіці Південної Африки. BBBEE передбачає стимули для бізнесів, які сприяють економічному розширенню прав і можливостей раніше дискримінованих осіб за кількома вимірюваними критеріями, зокрема, працевлаштування співробітників та укладення контрактів з постачальниками. Ці критерії діють для всіх проектів, що отримують державне фінансування, включно з культурними та освітніми ініціативами. Попри зазначені зусилля, рівень нерівності серед населення Південно-Африканської Республіки не знизився. Держава залишається світовим лідером за Коефіцієнтом Джині⁴⁹, безробіття серед молоді становить понад 60%⁵⁰, а більшість населення, яке живе за межею бідності, є чорношкірим.

43 Wawrzyński Patryk, Marszałek Kawa Joanna, Sithole Neo, *Transformation of the constitutional identity in South Africa after the fall of apartheid*, Białystok Legal Studies, vol. 29, no. 3, 2024, pp. 307–322, <https://doi.org/10.15290/bsp.2024.29.03.17>.

44 «Веселкова нація» — це термін, введений архієпископом Десмондом Туту на початку 1990-х років для опису концепції єдності різних культурних, расових та етнічних груп в ПАР після апартеїду. Після перших демократичних виборів у 1994 році цей термін широко використовував Нельсон Мандела. Кольори сучасного прапора ПАР теж відображають цю концепцію.

45 *Who are we*, South African Council of Churches, <https://sacc.org.za/>.

46 Truth and Reconciliation Commission Website, <https://www.justice.gov.za/trc/>.

47 Archbishop Emeritus Desmond Mpilo Tutu, South African History Online, 4.04.2011, <https://www.sahistory.org.za/people/archbishop-emeritus-desmond-mpilo-tutu>.

48 South African Government, *Broad-based Black Economic Empowerment Act 53 of 2003*, <https://www.gov.za/documents/broad-based-black-economic-empowerment-act>.

49 Індекс Джині, також відомий як коефіцієнт Джині, є статистичним показником розподілу доходів в країні, що відображає нерівність між її жителями.

50 *South Africa Youth Unemployment Rate*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/south-africa/youth-unemployment-rate>.

Колонізатори намагалися не лише нав'язати свою культуру та бачення корінним народам, наслідком чого стали внутрішні культурні трансформації цих спільнот, але й змінити уявлення темношкірих людей про себе, як про таких, які є меншوارтисними порівняно з білошкірими людьми. Зміна системи освіти, яка б дозволила усім дітям в ПАР мати доступ до освіти та рівні освітні можливості, залишається не розв'язаним питанням навіть через 30 років після відновлення демократії⁵¹.

Під час режиму апартеїду освітні установи були важливою частиною колоніального проекту та символом переваги білошкірого населення. У 1953 році уряд Південної Африки ухвалив Закон про освіту банту (Bantu Education Act)⁵², який визначав структуру та зміст освіти для темношкірих людей. Цей закон дозволяв уряду контролювати та обмежувати доступ темношкірих осіб до високоякісної освіти. Темношкірі студенти не могли навчатися в університетах, які не були призначені для їх «расової групи», або в університетах, які були проголошені «лише для білошкірих осіб», якщо вони не отримали спеціальний дозвіл⁵³. Тоді ж сформувалася євроцентрична модель освіти та науки, заснована на західних знаннях, цінностях, способах пізнання і світогляді. Рівні фінансування шкіл для білошкірого та темношкірого населення відрізнялися у сотні разів, що заклало системні нерівності протягом десятиліть. Подолання цих нерівностей залишається пріоритетним завданням для сучасної системи освіти⁵⁴.

Як бачимо, досвід колоніалізму та апартеїду залишив багато шрамів, які відчутні у суспільному і політичному житті держа-

ви, та фактично формують сучасну реальність населення. На противагу колоніалізму та апартеїду, боротьба за свободу та демократію є цінностями, які найбільше шануються у ПАР. Ці теми глибоко рефлексуються та промотуються у мистецтві та культурі країни. Митці різних жанрів сміливо висловлюють своє бачення та ставлення до минулих подій та шляхів відновлення справедливості через театр, музику, літературу, художнє мистецтво, кінематограф.

«Наша свобода слова неймовірна. Вона проявляється в роботах, які роблять наші митці. Вона присутня у виставах, особливо у театрі, з позиції змісту. Він [театр] дуже багатий, ліберальний, багатозаровий, пишається культурою та контекстом. І це більше характеризує перформативну сторону, використання кольорів, костюмів, дизайну, фільмів, написання контекстуальних текстів, багатих на ці наративи».

Джессіка Денішен

«Це глибоко відображено в мистецтві та культурі. Я думаю, що майже 70% до 80% того, що ми виробляємо, так чи інакше відсилає нас до [тем] колонізації та примирення як до двох ниток. Якщо ви підете на Національний фестиваль мистецтв, то помітите, що теми п'єс часто стосуються або нашої історії і спроб взаємодіяти з нею різними способами, або нашої теперішньої, сучасної реальності, того, звідки вона взялася і як рухатися далі».

Івет Харді

До того ж, мистецтво відіграло важливу роль у боротьбі з апартеїдом та визво-

51 Panigrahi Sambit, Sethy Santosh, *Literature in Colonial South Africa: A Contextual Overview*, International Journal of Advance Research and Innovative Ideas in Education, vol. 4, no. 2, 2018, pp. 1–3.

52 South African Government, *Bantu Education Act 47 of 1953*, <https://www.sahistory.org.za/sites/default/files/archive-files2/leg19531009.028.020.047.pdf>.

53 Muraina Luqman, Toshe-Mlambo Yonela, Cingo Siviwe, *South African Higher Education: Transformation or/and Decolonisation?*, SOTL in the South, vol. 8, no. 1, 2024, pp. 183–205, <https://doi.org/10.36615/sotls.v8i1.321>.

54 Department of Basic Education, *Strategic Plan 2020-2024*, <https://www.education.gov.za/Portals/0/Documents/Reports/Revised%20Strategic%20Plan%20202124.pdf>.

ленні країни загалом. Художники та митці, незважаючи на утиски та репресії у той період, **активно говорили про несправедливість режиму через твори мистецтва та використовували будь-які, навіть найменші, можливості для опору**⁵⁵. Тоді ж сформувалася **культура протестного мистецтва**.

«Мистецтво відіграло життєво важливу роль у визволенні Південної Африки. Музиканти писали музику про апартеїд і про те, як ми повинні бути вільною країною, причому всі разом. Також важливою була роль поетів, письменників та режисерів. Багато фільмів, у яких піднімалися теми проти апартеїду в Південній Африці, насправді гарно розповідали цю історію міжнародній спільноті, щоб спонукати її виступити за визволення Південної Африки».

Сіпенділе Хлонгва

«Протестне мистецтво було потужним і яскравим рухом проти апартеїду. І, як мені здається, він триває донині. Багато митців висловлюють свою чітку політичну позицію, є дуже критичними до уряду».

Конфіденційно

Старше покоління митців, яке пережило політику расової дискримінації, **більш схильне у своїй творчості апелювати до тематик боротьби з апартеїдом, важливості свободи та демократії**. Вони вважають, що проєктів, присвячених пам'яті цих подій, має бути більше, оскільки важливо, щоб молодь не забувала про історію та пам'ятала про її наслідки.

«Я мала кілька розмов з науковцями, які працюють над темою примирення і вони переконані, що цього досі недостатньо, досі бракує таких проєктів, пов'язаних із пам'яттю. Тому існує острах, що молодь покоління може мати інше розуміння тих

подій. Ось чому важливо більше уваги приділяти проєктам, присвяченим роботі з пам'яттю».

Вайда Станкевичене

Водночас молоде покоління, народжене у вільній та демократичній країні, намагається створювати більш модерний продукт без сильної прив'язки до минулого. Також серед молодого покоління можна простежити певну тенденцію **перегляду історичних подій та узяття під сумнів концепції суспільного примирення**, запропонованої у конституції ПАР. Через 30 років демократії драматичний розподіл суспільства, де більшість чорношкірого населення проживає за межею бідності, залишається, і питання, чи можна досягнути суспільної справедливості через концепцію примирення, змушує молодь брати під сумнів шлях демократії, який обрала ПАР у 1990-х роках.

«Нове покоління не обов'язково має такий самий біль та таке саме сприйняття історії. Для багатьох представників старшого покоління досвід апартеїду був визначальним, тоді як нове покоління, народжене в демократичній Південній Африці, не настільки чутливе до минулого».

Денис Рева

«Люди почали переосмислювати те, що вони мають на увазі під деколонізацією. І вони, фактично, схильні вважати закінчення апартеїду просто продовженням іншої версії апартеїду. І те, що зараз потрібно, — це інший тип переходу».

Звелету Жолобе

Характерною особливістю південноафриканського суспільства є **його відкритість до обговорення та різного прочитання історичного минулого**. Майже всі респонденти зазначили, що суспільство вільно та відвер-

⁵⁵ Tomaselli Keyan G., *Arts, apartheid struggles, and cultural movements*, *Safundi*, vol. 20, no. 3, 2019, pp. 338–358, <https://doi.org/10.1080/17533171.2019.1601916>.

то говорить про навіть найболючіші теми. Люди та держава не замовчують та не уникають їх. Якраз навпаки, південноафриканці переконані, що минуле слід розкривати і пояснювати для майбутніх поколінь та показувати іншим державам.

Однак іноземцям необхідно пам'ятати **про повагу до пережитого досвіду південноафриканців та обережно висловлюватися про це**. Не потрібно порівнювати апартеїд та колоніалізм з іншими подіями, використовувати мову ненависті або неповаги, а ще варто уникати формулювань, з яких випливає начебто розуміння страждання південноафриканського народу. Зі слів учасників дослідження, в розмові з південноафриканцями важливо делікатно ставитися до расової репрезентативності та до різних точок зору, які матимуть представники суспільства ПАР.

«У ПАР право на свободу вираження думок захищене Конституцією. Ви можете обговорювати будь-що, чесно кажучи. Якщо ви хочете обговорити історію апартеїду в Південній Африці, ви можете це зробити. Хочете обговорювати зовнішню політику Південної Африки, можете обговорювати це. Немає нічого забороненого в межах того, про що ми говоримо. Однак це повинно бути зроблено належним чином — тому існують певні обмеження, такі як мова ворожнечі, наклеп або підбурювання до насильства. З дотриманням цих меж ви можете обговорювати майже будь-що з жителями Південної Африки».

Шойб Касу

Цікавим явищем є **переоцінка південноафриканцями тих трагічних подій за допомогою державних свят**. Основні офіційні святкові дні часто мають історичне значення, спрямовані на переосмислення минулого та формування колективної пам'яті⁵⁶. Історичні події стають предметом для обговорення сучасних реалій в країні, сприяють розмовам про її майбутнє і підтримують збереження пам'яті про них у молодого покоління.

«Осмилення власного минулого — саме те, чим культура Південної Африки може найбільше зацікавити. Погляньмо в офіційний календар: національні свята не лише розгортають історичні шари, а проговорюють травми, які досі болісно відгукуються. Відзначення 21 березня Дня прав людини — привід згадати злочини апартеїду, зокрема, Шарпвільську бійню⁵⁷, розстріл мирного протесту, і водночас це місяць заходів, спрямованих на антидискримінаційні зміни, обговорення актуальних соціально-правових проблем. День молоді 16 червня — у пам'ять про молодіжні протести у Совето в 1976 році⁵⁸ і їх жорстоке придушення. Разом із тим, це привід для різного рівня дискусій про сьогоденне безробіття серед молодих південноафриканців і їхні перспективи в розбудові країни».

Оксана Розумна (Куценко)

Окрім культурної сфери, тема історичного минулого та деколонізації також активно **проявляється в академічній сфері**, зокрема в дослідницьких проектах та навчаль-

56 Marschall Sabine, *Public holidays as lieux de mémoire: nation-building and the politics of public memory in South Africa*, *Anthropology Southern Africa*, vol. 36, no. 1–2, 2013, pp. 11–21, <https://doi.org/10.1080/23323256.2013.11500039>.

57 Бійня в Шарпвілі сталася 21 березня 1960 року, коли південноафриканська поліція відкрила вогонь по мирному протесту проти «паспортних законів», було вбито 69 осіб. Детальніше за посиланням: Музей апартеїду: Експерсія постійною експозицією «Бійня в Шарпвільлі», VoiceMap, <https://voicemap.me/tour/joburg/muzei-aparteidu-ekskursiia-postinoiu-ekspozytiieiu/sites/biinia-v-sharpevilli>.

58 Протест у Совето 16 червня 1976 року став одним з масових студентських повстань проти введення обов'язкового навчання на мові африкаанс, що спричинило жорстокі репресії та стало символом боротьби проти апартеїду. За офіційними даними, було вбито щонайменше 176 дітей, хоча деякі джерела стверджують, що кількість загиблих могла перевищувати 600. Детальніше за посиланням: Музей апартеїду: Експерсія постійною експозицією «К чорту африкаанс», VoiceMap, <https://voicemap.me/tour/joburg/muzei-aparteidu-ekskursiia-postinoiu-ekspozytiieiu/sites/k-chortu-afrikaans>.

них програмах у закладах вищої освіти (див. «*Локальна інфраструктура у культурній, академічній сферах та сфері громадянського суспільства*»).

Після завершення політики расової дискримінації заклади вищої освіти стали доступними для чорношкірих громадян, однак євроцентрична концепція навчання продовжила домінувати в освітньому середовищі⁵⁹. Як наслідок, у 2015-2017 роках у ПАР відбулися **студентські протести під гаслами #RhodesMustFall⁶⁰ та #FeesMustFall⁶¹**, спрямовані на соціальну справедливість, деколонізацію знань та інклюзію. Студенти вимагали навчального досвіду, що критично відображає африканські дискурси минулого і сьогодення⁶². Вони зуміли залучити більшість учасників освітнього процесу, зокрема керівництво різних університетів, освітні організації, викладачів та дослідників, до активного обговорення можливих варіантів деколонізації⁶³.

Попри студентські протести та подальші кампанії з деколонізації знань у системі академічної освіти, південноафриканські дослідники виокремлюють недостатню

ефективність запроваджених заходів та підкреслюють **необхідність продовження фундаментальних перетворень⁶⁴**. Так, на думку науковців, до навчальних програм в університетах варто включити різні культурні й історичні перспективи самої Південно-Африканської Республіки, особливо ті, що раніше були пригнічені або проігноровані. Крім того, важливо розвивати можливість науковців і студентів теоретизувати власні реалії в країні та поступово відходити від домінування євроцентричних знань⁶⁵.

Мультикультуралізм південноафриканців: особливості та вплив на функціонування сфери культури

Культурне середовище Південно-Африканської Республіки **об'єднує традиції та спадщину багатьох етнічних груп**. Культурне розмаїття південноафриканців визначає самобутність і соціальну динаміку різних етнічних спільнот. Практично кожна така **етнічна спільнота має певну «бульбашку»**

59 Heleta Savo, Chasi Samia, *Rethinking and redefining internationalisation of higher education in South Africa using a decolonial lens*, Journal of Higher Education Policy and Management, vol. 45, no. 3, 2023, pp. 261–275, <https://doi.org/10.1080/1360080X.2022.2146566>.

60 RhodesMustFall — це студентський рух, який почався в 2015 році в Університеті Кейптауна після того, як студенти вимагали прибрати статую Сесіла Джона Родса (британського колонізатора і бізнесмена), яка стояла на кампусі університету. Рух виступав за деколонізацію освіти та усунення символів колоніалізму з університетських територій. Детальніше за посиланням: Ramugondo Elelwani, *#RhodesMustFall: A distinct historical chapter in theorising black struggle*, University of Cape Town, 18.05.2025, <https://www.news.uct.ac.za/article/-/2025-03-18-rhodesmustfall-a-distinct-historical-chapter-in-theorising-black-struggle>.

61 FeesMustFall — це студентський рух, який виник у 2015 році, з метою скасування підвищення вартості навчання та, зрештою, забезпечення безкоштовної освіти для всіх студентів. Учасники руху закликали уряд до реформ в освіті, щоб зробити університети доступними для більшої кількості студентів, особливо малозабезпечених. Детальніше за посиланням: Remizovskyi Artem, *#FeesMustFall: Student Riot Amid a Deferred National Revolution In South Africa*, Commons, 11.04.2024, <https://commons.com.ua/en/feesmustfall-student-skij-bunt-v-pivdennij-africi/>.

62 Ajani Oluwatoyin A., Gamede Bongani T., *Decolonising Teacher Education Curriculum in South African Higher Education*, International Journal of Higher Education, vol. 10, no. 5, 2021, pp. 121–131, <https://doi.org/10.5430/ijhe.v10n5p121>.

63 Muraina Luqman, Toshe-Mlambo Yonela, Cingo Siviwe, *South African Higher Education: Transformation or/and Decolonisation?*, SOTL in the South, vol. 8, no. 1, 2024, pp. 183–205, <https://doi.org/10.36615/sotls.v8i1.321>.

64 Heleta Savo, Chasi Samia, *Rethinking and redefining internationalisation of higher education in South Africa using a decolonial lens*.

65 Ajani Oluwatoyin A., Gamede Bongani T., *Decolonising Teacher Education Curriculum in South African Higher Education*.

навколо себе зі своїми тенденціями, відомими особистостями, подіями та вподобаннями. Інколи «бульбашки» різних етнічних спільнот не перетинаються та вільно співіснують у тих самих часових географічних локаціях, не взаємодіючи між собою. Тож не дивно, що всі респонденти, відповідаючи на запитання про особливості культури країни, спочатку зазначають **про її різноманітність та багатозаровість**.

«Південна Африка має понад 11 мов, кожна з яких представляє багато різних культур та численних груп населення. Виходячи з цього, кожна з цих груп має свої унікальні орієнтири, ремесла, їжу, мову, що призводить до різноманітних форм мистецтва. Це може бути не лише візуальне мистецтво, але також перформативне мистецтво, кулінарія, костюми, місця проживання, історія, яку можна втілити у фільмах. Тому для мене Південна Африка дуже різноманітна, і ця різноманітність проявляється у її культурі».

Александр Тілманс

«Всередині нашої культури є багато різних культур. І навіть у межах однієї культури чи традиції — наприклад, зулуської — ваше життя в Дурбані, Йоганнесбурзі чи Мпумаланзі буде дуже різним. Я думаю, що люди часто не розуміють, що навіть самі культури або традиційні культури не є однорідними. Тож вам доводиться починати майже з нуля [знайомство] зі спільнотою, в якій ви перебуваєте».

Джессіка Денішен

«Південна Африка — це справді унікальний ландшафт, оскільки вона об'єднує багато різних культур і субкультур. [...] Це надає їй багато кольорів, яскравості та творчості. Через доволі різнобарвне минуле та історію, яка, так би мовити, розділяла людей і культури, сьогодні ці межі більше не існують у такій формі. Тож люди мають змогу бачити одне одного, зустрічатися, досліджувати та вчитися одне в одного. І я думаю, що унікальність, яка

з'являється, особливо відчувається у сфері культури, мистецтва і навіть спорту».

Ллойд Ентоні Сміт

До того ж, деякі експерти відзначають, що процеси глобалізації культури і **сильної орієнтації сучасної мистецької спільноти на західну (переважно американську) концепцію культури** теж мають значний вплив. Формується певний дуалізм, де народні традиції етнічних спільнот співіснують зі швидкою культурою західного типу. Найчастіше ця тенденція помітна серед молодого покоління, яке активно стежить за світовими трендами і популярною культурою. Варто зауважити, що така відкритість до нових віянь може бути пов'язана з високою толерантністю суспільства до різних культур, ідентичностей та етнічностей.

«Ми не можемо ховатися від решти світу. Ми повинні бути дуже обережними, коли говоримо про культурний контекст і про те, що для нас важливе. Ми повинні визнати, що якщо ви зайдете сьогодні в містечко в Південній Африці, хіп-хоп, можливо, буде набагато популярніший, ніж корінна африканська музика. [...] Американська культура стала помітнішою у південноафриканських містечках і проникла в їхню власну культуру. Як це відбувається? Завдяки мобільним телефонам та інтернету і, як правило, попкультурі».

Луї Хейнеман

«Південноафриканці з великим розумінням, відкритістю і прийняттям ставляться до різних культур, різних ідентичностей, різних етнічних груп, і всі вони є південноафриканськими. Це дуже важливо, оскільки багато расових і демографічних груп були маргіналізовані під час апартеїду. Південноафриканці з великою повагою ставляться до розмаїття, вони вітають його. Вони є людьми, які цінують культурне самовираження».

Шойб Касу

Мультикультуралізм у ПАР суттєво впливає на повсякденне життя, а також на культурну,

академічну та громадську діяльність її населення. Тож логічно, що коли есперти-респонденти у ході дослідження говорили про майбутні тенденції розвитку культури, вони зазначали, що це залежатиме від багатьох факторів, таких як формування спільної південноафриканської ідентичності та пошук єдності у різноманітті, сприйняття новим поколінням історичного минулого і його сучасне прочитання, розміри фінансової підтримки, а також рівень боротьби з сучасними проблемами в країні, зокрема гендерною, расовою та економічною нерівністю, насильством щодо жінок і дітей, доступом до освіти для всіх верств населення тощо.

Більшість респондентів мають радше оптимістичні, ніж песимістичні настрої у своїх прогнозах щодо розвитку культури в країні. Вони наголошують, що, незважаючи на істотний негативний вплив COVID-19 на культурне середовище в ПАР, культурна сфера якісно змінюється та активно розвивається. З одного боку, обмежувальні заходи, запроваджені під час пандемії, призвели до закриття багатьох музеїв, театрів та інших культурних установ. З іншого боку, вони підштовхнули представників культурної індустрії до пошуку нових форм, методів та використання інноваційних технологій, що сприяло розширенню міжнародної співпраці та залученню іноземних учасників до проєктів в онлайн-форматі, а відтак виходу культурної сфери країни на якісно кращий рівень.

«Комбінація захоплення держави⁶⁶, неефективного уряду та пандемії коронавірусу знищила багато культурних досягнень. Це схоже на випалену землю, на якій повільно починають з'являтися нові паростки. Але останні десять років були

руйнівними для країни. Зараз є новий уряд, який не є виключно урядом АНК. І тепер завершилося відключення електроенергії (систематичні та планові ротацийні відключення), і COVID-19 закінчився. Я думаю, це дійсно початок чогось нового».

Андреас Штрел

Культурне різноманіття південноафриканців є винятковим та багатим на історію і традиції, тому держава намагається реалізовувати **спеціальну політику та окремі програми для його збереження**. Так, наприклад, в ПАР є система зі збереження традиційних знань, яка проявляється в таких ініціативах, як: **Національна система управління знаннями корінних народів (The National Indigenous Knowledge Management System, NIKMAS) та Центр систем знань корінних народів (Indigenous Knowledge Systems Centre, IKS)**⁶⁷. Програми зосереджені на документуванні культурних знань, які належать різним етнічним громадам та передаються з покоління в покоління. Ці проєкти сприяють збереженню пам'яті про традиції, мову та вірування різних спільнот.

У культурно-мистецькій сфері ситуація виглядає дещо схоже. Експерти зауважують, що держава на різних рівнях впроваджує заходи для популяризації культурної спадщини. До прикладу, надається окрема грантова підтримка для проєктів з традиційними елементами культури громадян країни (танець, музика, інструменти). Але таким ініціативам **бракує системності та безперервності**, оскільки митці часто просто працюють від гранту до гранту. До того ж, хоча існують ресурси для підтримки традиційних форм культурної діяльності, їх оцифрування та архівування не завжди

66 У ПАР *state capture* (захоплення держави) означає період протягом 2009-2018 років під час президентства Джейкоба Зуми, коли він за допомогою приватних осіб, зокрема сім'ї Гупта, реалізовував непропорційний вплив на державні інституції, призначення посадовців і розподіл державних ресурсів в приватних інтересах. Детальніше: Swilling M. et al., *Anatomy of State Capture*, African Sun Media Store, 2021.

67 Balogun Tolulope, *Digitization of Indigenous knowledge systems in Africa: the case of South Africa's National Recorded System (NRS)*, *Records Management Journal*, vol. 33, no. 1, 2023, pp. 88-102, <https://doi.org/10.1108/RMJ-10-2022-0029>.

проводиться, що зрештою призводить до втрати знань про ту чи іншу культуру.

«Проблема полягає в тому, щоб оцифрувати це. Тепер у вас є ресурси, зібрані в просторі, є люди, які виконують традиційні форми [мистецтва], але це не обов'язково документується чи архівується. Виходить майже так, що людям просто дають гроші, і вони виконують свою традиційну форму [мистецтва]. І знову ж таки, це мислення від проєкту до проєкту чи від гранту до гранту, замість розвитку системи, яка б підтримувала це постійно, чи то в межах маленької спільноти, чи то якщо ця маленька спільнота працює з туристичною організацією, щоб забезпечити постійний культурний досвід».

Джессіка Денішен

Поряд з тим респонденти вважають, що держава попри все заохочує південноафриканців до вираження своєї культури різними способами. **Всі культурні форми вітаються та підтримуються, якщо для цього є наявні ресурси** (грошові, людські, інформаційні, технічні).

«Одне з того, що ви помітите про Південну Африку — це те, що вона не є однією єдиною культурою, а є сумішшю багатьох культур на майже кожному рівні суспільства. З часом відбулося змішування цих культур і традицій. Я подорожував багатьма країнами і думаю, що Південна Африка є однією з найбільш культурно різноманітних країн у світі. І йдеться не тільки про існування багатьох культур, а й про те, що культури південноафриканців виражаються в усіх аспектах їхньої різної національності, і всі вони вітаються та однаково заохочуються. Є багато тих, кого ми б назвали меншинами, але всі вони заохочуються до вираження своїх культур і традицій».

Шойб Касу

Культурна ідентичність південноафриканців: особливості самоідентифікації та типові стереотипи іноземців

Культурна ідентичність стосується відчуття приналежності кожної людини до певної культури або спільноти. Вона формується під впливом різних факторів, таких як мова, традиції, переконання, цінності і спільний досвід. Ця ідентичність охоплює звичаї, практики і соціальні поведінки, характерні для конкретної групи або суспільства⁶⁸.

Мультикультуралізм і наявність численних етнічних спільнот призвели до того, що **в населення ПАР немає єдиної культурної самобутності** на рівні країни. Кожна південноафриканська народність має виняткові культурні маркери, а тому ідентичність мешканців формується відповідно до їх асоціації з певною етнічною групою.

Втім, південноафриканці все ж намагаються віднайти **єдність і спільність у цьому мультикультуралізмі**. Попри труднощі у визначенні цієї загальної основи, суспільство прагне через мистецтво знайти теми, способи і точки дотику, які об'єднують таке надзвичайно багатомовне і багаторасове населення і створять відчуття єдиної ідентичності. Багато експертів переконані, що розуміння цього процесу зовнішніми гравцями сприятиме кращій побудові їх співпраці з ПАР.

«Основне гасло, яке ми завжди намагаємося використовувати у культурній дипломатії, це «єдність у різноманітності». Я думаю, це те, що потрібно пам'ятати, організовуючи культурні заходи

68 Kerubo Charlene, *The Impact of Globalization on Cultural Identity*, International Journal of Philosophy, vol. 3, no. 4, 2024, pp. 58-72, <https://doi.org/10.47941/ijp.2097>.

тут, демонструючи цю різноманітність і водночас шукаючи щось спільне чи подібне».

Вайда Станкевичене

«Мистецтво і культура — це радше виклик у тому, як створити певний центральний та спільний сенс ідентичності в межах мультикультурного, багатомовного, багаторелігійного, багаторасового, а також багатогендерного контексту. І я думаю, що багато мистецтв намагаються знайти способи створити певний спільний центральний фундамент з цього».

Звелету Жолобе

Філософія Убунту (Ubuntu) є вагомим феноменом, який згуртовує південноафриканців та загалом мешканців півдня Африканського континенту. Вона означає «я існую, бо ми існуємо» та підкреслює взаємозв'язок між людьми, колективізм як невід'ємну частину існування індивіда, а ще включає принципи ввічливості, великодушності, поваги та людяності стосовно інших. За словами опитаних, дух Убунту пронизує не лише соціальне, але й мистецьке середовище країни — це вдячність за спільну роботу над проектом та визнання цінності зусиль кожного причетного до його реалізації.

«Однією з ключових ідей, яка об'єднує африканський творчий простір, є дух Убунту. Це усвідомлення того, що ти є завдяки іншим людям. Ти не живеш ізольовано. Ти не перебуваєш у тиші, а працюєш з іншими людьми. Тож, на мою думку, це елементарна повага до іншої людини. А також вдячність за роботу, яку виконують люди, і за те, через що вони проходять, щоб забезпечити реальне виробництво в Південній Африці».

Сіпенділе Хлонгва

Також, на думку більшості учасників дослідження, існує низка ключових факторів, які сприяють консолідації південноафриканського суспільства в культурному просторі. Вони не лише формують спільну ідентичність, а й зміцнюють почуття єдності та сприяють взаєморозумінню між етнічними групами. До таких елементів належать:

- **Спорт (регбі, футбол).** Значна частина респондентів зазначила, що спорт є важливим об'єднувальним фактором у південноафриканському суспільстві. Під час масштабних подій, таких як матчі з регбі чи футболу, люди забувають про соціально-культурні відмінності й відчувають єдність у спільній радості, хвилюванні та драмі.

«Дивовижно те, що в нас є сильне почуття ідентичності та згуртованості, коли йдеться про важливі події, як-от регбі чи футбол. Є щось таке в цій спільній радості та драмі, що не має значення, звідки ти родом, ти в цьому береш участь».

Джессіка Денішен

- **Смаження на відкритому вогні «Braai»** (схоже на барбекю). Брааї — це не просто кулінарна традиція, а соціальний феномен, що об'єднує людей різних етнічних спільнот, вікових груп і соціального походження. У ПАР подібні традиції виконують роль неформальних просторів для згуртування. Такі події не лише збирають родину та близьких друзів, а й слугують засобом збереження культури та формування єдності⁶⁹.

«Це щось таке, що об'єднує всіх. Я думаю, що на всіх вечірках брааї, на яких я був, я бачив і чорних, і білих людей, і людей всіх вікових груп. Це щось особливе. І я ніколи не бачив, щоб хтось там сварився. Йоганнесбург — це дуже суворе

69 The history of braai in South Africa, Red Carnation Hotels, 17.02.2025, <https://redcarnationhotels.com/discover/delicious-dining/the-history-of-braai-in-south-africa>.

місто. Там багато насильства. Але я ніколи не бачив цього на вечірці брааї».

Андреас Штрол

- **Музика.** У ході дослідження респонденти часто зауважували, що музичне мистецтво є ще одним елементом суспільної згуртованості в Південній Африці. Так, на їхню думку, музика долає соціальні, культурні й етнічні бар'єри та створює спільний простір для взаємодії між різними групами населення.

«Ми можемо визначити музику як об'єднувальний фактор [...]. І саме тому іноді навіть не потрібно сперечатися щодо того, що музична індустрія отримує так багато фінансування чи підтримки від уряду чи інших спонсорів. Я думаю, це тому, що вони визначили її як єдиний універсум, як об'єднувальний фактор у Південній Африці».

Сіпенділе Хлонгва

- **Любов і повага до природи.** Респонденти зазначають, що мешканці ПАР мають унікальний зв'язок з природою та глибоко переймаються сучасними змінами клімату. У цьому контексті особливу роль відіграє освітня сфера, яка спрямована не просто на навчання, а на формування у дітей світогляду, заснованого на гармонійному співіснуванні з природою.

«Зв'язок цього різноманітного народу із природою, усвідомлення залежності від неї, а також наслідків зміни клімату, знаходиться на тому рівні, де не знаходиться в жодній іншій країні світу [...]. Я думаю, що ніде в іншій країні світу ви не знайдете освіти, яка вчить людей співіснувати з природою».

Любов Абравітова

- **Спільне минуле та боротьба за свободу.** На думку учасників опитування, опір расовій сегрегації та прагнення до загального виборчого права стали осно-

вою побудови спільної ідентичності населення ПАР.

«Те, що об'єднує нас у Південній Африці — це наша історія. Це дуже болюча історія, і це боротьба за визволення, яка нас об'єднала. Ми визнаємо, що у нас була спільна боротьба проти расизму, за свободу, за права людини, за загальне виборче право. І частиною цієї боротьби була боротьба за національну ідентичність, яка була б інклюзивною. Я думаю, що це один із найбільших об'єднувальних чинників».

Шойб Касу

- **Конституція (права людини та демократичні принципи) і роль країни на міжнародній арені.** За словами респондентів, Конституція ПАР не лише регулює права та свободи громадян, а й формує загальне уявлення про місію та міжнародну позицію країни. Закріплені в ній демократичні принципи й різноманітність сприяють консолідації південноафриканського суспільства.

«Їхня [південноафриканська] Конституція є ще одним пунктом, який об'єднує людей, представників різних етнічних груп та різного походження. Всі вони мають сильне відчуття, що таке Південна Африка, як вона повинна діяти і яку роль може відігравати на міжнародному рівні».

Денис Рева

Загалом респонденти постійно відзначали безпосередність, дружелюбність, відкритість, гостинність і доброзичливість південноафриканців. Підкреслювали їхню готовність до співпраці, творчих пошуків та зацікавленість досліджувати інші культури, а ще згадували їхнє почуття гордості за свою країну та свою культуру. До того ж частина опитаних виокремлювала неймовірну жагу до справедливості, свободи та відсутність страху у їхньому відстоюванні. Виняткове значення респонденти надавали **почуттю гумору і глибинному оптимізму**.

му, які дозволяють населенню спілкуватися один з одним незалежно від його різноманіття.

«У нас не наївна, а щира доброзичливість, яка є частиною всіх культур. Ми доброзичливі люди. І я думаю, що це те, що завжди кажуть туристи та відвідувачі Південної Африки, коли приїжджають сюди: ми надзвичайно доброзичливі, відкриті. Ми сміємося. У нас є традиція сміху, радості, відкритості та доброзичливості».

Луї Хейнеман

«У них немає відчуття страху. У них дуже сильний внутрішній стрижень свободи у всьому. Їх дуже важко налякати. Навіть важко підібрати якесь конкретне слово. Вони не бояться, в гарному сенсі. Дуже сміливий і волелюбний народ».

Катерина Альшина

«І це те, що я справді люблю в нашій країні — люди сміються і мають фантастичне почуття гумору. Це також те, що дозволяє нам встановлювати зв'язок один з одним у всьому нашому різноманітті, тому що ми одна з найрізноманітніших націй на планеті. І я думаю, саме так ми спілкуємося один з одним».

Джессіка Денішен

Водночас експерти-респонденти у ході своїх інтерв'ю наголошували на тому, що існує низка позитивних і негативних стереотипів, котрі є доволі поширеними серед іноземців про південноафриканців. Йдеться про надто спрощені уявлення про певні явища або події, які можуть впливати на соціальне сприйняття і взаємодію між різними суб'єктами. Формування стереотипів найчастіше відбувається через брак знань про той чи інший об'єкт. Аналіз відповідей респондентів дозволив виокремити **декілька таких типів стандартних перебільшень з боку зовнішніх діячів стосовно Південно-Африканської Республіки:**

- **Небезпека перебування у країні, через безпекову ситуацію та високий рівень злочинності**

«...Безумовно, існує стереотип про високий рівень злочинності, та що ПАР — як дуже небезпечне місце для відвідування. Але я думаю, що у більшості країн є райони, куди не варто їхати через певні проблеми. І якщо ви знаєте про це, усе гаразд. Ви можете подорожувати. Тож безпека — це великий стереотип, який не є цілком неправдивим, а залишається контрольованим».

Александр Тілманс

- **Бідність та відсутність розвинутої інфраструктури у країні**

«Сам простір дуже часто стереотипізується. І ми досі бачимо це, коли люди думають, що ми живемо поруч із левими і що в нас немає сучасної інфраструктури, а також що у нас нібито немає об'єктів світового класу».

Джессіка Денішен

- **Наявність диких тварини, які вільно пересуваються вулицями міст**

«[Люди] приїжджають сюди, очікуючи, що знайдуть тварин, які гуляють містом, бо ніколи тут не були. Коли вони думають про Африку, то уявляють тварин навколо, ніби вони можуть пройти повз лева, слона тощо».

Сіпенділе Хлонгва

- **Брак освіти у мешканців і неспроможність створити щось вартісне**

«Ще один стереотип полягає в тому, що люди повністю не здатні піклуватися про себе або створювати щось вартісне через брак освіти, бідність чи різні проблеми, які нас переслідують. Це свого роду недооцінка чи заниження можливостей митців у Південній Африці створювати дійсно геніальні речі. І тоді люди

дуже дивуються тому, що ми можемо створити».

Івет Харді

- **Поширеність корупції у країні**

«Корупція є ще одним негативним стереотипом про ПАР. Я думаю, що попередня епоха політиків — це також тема, яка може бути чутливою. Але у будь-якій країні розмови про корупцію є чутливими».

Александр Тілманс

- **Концепт «веселкової нації», відсутність дискримінації та подолання расової сегрегації**

«Я думаю, очевидним позитивним стереотипом є ідея про «веселкову націю». Ніби Південна Африка якось подолала апартеїд, і більше немає дискримінації і расизму. Але вся ця концепція, очевидно, зовсім не відповідає дійсності».

Івет Харді

Gcina Mhlophe

Локальна інфраструктура у культурній, академічній сферах та сфері громадянського суспільства

Інституційно культурна інфраструктура ПАР складається з установ державного сектору, неурядових організацій та культурних структур, створених внаслідок державно-приватного партнерства. Усі вони мають свою специфіку та по-різному функціонують у кожній зі сфер культурно-мистецького та академічного середовища, проте досі носять відбиток постапартеїдного суспільства, що, своєю чергою, визначає особливості фінансування та розвитку культурно-мистецьких проєктів, а також культурної сфери загалом. Експерти підкреслюють надзвичайно широке різноманіття таких установ, особливо в недержавному секторі.

Ключові установи на державному та недержавному рівнях. Особливості їхньої взаємодії у ПАР

З періоду демократії 1994 року, державні інституції пройшли низку трансформацій, адже вони повинні були відійти від завдань пропаганди апартеїду та сфокусуватись

на нових цінностях та формуванні «веселкової нації». Одна з останніх реструктуризацій відбулася після виборів 2019 року зі злиттям двох ключових урядових установ — Департаменту мистецтв і культури (Department of Arts and Culture) з Департаментом спорту та відпочинку (Department of Sport and Recreation), внаслідок чого утворився Департамент спорту, мистецтва і культури (Department of Sport, Arts and Culture, DSAC)⁷⁰. Крім того, у 2020 році з метою оптимізації витрат на культурну сферу уряд запропонував внести зміни в структуру державних організацій, зокрема скоротити або об'єднати деякі з них⁷¹.

Загалом станом на 2024 рік центральною урядовою установою, що очолює культурну інфраструктуру ПАР, залишається згаданий Департамент спорту, мистецтва і культури (DSAC). Його керівником є Міністр спорту, мистецтва і культури, якому підпорядковується заступник та генеральний директор Департаменту (Додаток 1). Останній відповідає за діяльність центральних підрозділів цієї структури, кожен з яких очолюють заступники генерального директора Департаменту спорту, мистецтва і культури. Серед них варто виокремити такі:

⁷⁰ President Cyril Ramaphosa announces reconfigured departments, South African Government, 14.06.2009, <https://www.gov.za/news/media-statements/president-cyril-ramaphosa-announces-reconfigured-departments-14-jun-2019>.

⁷¹ Annual Performance Plan 2023/24, Department of Sport, Arts and Culture, 2024, p. 25.

- підрозділ «Рекреація, розвиток і промоція спорту» («Recreation, Development and Sports Promotion»): реалізовує стратегічні підпрограми, що покликані сприяти розвитку спорту, створенню можливостей для масової участі у спорті та відпочинку, а також відповідальний за спортивні, рекреаційні, мистецькі і культурні інфраструктурні об'єкти;
- підрозділ «Промоція і розвиток мистецтва і культури» («Art and Culture Promotion and Development»): відповідає за розвиток національної мови, культури та креативних індустрій, міжнародне співробітництво, соціальну згуртованість та національний розвиток, за так звану програму «Mzansi⁷² Golden Economy», яка прагне створити економічні можливості та робочі місця в галузі мистецтва, культури та культурної спадщини, а також відповідає за роботу **Національного фонду кіно та відео (National Film and Video Foundation, NFVF)**;
- підрозділ «Промоція і збереження спадщини» («Heritage Promotion and Preservation»): зберігає та популяризує культурну спадщину ПАР, включаючи архівну та геральдичну спадщину, контролює та фінансує бібліотеки, а також відповідає за діяльність **Південноафриканської ради з питань географічних назв (South African Geographical Names Council, SAGNC)**.

Департамент спорту, мистецтва і культури також має **відділення у кожній з дев'яти провінцій ПАР: Східний Кейп, Фрістейт, Гаутенг, Квазулу-Натал, Лімпопо, Мпумаланґа, Північно-Західна провінція, Північний Кейп, та Західний Кейп.**

Державними агенціями, які підпорядковуються **Департаменту спорту, мистецтва**

і культури та на національному й регіональному рівнях забезпечують формування і розвиток культурної інфраструктури ПАР в різних галузях, є (*Додаток 1*):

- **Рада національної спадщини (National Heritage Council of South Africa (NHC))** — офіційний орган, який відповідає за збереження, охорону та популяризацію спадщини ПАР та підтримує проекти у трьох ключових сферах: «Жива спадщина», «Культурна і природна спадщина», «Освіта і навчання».
- **Національна мистецька Рада Південно-Африканської Республіки (National Arts Council of South Africa, NAC)** законодавчо заснована у березні 1997 року⁷³. Бачення NAC полягає в тому, щоб через мистецтво сприяти вільному вираженню культур Південної Африки. Це основна структура, яка забезпечує фінансування митців.
- **Національний фонд кіно та відео (National Film & Video Foundation, NFVF)** відповідає за фінансування виробництва, маркетинг та розповсюдження фільмів, зокрема допомагає кінематографістам представляти та продавати їхні авторські розробки на міжнародному рівні; проводить дослідження та веде облік південноафриканської кіноіндустрії, а також загалом сприяє розвитку контенту та маркетингу південноафриканського кіно, аудіовізуальної та цифрової індустрій, формуванню талантів і навичок кіномитців з особливим акцентом на групах, які раніше перебували у вразливому становищі.
- **Південноафриканське агентство спадщини (South African Heritage Resource Agency, SAHRA)** має загальні законодавчі повноваження щодо визначення, оцін-

⁷² «Mzansi» у перекладі з мови коса означає «південь» і використовується як синонім до «Південна Африка».

⁷³ *National Arts Council Act 56 of 1997*, South African Government, <https://www.gov.za/documents/national-arts-council-act>.

ки, управління, захисту та популяризації пам'яток культурної спадщини в Південній Африці. Інституція також допомагає муніципальним та провінційним структурам здійснювати нагляд за культурними пам'ятками національного значення, надає дозволи для міжнародного експонування та права вивозу національних пам'яток.

У підпорядкуванні згаданого Департаменту спорту, мистецтва і культури перебуває низка інших інституцій, покликаних курувати різні мистецькі напрями, що відображено на схемі в *Додатку 1*.

Недержавний сектор локальної інфраструктури ПАР своєю чергою не менш розгалужений і представлений низкою організацій. Наприклад, лише у сфері кіно респонденти підкреслювали, що у ПАР функціонує близько 2500 громадських організацій. Тому ми детальніше зупинимось лише на тих, які є одними з найбільших, переважно асоціації чи консорціуми, і саме їх найчастіше виокремлювали респонденти дослідження (див. у наступному підрозділі).

Деякі муніципалітети мають розгалужену культурну інфраструктуру, особливо такі багатомільйонні міста, як Йоганнесбург, Дурбан та Кейптаун. Наприклад, в Йоганнесбурзі розташовані три муніципальні театри — *Joburg Theatre*, *Roodepoort Theatre* та *Soweto Theatre*, а також картинна галерея, декілька музеїв та культурних центрів.

Описуючи різні інституції локальної інфраструктури в ПАР, респонденти підкреслювали, що **не всі державні установи працюють ефективно, особливо це стосується великих театрів та музеїв**. Також є певні регіональні відмінності функціонування тих чи інших культурних установ, що пов'язано з різною інституційною спроможністю муні-

ципалітетів, провінцій та різних державних інституцій, чи навіть департаментів всередині однієї інституції.

«Найкращий музей у місті перебуває під керівництвом Університету Вітса. Тоді як міська картинна галерея Йоганнесбурга фактично мертва. По залах літають голуби. Музей Африки — величезний музей, але це порожня оболонка. Там нічого не відбувається. [...] Найкращим музеєм Кейптауна сьогодні є, мабуть, Zeitz MOCAA. Це приватний музей. Існують також музеї Ізіко, які фінансуються урядом. В Кейптауні все в кращому стані, ніж тут [в Йоганнесбурзі]».

Андреас Штрал

Тенденції та інституційний вимір розвитку мистецької й академічної сфери громадянського суспільства

Перформативні мистецтва

Перформативне мистецтво ПАР тісно пов'язане з формуванням південноафриканського соціального та культурного простору під час та після епохи апартеїду. По всій країні розташовано багато активних театрів, які пропонують широкий вибір від місцевої драми, музики, танців, кабаре та сатири до класичної опери та балету⁷⁴. Південноафриканський театр зазвичай містить в собі народні елементи розповіді історії, музичні та танцювальні дійства, декламації віршів, а ще ритуальні і сакральні вистави, в яких громада є активною аудиторією⁷⁵.

74 Official Guide to South Africa 2022/23, ed. E. Tibane, Government Communication and Information System, 2023.

75 Ukpokodu Peter, *African Theatre as Indigenous Education*, The Palgrave Handbook of African Education and Indigenous Knowledge, 2020, pp. 245-263, https://doi.org/10.1007/978-3-030-38277-3_12.

Театральні виступи часто фокусуються на питаннях примирення та історичного минулого поряд із темами справедливості, ідентичності, гендеру та раси⁷⁶.

Інфраструктура державного сектору у сфері перформативних мистецтв представлена такими ключовими театральними установами, як-от:

- **ArtsCape** — заснований 1971 року, найбільший театральний комплекс в Кейптауні, площею 14 тисяч квадратних метрів, який складається з повністю обладнаного Оперного театру на 1487 місць, театру на 540 місць, меншого театру на 140 місць, садів, репетиційних залів тощо;
- **Компанія Playhouse (Playhouse Company)** — заснована 1998 року важлива установа в Дурбані, основним завданням якої є розробка та популяризація творів перформативного мистецтва, які представляють різноманітну мистецьку та культурну спадщину Південної Африки;
- **Південноафриканський державний театр (South African State Theatre)** — офіційно відкритий у 1981 році, розташований у Преторії та очолює мережу із шести регіональних театрів різного масштабу;
- **Центр перформативних мистецтв Фрістейт (Performing Arts Centre of the Free State, PACOFS)** — установа, що розміщена у провінції Фрістейт та відповідає за діяльність 9 культурних інфраструктурних об'єктів, серед яких [Sand du Plessis Theatre](#), [Andre Huguenet Theatre](#), [Studios](#), [Muse](#), [Jazz Joint](#), [Downstage](#), [Foyers](#), [Sengangata Theatre](#);
- **Фонд Market Theatre (Market Theatre Foundation)** — заснований 1976 року,

розташований у Йоганнесбурзі, і був побудований на основі індійського фруктового ринку, що споруджений в цьому місті ще в 1913 році. Театр став всесвітньо відомий як «Театр боротьби» Південної Африки. Інтеграція театру до системи державного фінансування є одним із прикладів, як структури, які відігравали важливу роль у боротьбі з апартеїдом, інтегруються у державну систему на рівні з тими структурами, які були створені до періоду демократії.

Серед структур **недержавного сектору** варто виокремити **Hottentots Holland Dramatic Society**, яка на початку 1900-х років заснувала [The Playhouse Theatre](#). The Playhouse Theatre є однією з найстаріших громадських театральних організацій у Західній Капській провінції, яка займається створенням та показом вистав усіх жанрів: від комедій до драм, від мюзиклів до танцювальних ревію. Крім того, як громадський театр The Playhouse Theatre ставить перед собою важливі соціальні місії, зокрема залучення спільноти та її культурне збагачення, освіту і розвиток навичок, підтримку численних благодійних програм (наприклад, програма паліативної допомоги — [Helderberg Hospice](#), товариство допомоги літнім людям — [Helderberg Society for the Aged](#), нічний притулок — [Somerset West Night Shelter](#), благодійний фонд — [Helderberg Sunrise Rotary Club](#) тощо).

Цікавою установою є також [Magnet Theatre](#), який завдяки своїм спонсорам протягом останніх 37 років створив понад 50 нових південноафриканських вистав, а також провів безліч семінарів та реалізував низку просвітницьких проєктів, що сприяли соціальному піднесенню (social uplifting) різних верств населення Південної Африки.

Ще однією важливою організацією у цій сфері є **Фундація підтримки театру і тан-**

76 Kruger L., *A Century of South African Theatre*, New York, 2023, 273 pp.

цю ([Sustaining Theatre and Dance Foundation, STAND Foundation](#)) — некомерційна громадська організація, створена для розвитку і популяризації сучасного **південноафриканського танцю та театру**. Діяльність STAND передбачає розробку візії танцювальних і театральних екосистем у ПАР, збір коштів для підтримки сучасних танцювальних і театральних ініціатив у різних сферах, реалізацію дослідницьких проєктів і розбудову потенціалу за допомогою тренінгових програм, сприяння критичному дискурсу про театральні і танцювальні практики в ПАР.

Варто підкреслити, що Південна Африка входить до **глобального об'єднання театрів і організацій, які створюють театральне та перформативне мистецтво для дітей та молоді**, — [ASSITEJ](#). Ця мережа заснована 1965 року та представлена у більш ніж 75 країнах світу. [ASSITEJ ПАР](#) є національною організацією, що об'єднує митців, освітян, організації та установи з усіх провінцій Південної Африки. Її завдання полягає у забезпеченні південноафриканським дітям та молоді доступу до якісного мистецтва, спеціально створеного для них, ними та разом із ними. Місія ASSITEJ ПАР полягає в тому, щоб розвинути театральний сектор для юної аудиторії в Південній Африці шляхом підтримки та розвитку митців, розширення можливостей освіти через перформативне мистецтво, створення стратегій доступу до мистецтва та відстоювання ролі мистецтва як основного права кожної дитини та молодої людини.

Серед відомих драматургів, які роблять вагомий внесок у театральне мистецтво, можна виділити таких авторів, як **Mbongeni Ngema**, відомий п'єсами, що відображали дух чорношкірих південноафриканців за часів апартеїду, **Athol Fugard**, який здобув популярність завдяки своєму проникливо-

му та песимістичному аналізу південноафриканського суспільства періоду апартеїду, **Mike van Graan**, який у своїх п'єсах досліджує ситуацію в Південній Африці після апартеїду, зокрема питання африканської міграції та біженців, та **Masai Sepuru**, який у своїй творчості досліджує широкий спектр тем, зокрема питання ідентичності, пам'яті, культури, історії, вимушеної міграції та маскулінності в Південній Африці.

Синтез мистецтв породжує нові форми для взаємодії митців багатьох галузей. Важливу роль у цьому процесі відіграють фестивалі, які слугують платформою для зустрічей і обміну досвідом. У ПАР існує **низка масштабних кроссекторальних подій**, які поєднують музику, танці, традиційний одяг, візуальне мистецтво, покази кіно та театральні вистави. Найвідомішими з них є [National Arts Festival](#), [Fak'ugesi festival](#), [Aardklop National Arts Festival](#), [Constitutional Hill Human Rights Festival](#), [Artfluence Human Rights Festival](#), [The Kirkwood Wildlife Festival](#), [The Klein Karoo Nasionale Kunstefees](#), [The Cape Town Minstrel Festival](#), [Cape Town Fringe Festival](#), [The Mangaung African Cultural Festival](#), [Innibos in Nelspruit](#), [Taung Cultural Calabash](#), [Hilton Arts Festival](#), [AfrikaBurn](#), [Cape Town Carnival](#), [Knysna Oyster Festival](#), [My Body My Space: Public Arts Festival](#), [The Road to Amapiano Festival Experience](#), [International Public Art Festival \(IPAF\)](#) та [Mandela Bay Arts Festival](#).

Мешканці ПАР вирізняються своєю пристрастю до різних **танцювальних рухів**⁷⁷. Особливістю їхніх танців є поєднання сучасного стилю з традиційними елементами та віруваннями. Так, наприклад, важливе місце у культурі займає **духовний танець** (spiritual dance) та обряди, які пов'язані з ним. Це саме те, що надає їхнім виступам надзвичайну силу та унікальність.

77 Official Guide to South Africa 2022/23, ed. E. Tibane, Government Communication and Information System, 2023.

Серед основних **танцювальних стилів**, які характерні для регіону, можна виокремити **Танець гумових чобіт** (Gumboot dance), **Панцула** (Pantsula), **Afro-Contemporary Dance**, **Індламу** (Indlamu), **Амапіано** (Amapiano) **танець**, **Тойі-тойі** (Toyi-toyi), **Патха-патха** (Patha-patha). На додаток, кожна етнічна група в ПАР має свої унікальні традиційні танці. Вони переважно виконуються на святах, ритуалах і сімейних подіях. Приміром, традиційний танець для племені Зулу — **Умгубха** (Umgubha)⁷⁸.

«Панцула — це такий тауншип-танець. Є Амапіано, є Панцула, і вони дуже різняться. Афроамериканці є по всьому світу і в них добре розвинене почуття ритму. [...] Вони мають свої ритуальні танці, котрі стають більш сучасні і дедалі більше розвиваються».

Конфіденційно

Найбільшими **танцювальними подіями** в ПАР є фестиваль сучасного танцю та хореографії **Dance Umbrella Africa**, який щорічно проводиться в Йоганнесбурзі переважно навесні та представляє роботи як місцевих танцювальних колективів, так і міжнародних компаній, і **The JOMBA! Dance Festival** — щорічний фестиваль, що проходить у Дурбані, в межах якого відбуваються різноманітні вистави, майстер-класи, панельні дискусії та танці на цифровому екрані. Ці фестивалі мають міжнародний характер і надають платформу для іноземних учасників з багатьох країн світу.

З-поміж **визначних діячів танцювального мистецтва** опитані експерти найчастіше згадували танцівника, хореографа і режисера **Gregory Maqoma**, який є важливою фігурою сучасного африканського танцю, танцівницю та хореографа **Dada Masilo**, відому своїми інноваційними ін-

терпретаціями класичних балетів, а також танцівника й хореографа **Vincent Sekwati Mantsoe**, який поєднує вуличні танці свого дитинства з традиційними та сучасними стилями.

Кіно

У **державному секторі кіно**, крім Департаменту спорту, мистецтва і культури, **ключовими урядовими структурами також є Департамент комунікацій та цифрових технологій (Department of Communications and Digital Technologies, DCDT) та Департамент торгівлі, промисловості та конкуренції (Department of Trade, Industry and Competition, DTIC).**

DCDT є найвищим державним органом, який відповідає за національну політику інформаційно-комунікаційних технологій в ПАР і впливає на розвиток кіноіндустрії, зокрема через діяльність **Ради з питань кіно і публікацій (Film and Publication Board)** — інституції, яка має низку завдань, включно з розробкою, імплементацією та експертизою політики у сфері кіноіндустрії.

DTIC своєю чергою розробляє та фінансує програмний напрямок «Заохочення кіно»⁷⁹, який пропонує стимули для просування кінновиробництва та індустрії постпродакшну за такими напрямками:

- виробництво та постпродакшн іноземного кіно та телебачення;
- виробництво південноафриканського кіно та телебачення;
- заохочення для чорношкірих (історично дискримінованих) кінематографістів Південної Африки.

⁷⁸ Dance culture in South Africa, South African Tourism, <https://www.southafrica.net/gl/en/travel/article/dance-culture-in-south-africa>.

⁷⁹ Film Incentive, Department of Trade, Industry and Competition, <https://www.thedtic.gov.za/financial-and-non-financial-support/incentives/film-incentive/>.

Розвиток індустрії кінематографії також забезпечується низкою провінційних та муніципальних структур, наприклад, **Кіноофіс Дурбана (Durban Film Office)** є структурним підрозділом Департаменту економічного розвитку муніципалітету Етхеквіні.

У кіноіндустрії одним з найбільших **професійних громадських об'єднань** є загальнонаціональна **Південноафриканська екранна федерація (The South African Screen Federation, SASFED)** — об'єднання десяти незалежних недержавних організацій індустрії кіно, телебачення та аудіовізуального контенту, яке було засноване в березні 2006 року у відповідь на заклик уряду до незалежного сектору виступати єдиним голосом. На сьогодні SASFED об'єднує такі важливі установи, як [Animation South Africa \(ASA\)](#), [The Documentary Filmmakers' Association \(DFA\)](#), [The Independent Black Filmmakers Collective \(IBFC\)](#), [The Independent Colourists Guild SA \(ICG SA\)](#), [The Independent Producers' Organisation \(IPO\)](#), [The Personal Managers' Association \(PMA\)](#), [South African Guild of Actors \(SAGA\)](#), [South African Guild of Editors \(SAGE\)](#), [Sisters Working In Film And Television \(SWIFT\)](#), [Writers' Guild of South Africa \(WGSA\)](#). Таке розмаїття організацій-членів, які діють у всіх провінціях ПАР, перетворило SASFED справді на загальнонаціональну організацію, яка відстоює права виробників кіно, лобіює їхні інтереси та внесення змін до законодавства ПАР, сприяє загалом розвитку кіноіндустрії, усуваючи всі можливі форми дискримінації чи нерівності.

Південноафриканські фільми часто висвітлюють **теми демократизації, мультикультуралізму та історичної спадщини**, а також створюють платформу для діалогу та роздумів про прогрес нації після апартеїду та її

поточну боротьбу з багатьма проблемами, що продовжують існувати в державі⁸⁰. До прикладу, доцільно згадати про такі великі та визначні фільми, як «Вчора» (Yesterday, 2004), «Цоці» (Tsotsi, 2005), «Бандитський Йоганнесбург» (Jerusalema, 2008), «Дев'ятий округ» (District 9, 2009), «Отелло горить» (Otelo Burning, 2011), «iNumber Number» (2013), «Krotoa» (2016), «Чарівник» (Matwetwe, 2018)⁸¹. Подолання режиму расової сегрегації, перехід до демократії та колоритна місцевість дозволили країні стати популярним місцем для зйомок кінофільмів і розвинути спільне виробництво з великими іноземними кіностудіями⁸².

У ПАР є декілька відомих **кінематографічних фестивалів**, які привертають увагу як місцевої, так і міжнародної аудиторії. Зокрема, йдеться про **Durban International Film Festival**, який проходить у Дурбані та вважається провідним кінофестивалем у країні, що представляє широкий жанровий спектр фільмів на своїх кінопоказах. Інші значущі фестивалі включають **Cape Town International Film Market & Festival**, який відбувається в Кейптауні і презентує незалежне та документальне кіно місцевого й міжнародного рівня; **Encounters South African International Documentary Festival**, де показують південноафриканські й міжнародні повнометражні та короткометражні документальні фільми; **Joburg Film Festival**, що проводиться у Йоганнесбурзі і відзначається акцентом саме на африканське кіно; **South African Film Festival**, який представляє художні та документальні фільми, що досліджують культуру, історію та політику Південної Африки.

Водночас з-поміж відомих **південноафриканських режисерів необхідно відзначити**

80 Milstein Emily, *Nation-Building Through Film in Post-Apartheid South Africa*, *Ufahamu: A Journal of African Studies*, vol. 38, no. 1, 2014, pp. 178-191, <https://doi.org/10.5070/F7381025028>.

81 Motsaathebe Gilbert, *African Languages and Gender Identity in Marginal Films Made Outside the Mainstream Film Industry in South Africa*, *Indigenous African Language Media*, 2023, pp. 137-156, https://doi.org/10.1007/978-981-99-0305-4_9.

82 Moyer-Duncan Cara, *South African Film Since Apartheid*, *African History*, 2021, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277734.013.1105>.

такі імена, як Neill Blomkamp, Gavin Hood, Jonathan Liebesman, Oliver Schmitz, Wayne Kramer, Darrell James Roodt та Nosipho Dumisa. А серед видатних кіноакторів варто виокремити Charlize Theron, Bonisile John Kani, Momo Matsunyane, Regardt van den Bergh, Presley Chweneyagae, Sello Maake Ka-Ncube, Thishiwe Ziqubu та Sharlto Copley.

Сфера кіно в ПАР є надзвичайно динамічною та демонструє значне зростання з року в рік. Кіноіндустрія має потенціал і таланти для розвитку як на локальному, так і на глобальному ринку⁸³.

Візуальне мистецтво

Одні з найкращих артпросторів сучасного мистецтва ПАР є приватними або недержавними інституціями. Серед них варто згадати Музей сучасного мистецтва Африки імені Зайтца ([Zeitz Museum of Contemporary Art Africa, Zeitz MOCAA](#)), Фонд Норвала ([Norval Foundation](#)), Галерея Гудмана ([Goodman Gallery](#)), Галерея Стівенсона ([Stevenson Gallery](#)), НІРОКС ([NIROX](#)).

Музей сучасного мистецтва Африки імені Зайтца ([Zeitz Museum of Contemporary Art Africa, Zeitz MOCAA](#)) — громадська некомерційна установа, яка експонує, колекціонує, зберігає та досліджує сучасне мистецтво Африки та її діаспори; створює та проводить міжнародні виставки; розробляє допоміжні освітні програми; заохочує міжкультурне розуміння. У галереях музею, відкритого 2017 року, проводяться як тимчасові виставки, так і постійні експозиції музейної колекції. У цьому закладі також розташований Центр художньої освіти BMW та Atelier — проєктний простір для нових художників із Кейптауна.

Фонд Норвала ([Norval Foundation](#)) — це художній музей і сад скульптур, що розташовані в Кейптауні і засновані 2018 року. Мета Фонду Норвала: популяризація сучасного мистецтва Африки та діаспори через кураторські виставки та освітні програми. Фонд має динамічну виставкову програму і демонструє різноманітні твори живопису, фотографії та скульптури, поєднуючи історичні та сучасні твори, зокрема медіамистецтво.

Галерея Гудмана ([Goodman Gallery](#)), заснована 1966 року в Йоганнесбурзі. Сьогодні Галерея стала міжнародним проєктом з представництвами в Кейптауні (з 2007), Лондоні (з 2019) та Нью-Йорку (з 2023). Під час апартеїду галерея відкривала свої двері для художників усіх рас, відмовляючись від дискримінації, ставши одним із перших у світі просторів для піонерів африканського мистецтва ХХ століття, які отримали всесвітнє визнання. Сьогодні в галереї представлені митці з усього світу — Південної Африки, Єгипту, Гани, Ірану, Франції, Канади, Кенії, Зімбабве, Чилі, Анголи, США, Китаю, Великої Британії, Португалії, Колумбії, Ботсвани та Куби — що дозволяє галереї продовжувати існувати, репрезентуючи різні погляди.

Галерея Стівенсона ([Stevenson Gallery](#)), заснована 2003 року як міжнародний виставковий проєкт з приміщеннями в Кейптауні, Йоганнесбурзі й Амстердамі. Крім того, на офіційній сторінці Галереї розміщено багато публікацій, зокрема монографії, збірки нарисів та коментарів до творів, есе, ілюстровані каталоги, що супроводжують виставки тощо.

НІРОКС ([NIROX](#)) — певною мірою кроскультурний проєкт, який надає простір для проведення виставок⁸⁴, концертів, майстер-класів, а також мистецьких резиден-

83 Exploring the film industry in South Africa: where is it headed?, Mail & Guardian, 14.01.2025, <https://web.archive.org/web/20250324103655/https://mg.co.za/article/2025-01-14-exploring-the-film-industry-in-south-africa-where-is-it-headed/>.

84 Exhibitions, NIROX, <https://www.niroxarts.com/copy-of-sculpture-park>.

цій⁸⁵. NIPOKS також має відкритий мистецький парк скульптур площею 30 гектарів, що складається з культивованих газонів, альтанок, полів, водних шляхів і заболочених угідь на березі річки Блаубанкспруїт (Blauwbankspruit River) та примикає до приватного природного заповідника Ккатлхамфі (Kkatlhamphi). Парк містить понад 50 постійних і довгострокових інсталяцій художників з усього світу, а також щонайменше одну щорічну масштабну кураторську виставку нових і тимчасових інсталяцій та перформансів, яку експонують у співпраці з широким колом міжнародних партнерів і кураторських об'єднань NIROX⁸⁶.

У Південній Африці щороку проходить декілька сотень різноманітних виставок та інсталяцій візуального мистецтва, які, з одного боку, відображають суперечності й складності країни, а з іншого — показують її культурне багатство. Так, можна згадати про ярмарки сучасного мистецтва **FNB Art Joburg**, що проводиться щорічно в Йоганнесбурзі, й **Investec Cape Town Art Fair**, який відбувається в Кейптауні та залучає сотні міжнародних і локальних діячів мистецтва.

Серед відомих митців, які зробили вагомий внесок у становлення візуального мистецтва в ПАР, є Moshekwa Langa⁸⁷, Robin Rhode⁸⁸, Mikhael Subotzky⁸⁹, Gerard Sekoto⁹⁰, Irma Stern⁹¹, Esther Mahlangu⁹², Walter Battiss⁹³. У період апартеїду мистецтво розглядалося як «культурна зброя»⁹⁴. Після демократизації майстри почали досліджувати теми, пов'язані з травматич-

ним минулим. У той період такі художники, як Minnette Vári, William Kentridge та Sue Williamson у своїх роботах зверталися до питань пам'яті, ідентичності й примирення.

Згодом тематика постапартеїдної епохи змінилася на скептицизм щодо нової доби в житті ПАР та проблем, які її супроводжували. Наприклад, сучасна художниця Diane Victor вивчає проблеми соціальної несправедливості, війни та корупції.

Музейна справа

Державні музеї ПАР, які входять до мережі Департаменту спорту, мистецтва і культури (*Додаток 1*), відіграють вагоме соціокультурне та освітньо-наукове значення. До них належать:

- **Музей Квазулу-Натал (KwaZulu-Natal Museum)** — культурно-природничий музей, розташований в Пітермаріцбурзі.
- **Музей та пам'ятник мови африканс (Afrikaans Language Museum and Monument, ATM)**, розташований в колишньому будинку Гідеона Малерба, члена-засновника Товариства справжніх африканерів (Genootskap vir Regte Afrikaners, GRA). Пам'ятник зображує розвиток африканс і визнає різноманітні корінні мови з Африки, Європи та Азії. Музей і пам'ятник діють з 1975 року. Після двох років самоврядування у 1977 році ATM було передано державі. Музей отри-

85 Residency, NIROX, <https://www.niroxarts.com/residency>.

86 Sculpture Park, NIROX, <https://www.niroxarts.com/sculpture-park>.

87 Moshekwa Langa, Stevenson, <https://www.stevenson.info/artist/moshekwa-linga/biography>.

88 Rhode Robin, Art21, <https://art21.org/artist/robin-rhode/>.

89 Mickael Subotzky, Goodman Gallery, <https://www.goodman-gallery.com/artists/mikhael-subotzky#about>.

90 South African artist Gerard Sekoto is born, South African History Online, 16.03.2011, <https://www.sahistory.org.za/dated-event/south-african-artist-gerard-sekoto-born>.

91 Shain Milton, Pimstone Mariam, Stern Irma, The Shalva/Hyman Encyclopedia of Jewish Women, <https://jwa.org/encyclopedia/article/stern-irma>.

92 Esther Mahlangu 7 Decades of Sacred Geometry, Esther Mahlangu, <https://www.esthermahlangu.com/>.

93 The Walter Battiss Company, Walter Battiss website, <https://www.walterbattiss.co.za/>.

94 Institute for Social Research, Tricontinental, Culture as a Weapon of Struggle: The Medu Art Ensemble and Southern African Liberation, 2023, https://thetricontinental.org/wp-content/uploads/2023/12/20231219_D71_EN_Web.pdf.

мує щорічну субсидію від Департаменту спорту, мистецтва і культури та генерує додатковий дохід коштом спонсорства, пожертвувань, вхідних квитків, оренди приміщень, продажу продукції та заходів.

- **Музеї DITSONG (DITSONG Museums)** є об'єднанням восьми національних музеїв — семи в Тшване та одного в Йоганнесбурзі. Вони мають різноманітні колекції, що охоплюють галузі фауни та флори, палеонтології, військової історії, історії культури, геології, антропології та археології.
- **Парк Свободи (Freedom Park)** — музей збереження культурної спадщини Південної Африки, де розміщені архіви про різні народи ПАР та вшановано країни та окремих діячів, які боролися проти апартеїду.
- **Музеї Ізіко (Iziko Museums)** — об'єднання, що керує 11 національними музеями в Кейптауні та вважається однією з провідних інституцій у державній культурній сфері ПАР.
- **Південноафриканський літературний музей Amazwi (Amazwi South African Museum Of Literature)** збирає літературні артефакти з усіх мовних спільнот Південної Африки.
- **Музей Лутулі (The Luthuli Museum)** був заснований 2004 року в оригінальному будинку президента АНК Альберта Лутулі, який став першим чорношкірим африканцем, що отримав Нобелівську премію миру у 1960 році.
- **Музей Мсундузі (Msunduzi Museum)** був заснований 1912 року. З 1990 року вхо-

дить до державних музеїв і представляє спадщину різних культурних груп Квазу-лу-Натал.

- **Музей Нельсона Мандели (Nelson Mandela Museum)** був заснований 10 років після його звільнення з в'язниці і розповідає про історію боротьби південноафриканського народу та хроніки з життя і діяльності Нельсона Мандели.
- **Музей на острові Роббен (Robben Island Museum, RIM)** був створений на острові, де розташовувалася політична в'язниця під час апартеїду. Музей заснований 1997 року, а з 1999 року ЮНЕСКО оголосило його об'єктом всесвітньої спадщини.
- **Музей англо-бурської війни (Anglo-Boer War Museum)** розповідає про війну 1899-1902 років з використанням унікальної колекції мистецтва, діорам та експонатів.

Музика

Музика історично відіграє важливу роль у житті південноафриканців⁹⁵.

Південноафриканці мають традицію **хорового співу**, яку вони зберігають та розвивають. Зокрема, розвинені шкільні хорові змагання — Eisteddfod⁹⁶, а також церковні хори⁹⁷. Поліфонічний груповий спів є частиною ритуальних, соціальних та релігійних традицій багатьох етнічних груп у ПАР. **Один з найвідоміших південноафриканських хорових стилів — isicathamiya⁹⁸** — виник серед зулуських робітників у Йоганнесбурзі на початку ХХ століття. Цей стиль поєднує акапельний спів із танцювальними елементами і набув особливої популяр-

95 *The melody of freedom*, South African History online, <https://www.sahistory.org.za/archive/melody-freedom>.

96 *Choral Music*, National Eisteddfod of South Africa, <https://eisteddfod.co.za/choral-music/>.

97 *Choirs in South Africa*, Choir Place, <https://www.choirplace.com/choirs/choirs-in-south-africa>.

98 *Isicathamiya*, Basler Afrika Bibliographien, <https://www.baslerafrika.ch/contents/isicathamiya/>.

ності завдяки всесвітньо відомому гурту **Ladysmith Black Mambazo**⁹⁹.

Не менш популярним є **джаз**¹⁰⁰, який відрізняється поєднанням соулу та ритму. Респонденти згадували про відкриті джазові сесії, де виступають та імпровізують музиканти різних жанрів.

Особливе місце у сфері музики посідає **південноафриканський стиль музики під назвою амапіано**, який є дуже відомим в регіоні¹⁰¹. Він є змішанням хаусу, традиційної музики та джазу, що створює унікальне звучання, яким населення вкрай пишається.

З-поміж інших музичних стилів ПАР можна виокремити **квелу** — вуличну музику з джазовими і роковими елементами¹⁰², **мбакангу**, що поєднує традиційні південноафриканські вокальні стилі та мелодії з західною популярною музикою¹⁰³. А ще дуже популярні **кwaito**¹⁰⁴ і **хіп-хоп**¹⁰⁵, що поєднують елементи репу, регі та інших музичних стилів¹⁰⁶.

«У Південній Африці є такий стиль музики, який виник у цій країні. Він називається амапіано. Я не думаю, що він широко відомий за межами Африки, але насправді він дуже популярний в Африці, на всьому континенті. І це те, чим африканці дуже пишаються. Це суміш діп-хаусу, традиційної музики та джазу».

Денис Рева

«Південноафриканський джаз — це джаз не в тій традиції, яку ми знаємо від

свінгу до бібопу, хард-бопу до будь-якого фрі-джазу. Це більше схоже на суміш соулу та джазу. Зазвичай це два акорди, і вони тривають вічно. І в якийсь момент усі підспівують або грають на інструментах і приєднуються. Зазвичай це відкриті сесії. [...] Є трубач, який починає з постійним оркестром, а потім до нього приєднується все більше людей. Вони змінюють інструменти і це закінчується як відкрита джаз-сесія».

Андреас Штрал

Серед визначальних музичних подій та проєктів у ПАР насамперед слід звернути увагу на фестивалі як важливу форму культурної взаємодії. Такими найбільш відомими фестивалями є: **Rocking the Daisies**, який включає рок, поп і електронну музику та проходить в жовтні у Кейптауні; **Cape Town International Jazz Festival** — великий міжнародний джазовий фестиваль, який відбувається в квітні в Кейптауні; **The Splashy Fen Music Festival** проводиться поблизу Ундерберга та пропонує різноманітну мейнстримну та альтернативну рок і попмузику; **Standard Bank Joy of Jazz** — це найбільший джазовий фестиваль в Йоганнесбурзі, на якому місцеві та міжнародні виконавці виступають на різних майданчиках міста; **Up the Creek** проходить в лютому на березі річки Брід поблизу Веллендама в Західнокапській провінції; **The White Mountain Folk Festival** триває у Центральному Дракенсберзі протягом трьох днів у вересні й пропонує ознайомитися з фольклорною музикою в акустичному виконанні; **503 Music Festival** організовується двічі на рік у КваМашу та присвячений подяці кумирам, які народилися і вирости

99 Ladysmith Black Mambazo, <https://www.mambazo.com/>.

100 Jazz, Basler Afrika Bibliographien, <https://www.baslerafrika.ch/contents/jazz/>.

101 The global influence of Amapiano music turns the spotlight on South African youth., SAMRO, 20.06.24, <https://www.samro.org.za/news/the-global-influence-of-amapiano-music-turns-the-spotlight-on-south-african-youth>.

102 Kwela, South African Music, <https://southafrica.co.za/kwela.html>.

103 Mbaqanga, Basler Afrika Bibliographien, <https://www.baslerafrika.ch/contents/mbaqanga/>.

104 Kwaito, Basler Afrika Bibliographien, <https://www.baslerafrika.ch/contents/kwaito/>.

105 Hip Hop, Basler Afrika Bibliographien, <https://www.baslerafrika.ch/contents/hip-hop/>.

106 Official Guide to South Africa 2022/23, ed. E. Tibane, Government Communication and Information System, 2023.

в цьому регіоні; [The Moretele Park Tribute Concert](#) проводиться на сході Преторії.

Щодо визначних особистостей в музичній сфері, то респонденти дослідження переважно називали хорову групу **Ladysmith Black Mambazo**; співачку і авторку пісень **Yvonne Chaka Chaka**; співачку і громадську активістку **Miriam Makeba**, відому під псевдонімом «Mama Africa»; джазового піаніста **Nduduzo Makhathini**; ді-джея **Black Coffee**; перкусіоніста, композитора і педагога **Eugene Skeef**; музиканта, антрополога та борця проти апартеїду **Johnny Clegg**, відомого як «білий зулус» (який у своїй біографії зазначив, що його бабуся була україankoю з Мінська)¹⁰⁷; авторку, композиторку і виконавицю пісень **Msaki**. Треба підкреслити, що перелік митців, які працюють в музичній індустрії ПАР, є значно ширшим. Різноманіття жанрів і стилів південноафриканської музики створює виняткові можливості для знаходження спільних точок дотику та налагодження співпраці між іноземними агентами та місцевими виконавцями.

Попри стрімкий розвиток музичної індустрії у ПАР, одним із ключових викликів цієї сфери є питання отримання роялті авторами музичного контенту¹⁰⁸. Тому важливу роль у цій сфері відіграють недержавні компанії, які займаються погодженнями ліцензування та отримання роялті на міжнародному рівні. До найбільших таких організацій у ПАР варто віднести **Південноафриканську організацію з авторських прав на музику (South African Music Rights Organisation,**

SAMRO) та **Південноафриканську асоціацію з прав на виконання музичних творів (South African Music Performance Rights Association, SAMPRA)**.

Південноафриканська організація з авторських прав на музику (SAMRO) — організація, метою якої є управління авторськими правами від імені її членів на використання їхньої музики. Вона займається ліцензуванням музичних користувачів шляхом збору ліцензійних платежів, які потім розподіляються як роялті. З 1961 року SAMRO є лідером авторських прав на музику в Південній Африці та захищає права композиторів і авторів (творців музики) як на місцевому, так і на міжнародному рівнях. Крім того, SAMPRA відіграє важливу роль у фінансуванні та підтримці музичної та мистецької освіти через корпоративні соціальні інвестиції (CSI), стимулює розвиток місцевої музичної індустрії, проводячи регулярні семінари та майстер-класи, а також підтримуючи проведення міжнародних конференцій.

Південноафриканська асоціація з прав на виконання музичних творів (SAMPRA) — неприбуткова організація колективного управління, яка керує правами роялті від імені музикантів і компанії звукозапису, і представляє понад 40 тис. музичних авторів та понад 98% усіх компаній звукозапису в Південній Африці. Будучи членом Ради товариств колективного управління правами виконавців (**SCARP**)¹⁰⁹, асоціація має двосторонні угоди та розвиває міжнародну мережу управління правами.

107 Clegg Johnny, *Scatterling of Africa: My Early Years*, Pan Macmillan South Africa, 2021.

108 *The Music Industry in South Africa. Report*, Research and Markets, 2024, https://www.researchandmarkets.com/reports/5892797/the-music-industry-in-south-africa?utm_source=GNE&utm_medium=PressRelease&utm_code=tdc37j&utm_campaign=2020238+-+South+Africa+Music+Market+Report+2024+-+Digital+and+Physical+Music+Sales%2c+Major+Streaming+Services%2c+Streaming+Income+Challenges+and+Industry+Developments&utm_exec=carimspi#product--toc.

109 Societies' Council for the Collective Management of Performers' Rights, SCARP — некомерційна організація, заснована в 1986 році, знаходиться в Брюсселі, Бельгія. Організація надає численні послуги та інструменти спільноті своїх членів, що представляють 60 організацій із 45 країн світу, для покращення обміну даними та правами виконавців. Основне завдання SCARP полягає в тому, щоб сприяти безперервному потоку винагороди виконавців за межами національних кордонів.

Література

Південноафриканська література відображає розмаїття культурних історій та досвіду народів цієї країни. Весь корпус літератури в ПАР є багатограним, оскільки охоплює різні теми та питання, які відображають міфи та місцеві легенди, історії експлуатації та панування, а також опір і відродження від культурного гноблення. Крім того, письменники у своїх творах звертаються до соціальних і політичних реалій апартеїду й колоніалізму та їх наслідків для розвитку сучасного південноафриканського суспільства. Вражаючим явищем є лінгвістична множинність літератури, адже в авторських текстах представлені всі офіційні мови держави. Така багатомовність відображає історичний вплив різних колоніальних держав на Південно-Африканську Республіку¹¹⁰. Загалом цю сферу представляє багато письменників, які значно збагатили літературну історію нації своєю творчістю. Серед них найвідомішими є **Herbert Isaac Ernest Dhlomo** (був також учителем, газетним редактором, журналістом, коментатором, есеїстом та драматургом, співзасновником дурбанського відділення Молодіжної ліги АНК; писав переважно англійською мовою і мав великий вплив на майбутні покоління міських чорношкірих письменників)¹¹¹, **Gcina Mhlophe** (активістка боротьби з апартеїдом, акторка, поетеса, драматургиня, режисерка, оповідачка; найбільш відома як авторка оповідань та музики для ді-

тей; її творчість відіграє величезну роль у збереженні історії та заохоченні дітей до читання)¹¹², **Don Mattera** (поет і активіст; у рамках своєї боротьби за демократичну Південну Африку допоміг створити Союз чорношкірих журналістів, Асоціацію африканських письменників та Конгрес південноафриканських письменників; написав широко відому автобіографію під назвою «Пам'ять — це зброя»)¹¹³, **Es'kia Mphahlele** (письменник, активіст, гуманіст, був видатним автором двох автобіографій, понад тридцяти оповідань, двох віршованих п'єс та значної кількості поезій, номінований на Нобелівську премію з літератури)¹¹⁴, **Lebo Mashile** (поетеса, авторка, ведуча, акторка та продюсерка, найбільш впізнана своєю поезією, має аудиторію у 28 країнах)¹¹⁵, **Panashe Chigumadzi** (письменниця, історикиня, лавреатка багатьох премій, є авторкою книги «Ці кістки знову повстануть» (2018) — історичних мемуарів, що відображають державний переворот у Зімбабве 2017 року, та номінантка на премію Алана Патона за нехудожню літературу 2019 року)¹¹⁶, **Herman Charles Bosman** (відомий своїми короткими оповіданнями, що зображують характер та життя сільських африканерів)¹¹⁷, **Breyten Breytenbach** (противник режиму апартеїду, чия творчість стала віхою в розвитку африканс-поезії, як формально, так і політично; є відомим світовим літератором, чий твори були перекладені нідерландською, англійською, французькою та німецькою мовами)¹¹⁸, **Damon Galgut** (письменник-ро-

110 Panigrahi Sambit and Sethy Santosh, *Literature in Colonial South Africa: A Contextual Overview*, International Journal of Advance Research and Innovative Ideas in Education, vol. 4, no. 2, 2018, pp. 1-3.

111 Herbert Isaac Ernest, African Books Collective, <https://www.africanbookscollective.com/authors-editors/herbert-isaac-ernest>.

112 South African storyteller, Gcina Mhlophe is born, South African History online, 5.12.2017, <https://www.sahistory.org.za/dated-event/south-african-storyteller-gcina-mhlophe-born>.

113 Don Mattera, South African History online, 17.02.2011, <https://www.sahistory.org.za/people/don-mattera>.

114 Es'kia Mphahlele, South African History online, 17.02.2011, <https://www.sahistory.org.za/people/eskia-mphahlele>

115 Lebo Mashile, MLA, <https://mlasa.com/actors/lebo-mashile/>.

116 Panashe Chigumadzi, Harvard University, <https://aaas.fas.harvard.edu/people/panashe-chigumadzi>.

117 Herman Charles Bosman, Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Herman-Charles-Bosman>.

118 Breyten Breytenbach, South African History online, 17.02.2011, <https://www.sahistory.org.za/people/breyten-breytenbach>.

маніст, автор оповідань та драматург, лауреат багатьох премій)¹¹⁹, **John Maxwell Coetzee** (лінгвіст, перекладач, науковець, але найбільш відомий своєю серією романів, лауреат Нобелівської премії з літератури 2003 року)¹²⁰ та **Nadine Gordimer** (авторка романів, оповідань та есе; у 1960-х і 1970-х роках написала низку романів на тлі зародження руху опору проти апартеїду, тоді як звільнена Південна Африка стала фоном для її пізніших творів, написаних у 1990-х роках; лауреатка Нобелівської премії з літератури 1991 року)¹²¹.

Якщо говорити про великі **літературні фестивалі**, то не можна не згадати про **Poetry Africa** — міжнародний поетичний фестиваль, який в своїй програмі передбачає панельні дискусії, презентації книг, обмін поезією та сеанси вільного мікрофона; **Franschhoek Literary Festival**, який надає платформу для відкритого дискурсу та дискусій за участю відомих місцевих і міжнародних письменників; **Time of the Writer Festival**, що проходить у Дурбані та включає дискусії, презентації книжок, живі читання, воркшопи та спеціальну програму з розвитку креативного письма; **Jози Book Fair** — книжковий ярмарок, який популяризує культуру читання та письма рідною мовою серед мешканців ПАР; **Open Book Festival**, який проводиться в Кейптауні й зосереджений на південноафриканській літературі в міжнародному контексті. Менш масштабними є фестивалі на зразок **Poetry in McGregor** — щорічний фестиваль поезії, який відбувається у невеличкому містечку Макгрегор і відіграє вагоме значення для розвитку цього міста; **Wits Writing Festival** — письменницько-літературний захід, що від-

бувся 2024 року в однойменному університеті й передбачав проведення панельних дискусій, презентації нових видань, майстер-класи з письма тощо.

У цьому контексті важливу роль також відіграють бібліотеки. З-поміж ключових **державних бібліотек** слід виокремити Національну бібліотеку ПАР (**National Library of South Africa**), яка об'єднує колишню Державну бібліотеку в Преторії та колишню Південноафриканську бібліотеку в Кейптауні. Крім того, в ПАР існує спеціальна Бібліотека для незрячих осіб та осіб з вадами зору (**South African Library for the Blind, SALB**).

Академічна сфера

В епоху апартеїду освітньо-наукова галузь стала відображенням системної форми расової дискримінації в країні¹²². Діяльність академічної системи була організована за етнічним принципом, де білошкірі студенти отримували суттєво більше ресурсів та кращі освітні можливості порівняно з темношкірими студентами¹²³.

Сучасна освіта й наука проходить етап трансформації не лише в расовому складі викладачів, дослідників і студентів, але й в зміні організаційної культури й прийнятті нових спільних цінностей для всіх учасників освітнього процесу. Інституційне перетворення включає демократизацію управлінських структур, розширення доступу для студентів з малозабезпечених верств населення, реструктуризацію навчальних програм, зосередження уваги на потре-

119 Damon Galgut, Felicity Bryan Associates, <https://felicitybryan.com/fba-author/damon-galgut/>.

120 John Maxwell Coetzee (1940 -), South African Government <https://www.gov.za/about-government/john-maxwell-coetzee-1940>.

121 Nadine Gordimer, Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Nadine-Gordimer>.

122 Gmerek Tomasz, *The development of South African higher education within the apartheid system (1948-1994) — selected aspects*, *Biuletyn Historii Wychowania*, vol. 38, 2018, pp. 95-111, <https://doi.org/10.14746/bhw.2018.38.7>.

123 Mestry Rajkumar and Du Plessis Petrus, *South Africa: Education Authorities and Public Schools: The Organisation and Impact of Policies in South Africa*, *Educational Authorities and the Schools*, vol. 13, 2020, pp. 371–388, https://doi.org/10.1007/978-3-030-38759-4_20.

бах розвитку в дослідженнях і громадській діяльності, а також подолання расової та гендерної нерівності. Попри усі зусилля та суттєвий прогрес, виклики щодо досягнення справжньої рівності та формування сприятливої академічної культури залишаються досі актуальними¹²⁴.

Центральним органом виконавчої влади в ПАР, що відповідає за функціонування інституцій академічної сфери, є Департамент вищої освіти і навчання ([Department of Higher Education and Training](#)).

Ключовими державними інституціями академічної сфери є:

- Академія наук Південно-Африканської Республіки ([Academy of Science of South Africa, ASSAf](#)), заснована 1996 року;
- Рада наукових та індустріальних досліджень ([Council for Scientific and Industrial Research, CSIR](#)), заснована 1945 року;
- Дослідницька рада гуманітарних наук

([Human Science Research Council](#)), яка була заснована ще 1968 року як дослідницьке агентство Південної Африки та є найбільшим спеціалізованим науково-дослідним інститутом соціальних і гуманітарних наук на африканському континенті;

- Агенція технологічних інновацій ([Technology Innovation Agency, TIA](#)), заснована 2008 року;
- Південноафриканська національна агенція космосу ([South African National Space Agency](#)), яка розпочала свою діяльність у 2010 році;
- розгалужена система так званої післяшкільної освіти, яка складається з 26 державних вищих навчальних закладів (перелік доступний у таблиці нижче), 50 державних коледжів (у 2015 році їх було передано з провінційної до національної компетенції), 9 коледжів (по одному в кожній провінції) та 1791 державних центрів освіти та навчання для дорослих¹²⁵.

Державні університети Південно-Африканської Республіки

№	Оригінальна назва університету англійською	Переклад найменування університету українською	Місто розташування
1	University of Cape Town	Університет Кейптауна	Кейптаун
2	University of Pretoria	Університет Преторії	Преторія
3	University of the Witwatersrand	Вітватерсрандський університет	Йоганнесбург
4	Universiteit Stellenbosch	Університет Стелленбоша	Стелленбош
5	University of Johannesburg	Університет Йоганнесбурга	Йоганнесбург

124 Fourie Magda, *Institutional transformation at South African universities: Implications for academic staff*, Higher Education, vol. 38, no. 3, 1999, pp. 275-290, <https://doi.org/10.1023/A:1003768229291>.

125 *Policy for the Recognition of South African Higher Education Institutional Types. Determined in Terms of Section 3 of the Higher Education Act (Act 101 of 1997 as Amended)*, Department of Higher Education and Training, 2024, https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/202404/50569gon4757.pdf.

№	Оригінальна назва університету англійською	Переклад найменування університету українською	Місто розташування
6	University of KwaZulu-Natal	Університет Квазулу-Натал	Квазулу-Натал
7	North-West University	Північно-Західний університет	Потchefструм
8	Rhodes University	Університет Родса	Макхандла (раніше Гремстаун)
9	Tshwane University of Technology	Технологічний університет Тшване	Тшване
10	University of the Western Cape	Університет Західного Кейпу	Кейптаун
11	Cape Peninsula University of Technology	Технологічний Університет Капського Півострова	Кейптаун
12	Nelson Mandela University	Університет Нельсона Манделли	Гкеберха (раніше Порт Елізабет)
13	University of the Free State	Університет Фрістейта	Блумфонтейн
14	Durban University of Technology	Технологічний університет Дурбана	Дурбан
15	University of Limpopo	Університет Лімпопо	Манквенг
16	Central University of Technology	Центральний Університет Технологій	Блумфонтейн
17	Walter Sisulu University	Університет Волтера Сисулу	Комане (раніше Квінстаун)
18	University of Fort Hare	Університет Форт Гейр	Дікані (раніше Еліс)
19	Vaal University of Technology	Ваальський Університет Технологій	Вандербейлпарк
20	University of Venda	Університет Венда	Тогоянду
21	University of Zululand	Університет Зулуленду	Квадлангезва
22	Sefako Makgatho Health Sciences University	Університет наук про здоров'я Сефако Макгато	Преторія
23	Sol Plaatje University	Університет Сол Плаатъє	Кімберлі
24	Mangosuthu University of Technology	Технологічний університет Мангосуту	Дурбан
25	University of Mpumalanga	Університет Мпумаланги	Мбомбела, Сіябусва
26	University of South Africa	Університет Південної Африки	Преторія

Для міжнародної співпраці важливо врахувати, що **університети в ПАР поділяють на раніше дискриміновані (PDUs — Previously Disadvantaged Universities) та раніше привілейовані (PAUs — Previously Advantaged Universities)** залежно від їхнього історичного статусу за часів апартеїду¹²⁶. Цей поділ відображає вплив расової сегрегації на доступ до вищої освіти та фінансування закладів¹²⁷, про що згадувалось частково у першому розділі. Раніше привілейовані університети в основному обслуговували біле населення за часів апартеїду, мали краще фінансування, інфраструктуру та академічні ресурси, що вплинуло на їхню продуктивність. Багато з них залишаються одними з найпрестижніших університетів країни. Натомість раніше дискриміновані університети часто потребують більшої підтримки від держави для подолання історичних нерівностей¹²⁸.

Крім того, в ПАР діє незалежний орган — **Рада з вищої освіти Південної Африки (Council on Higher Education of South Africa, CHE)**, яка відповідає за забезпечення якості вищої освіти в Південній Африці. Раду було засновано 1997 року відповідно до Закону про вищу освіту, і її головна роль полягає у сприянні та моніторингу якості викладання, навчання та досліджень у вищих навчальних закладах країни. До того ж Рада відповідає за акредитацію всіх державних і приватних вищих навчальних закладів у Південній Африці, включаючи університети, коледжі та професійно-технічні заклади.

Одним з елементів, які сприяють розвитку та реформуванню академічної сфери, є

масштабні наукові події, що слугують платформою для обміну ідей та демонстрації науково-дослідної діяльності серед освітньої спільноти. З-поміж таких заходів найбільшими є **Scifest Africa** — науковий національний фестиваль, який проходить у Східному Кейпі та сприяє популяризації науки, інженерії та технологій серед широкої громадськості; **SAASTA Science Festivals** — низка наукових фестивалів, що організуються в різних місцях і пропонують лекції, виставки, демонстрації експериментів наживо, воркшопи, екскурсії та панельні дискусії; **African Science Forum** — міжнародний науковий форум, який є відкритим та публічним майданчиком для обговорення взаємодії суспільства та науки. У країні є **багато видатних науковців та дослідників**, таких як фізик **Allan McLeod Cormack**, біохімік **Aaron Klug**, біолог **Sydney Brenner**, хірург і доктор медицини **Christiaan Neethling Barnard**, епідеміолог і вірусолог **Salim Abdul Karim** та палеоантрополог **Phillip Vallentine Tobias**.

Загалом у ПАР також функціонує ціла **низка науково-дослідних товариств, рад, об'єднань, університетських консорціумів** тощо у сфері технологій, медицини і охорони здоров'я, геонаук (науки про Землю) і захисту довкілля, космосу, сільського господарства, захисту інтелектуальної власності тощо.

Недержавний сектор академічної сфери в ПАР представлений здебільшого приватними навчальними закладами, з яких: 135 — вищі навчальні заклади, та 291 приватні коледжі професійно-технічної освіти¹²⁹.

126 Цей статус визначає Департамент вищої освіти і навчання, який розподіляє фінансування університетів згідно з цим статусом. Див., наприклад: *Ministerial Statement on University Funding: 2024/25 to 2026/2027*, Department of Higher Education and Training, 2023, <https://www.dhet.gov.za/Institutional%20Funding/Ministerial%20Statement%20on%20University%20funding%20-2024-25%20to%202026-27%20December%202023.pdf>.

127 Ndebele Njabulo S., *Creative Instability: The Case of the South African Higher Education System*, *The Journal of Negro Education*, vol. 66, no. 4, 1997, pp. 443-448.

128 Temoso Omphile, Myeki Lindikaya W., *Estimating South African Higher Education Productivity and Its Determinants Using Fare-Primont Index: Are Historically Disadvantaged Universities Catching Up?* *Research in Higher Education*, vol. 64, 2023, pp. 206-227, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11162-022-09699-3>.

129 *Policy for the Recognition of South African Higher Education Institutional Types. Determined in Terms of Section 3 of the Higher Education Act (Act 101 of 1997 as Amended)*, Department of Higher Education and Training, 2024, https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/202404/50569gon4757.pdf.

Особливість південноафриканської інфраструктури у сфері культури полягає в **інтеграції академічного та практичного простору у культурно-мистецьких центрах, що функціонують при університетах ПАР**. Наприклад, частиною університетської структури є відомий театральний комплекс **Baxter Theatre**, який діє при університеті Кейптауна. Загалом в кампусах університетів Південної Африки налічуються сотні культурних просторів (переважно у формі театрів чи танцювальних студій). Іншим цікавим прикладом такої взаємодії є **Центр креативного мистецтва (Centre for Creative Arts) Університету Квазулу-Натал**, який є своєрідним міждисциплінарним культурним хабом, що регулярно організовує і проводить культурні фестивалі. Також експерти підкреслювали, що такі подібні центри функціонують при багатьох університетах, які мають департаменти мистецтва, і вони відіграють вкрай важливу роль у розвитку культурної індустрії Південної Африки.

«Репрезентативною є робота мистецьких інституцій у складі закладів вищої освіти. Наприклад, мистецький центр «Джавет» у Преторійському університеті має власну колекцію і відгукується на події, що хвилюють країну і світ, у своїй виставковій роботі та як дискусійна платформа. Це державна інституція, але відкрита до подій, які не вписуються в рамку офіційних поглядів. Інший приклад — Центр мистецтв університету Квазулу-Натал. Їхню фестивальну активність, що стає з кожним роком дедалі ширшою, фінансово підтримує національна і місцева влада, але це не обмежує їхньої гнучкості як незалежної інституції».

Оксана Розумна (Куценко)

У контексті такої синергії та співпраці варто також згадати **національний статистичний та соціально-економічний дослідницький**

проект, який заснований 2014 року Департаментом спорту, мистецтва і культури, — **Південноафриканську культурну обсерваторію (South African Cultural Observatory, SACO) (Додаток 1)**. SACO розміщена в Університеті Нельсона Мандели та організована спільно з Університетом Родса та Університетом Квазулу-Натал. Ця обсерваторія займається збором і аналізом даних, щоб зрозуміти особливості розвитку креативної економіки ПАР, здійснює моніторинг та оцінку урядових ініціатив у всіх секторах культури та впливає на формування державної культурної політики, розвиває інтелектуальний потенціал, набутий у різних секторах мистецтва, культури та спадщини.

У ПАР також розвинена мережа аналітичних центрів (think tanks), які функціонують переважно у формі громадських організацій. Вони стали ключовими гравцями у процесах демократизації Африки. У ПАР відбулося масове поширення цих незалежних інституцій у зв'язку з відсутністю можливостей державних дослідницьких та адвокаційних структур для втілення ідеї належного врядування на практиці. Як наслідок, у Південній Африці знаходиться найбільша кількість недержавних аналітичних центрів у порівнянні з усіма іншими країнами Субсахарської Африки¹³⁰. З-поміж розмаїття таких структур можемо виокремити найбільш відомі, які мають певну історію свого функціонування (наприклад, Інститут расових відносин (**Institute of Race Relations**), заснований 1929 року; Південноафриканський інститут міжнародних відносин (**South African Institute of International Affairs, SAIIA**) працює з 1934 року; Інститут досліджень у галузі безпеки (**Institute for Security Studies, ISS**) — з 1991 року; Африканський центр конструктивного вирішення спорів (**African Centre for the Constructive Resolution of Disputes, ACCORD**) — з 1991 року; Центр розвитку та підприємництва (**Centre for Development**

130 Ohemeng Frank L.K., Aye Joseph R.A., *Think Tanks, Governance, and Development in Africa*, Monograph, 2004, 246 p., DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800379879>.

and Enterprise, CDE) — з 1995 року), а також ті, які виникли протягом 2000-х років, але також відіграють важливу роль у дослідженні економічного розвитку, демократії та інноваційних трансформацій південноафриканського суспільства (наприклад, Інститут досліджень розвитку імені Нельсона Мандели ([Mandela Institute for Development Studies, MINDS](#)) — працює з 2010 року, Фонд соціальних досліджень ([Social Research Foundation, SRF](#)) — з 2021 року, [Brenthurst Foundation](#) — припинив діяльність у 2025 році).

Попри певну форму офіційних відносин між незалежними аналітичними центрами та державою, перші мають зберігати певний ступінь автономії у фінансуванні та дослідженнях, щоб здійснювати вплив на прийняття політичних рішень і формування порядку денного як незаангажовані гравці. Тому аналітичні центри переважно отримують фінансування для своєї діяльності від міжнародних донорів і приватного сектору, адже це є важливим при розробці рекомендацій чи стратегій.

«Деякі аналітичні центри та деякі громадські організації фінансуються урядом. Але більшість із них фінансується або приватним сектором, або зовнішніми донорами, що, ймовірно, на краще. Щоб досягти об'єктивності та уникнути тиску, щоб зробити якісне дослідження, вам потрібен певний ступінь розмежування між вами та спонсором. І якщо ви отримуєте гроші безпосередньо від уряду, ви можете бути більш заангажовані. Тобто, краще, щоб аналітичний центр або громадська організація мали певний ступінь дистанціювання між спонсором і бенефіціаром — урядом Африки».

Денис Рева

Громадянське суспільство як основа демократії ПАР

Громадянське суспільство завжди відіграло вагомий роль в історії становлення ПАР, особливо під час боротьби та переходу країни до демократії. Щодо **напрямів діяльності громадської сфери**, то під час періоду апартеїду більшість організацій переважно займалися **правозахисною роботою, спрямованою на покращення життя маргіналізованих груп населення і боротьбу на повалення нелегітимного уряду**¹³¹.

Після встановлення демократії громадські організації опинилися в авангарді **соціальних питань, які пов'язані з наслідками апартеїду**: доступ до житла, нелегальні поселення, безробіття, бідність, охорона здоров'я й освіта, насильство над жінками та дітьми і багато інших. **Громадські організації не лише виступають на захист прав, але через державні тендери часто є виконавцями соціальних послуг**¹³².

Крім того, респонденти дослідження в контексті основних напрямів роботи виокремлювали екологічну тематику та проблеми, пов'язані з нею. Окреме місце в громадській галузі займає тема прав ЛГБТ-спільноти. Попри те, що у ПАР офіційно дозволені одностатеві шлюби, питання сексуальної орієнтації все ще залишається доволі контраверсійним в деяких традиційних етнічних та політичних групах.

Загалом громадські організації широко розвинули свою діяльність за час демократичного правління влади і відійшли від своєї лише благодійної ролі. Зараз вони активно представляють громадські ін-

131 Community Agency for Social Enquiry, *Review of the state of civil society organisations in South Africa*, National Development Agency, 2008, <https://www.nda.org.za/assets/resources/CF824421-4FA0-41EE-AB69-4DB10CD0384A/Review-of-the-State-of-CSOs-in-SA-NDA-Audit-of-CSOs1.pdf>.

132 Tshiyoyo M., *The Changing Roles of Non-Governmental Organizations in Development in South Africa: Challenges and Opportunities*, Global Perspectives on Non-Governmental Organizations, ed. Bobek V. & Horvat T. 2022.

тереси, чинять тиск на державу та спроможні надавати послуги тим частинам суспільства, до яких інші, зокрема уряд, не можуть дістатися¹³³.

«Є хороший фільм під назвою «Inxeba» («Рана»), який викликав багато суперечок у Південній Африці. В основному це була критика практик ініціації, розказана через історію молодого чоловіка. І я думаю, що він також досліджував питання гомосексуальності. Тому традиціоналісти були розлючені через цей фільм. Вони намагалися бойкотувати його, протестували. Здається, вони навіть штурмували кінотеатри і намагалися закрити сеанси фільму».

Конфіденційно

«Ми були учасниками нічного протесту, в якому брали участь близько 30 тисяч жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства¹³⁴. Вони ділилися своїми історіями й досвідом, підтримували одна одну. Відповідно, ці та інші суспільні проблеми транслюються через мистецтво — музичні і танцювальні перформанси, візуальне мистецтво...».

Катерина Альошина

Особливості фінансування культури у ПАР

Можливості фінансового забезпечення культурно-мистецьких проєктів та розвитку креативної індустрії в ПАР загалом можна розглядати на кількох рівнях.

Державне фінансування культурної сфери у ПАР реалізовується на загальнонаціональному рівні напряму від Департаменту спорту, мистецтва і культури, а також через провінційні департаменти, відділи та муніципалітети. Ключову роль щодо виділення та розподілу державних грантів відіграють вище описані структурні підрозділи згаданого департаменту, як-от **Національна мистецька рада Південноафриканської Республіки (НАС), Рада національної спадщини (ННС), Національний фонд кіно та відео (NFVF), Південноафриканське агентство спадщини (SAHRA) (Додаток 1).** Важливо зазначити, що пріоритетними для всіх механізмів державного фінансування є заклади, програми, митці, дослідники, які належать до категорії раніше дискримінованих, зокрема це стосується й академічної сфери.

Також існує окрема програма Департаменту спорту, мистецтва і культури «**Mzansi Golden Economy (MGE)**»¹³⁵, яка була започаткована у 2011 році. Спираючись на досвід Великої Британії, ПАР започаткувала «Mzansi Golden Economy», розглядаючи креативні індустрії країни як «золоту галузь», яка стимулюватиме економічне зростання та створюватиме робочі місця. Метою MGE є формування економічних можливостей в галузі мистецтва, культури та культурної спадщини шляхом підтримки програм, розширення доступу до ринку та розвитку навичок тощо. Таким чином, Департамент запровадив MGE як стратегічний інструмент для інвестування в ключові сфери креативної економіки з розрахунком, що це створить сприятливе середовище для продуктивності та робочих місць, що підвищить економічну конкурентоспроможність цього сектора¹³⁶.

133 Asuelime Legend L.E., *Civil society and the South African developmental state: An appraisal*, Journal of Social Development in Africa, vol. 31, no. 1, 2016, pp. 45-68.

134 Fester Wesley, «Cape Town activists unite to fight gender based violence», Youtube, 6.03.2022, <https://youtu.be/yztbMMDUcqU?si=UraKQ8u1RXT9TgJG>.

135 Urgent Notice, Department of Sports, Arts and Culture, 07.04.2025, <https://www.dsac.gov.za/Revised-Mzansi-Golden-Economy-MGE-open>.

136 Annual Performance Plan 2023/2024, Department of Sport, Arts and Culture, p. 43, <https://www.dsac.gov.za/node/703>.

Крім того, важливе значення мають такі інституції, як **Національна лотерейна комісія (National Lotteries Commission, NLC)** та **Бізнес і мистецтво Південної Африки (Business and Art South Africa, BASA)**, які виступають своєрідними інструментами для співпраці держави з приватним сектором з метою залучення додаткових джерел фінансування до культурної сфери в ПАР.

Національна лотерейна комісія (NLC) є державною організацією, яка була створена відповідно до Закону про лотереї 57 від 1997 року¹³⁷, щоб регулювати національну лотерею, комерційні лотереї, спортивні ставки та громадські лотереї для збору коштів на гідні справи. Вона керується Радою, яку призначає виконавчий орган — міністр Департаменту торгівлі, промисловості та конкуренції. Попри те, що ця інституція напряму не пов'язана з культурою чи мистецтвом, вона щорічно розподіляє велику кількість грантів серед зареєстрованих громадських організацій, освітніх, спортивних та культурних інституцій, соціальних підприємств та трастів, діяльність яких спрямована на покращення рівня життя звичайних південноафриканців. Тому велика кількість організацій у сфері культури щорічно подається та отримує фінансування від Національної лотерейної комісії. Значна частина респондентів виокремлювали її як ключову державну структуру, яка надає фінансову підтримку культурному сектору.

Бізнес і мистецтво Південної Африки (BASA) (Додаток 1) — організація, що заснована 1997 року як спільна ініціатива уряду та приватного сектору в рамках стратегії забезпечення більшого залучення до мистецтва компаній, що працюють у Південній Африці. Організація здійснює дослідження, які дозволяють інвестувати у галузі мистецтва, а також підтримує митців для залучення приватних коштів та співпраці з бізнесом.

Основними стейкхолдерами цієї організації є уряд, члени BASA та креативний сектор ПАР.

Респонденти часто підкреслювали вагомую роль вищеописаних структур у забезпеченні фінансування культурної сфери ПАР.

«Національна мистецька рада відіграє важливу роль у фінансуванні роботи, підтримці творчості художників у Південній Африці. Існує також Національна лотерейна комісія. Вони проводять велику роботу щодо фінансування культурного простору. Є структура під назвою «Бізнес і мистецтво Південної Африки», яка заохочує бізнес підтримувати культурний простір. Тому вони також відіграють важливу роль у залученні компаній до мистецтва. Існує також Рада національної спадщини, яка розглядає спадщину, спадкову сторону мистецтва. І вони також подають багато оголошень про грантове фінансування та просто фінансують діячів культури».

Сіпенділе Хлонгва

Ще одним цікавим прикладом приватно-державного партнерства є один з впливових музеїв ПАР — Музей апартеїду (**Apartheid Museum**), створений як частина тендерної пропозиції компанії, яка подавалася на ліцензію для казино.

Окрім вже згаданих організацій, важливу роль у фінансовому забезпеченні розвитку креативної індустрії в ПАР відіграє **Фонд мистецтва та культури (Art and Culture Trust, ACT)**, який протягом 30 років активно обслуговує сектор мистецтва та культури в усіх 9 провінціях ПАР. Первинно був заснований як Фонд мистецтва та культури Президента (1994 року), тобто як державна структура, однак згодом став незалежною неурядовою організацією, яка в основному фінансується при-

137 Lotteries Act, No 57 of 1997, South African Parliament, <https://www.saica.org.za/resources/86070>.

ватними компаніями та з прибуткових інвестицій в мистецтво. Організація зосереджується на розвитку та розбудові потенціалу через професійне навчання та наставництво, а також інвестиції в індустрію культури та творчості через підтримку підприємницької діяльності.

Однак серед експертів домінувала думка, що державні інституції, насамперед Департамент спорту, мистецтва і культури, недостатньо, а іноді некоректно фінансує культурну сферу, а державна фінансова політика щодо розвитку культурної індустрії знаходиться лише на етапі формування; відсутнє розуміння прийнятих політичних рішень і реальної картини культурних парадигм. Частиною проблеми є подекуди неефективні процеси державного управління, а у деяких випадках навіть корупційні дії. Деякі респонденти звертали увагу на те, що стратегічне розуміння ролі культурної індустрії для розвитку Південної Африки все ще знаходиться на стадії формування.

«Південно-Африканська Республіка все ще розробляє культурні політики, які могли б працювати на культурних діячів. У деяких з них досі присутня корупція, а також все ще видимий розрив між урядом і населенням. Отже, є політичні підходи, які не узгоджуються між собою або не мають практичного сенсу. Наприклад, у Південній Африці недостатнім є фінансування для підтримки роботи художників. Це фінансування здатне створювати тимчасові робочі місця, але не здатне створити якусь постійність, щоб митець міг заробляти на життя мистецтвом. Часто художникам доводиться шукати баланс між своєю творчістю та необхідністю пошуку роботи з дев'ятої до п'ятої, щоб підтримувати свою мистецьку пристрась».

Сіпенділе Хлонгва

«Існують стратегії, програми та бюджети, виділені на захист меншин у культу-

рі. Але насправді ситуація дещо інша: оскільки протягом двох років розглядається процес отримання грантів для мистецтва від уряду, спосіб розподілу грантів є дуже суб'єктивним. Тому я не впевнений, що це має реальний вплив, адже іноді гроші можуть скеровувати не тим людям. Отже, існує брак розуміння мистецтва та культури та того, який потенціал вони мають для Південної Африки».

Александр Тілманс

Крім того, на думку опитаних, у розподілі державних коштів та визначенні пріоритетних напрямів беруть участь політики і державні службовці, які не надто добре орієнтуються у сфері мистецтва. Інші ж наголошують, що державні фонди розподіляються, виходячи з інтересу отримання прибутку, а не розвитку мистецтва як такого. Також важливу роль у цьому процесі відіграє не лише сфера культурної індустрії, культурні тренди та попит на різні види культури, але й регіональна специфіка, що водночас залежить і від політичної влади.

«Мабуть, все починається з Департаменту спорту, мистецтва і культури. Саме там знаходиться бюджет, тобто тут починає змінюватися податкова рента тощо. Проблема полягає в тому, що Департамент спорту, мистецтва і культури співіснує у ширшому урядовому контексті, у якому ресурси розподіляються залежно від влади. Тому той, хто очолює ці відомства, має протистояти іншим у боротьбі за фінанси. [...] Отже, це не все мистецтво, не вся культура, не всі види спорту тощо, а лише певні види спорту відносно інших, лише певний вид мистецтва. І таким чином ви можете помітити, що на спорт іноді виділяється непропорційно більше бюджету, ніж на інші форми мистецтва та культури. І причина в тому, що певні види спорту приносять великий дохід. [...] Якщо ви плануєте інвестувати в художників чи митців, то вони не принесуть стільки доходу, скіль-

ки футбольні команди, команди з регбі чи крикету. Тому в рамках культури, мистецтва, спорту та інших сфер ресурси розподіляються непропорційно».

Звелету Жолобе

На противагу цьому, окрім вже згаданих спеціально створених державних інструментів фінансування культурної сфери в ПАР (NAC, NCH, NFVF, BASA, NLC), які також успішно діють як платформи поєднання капіталу приватного бізнесу і державного фінансування, **державна політика країни передбачає ще й додаткові механізми стимулювання приватних підприємств вкладати кошти у культурні проекти громадських організацій.** Серед них — надання податкових знижок або звільнення від сплати податків для тих, хто здійснює благодійні внески в розвиток неурядових організацій. Це підштовхує прибуткові компанії здійснювати фінансові пожертви для розвитку недержавних організацій культурної індустрії, оскільки вони за це отримують податкові пільги¹³⁸.

Окрім того, **приватні компанії можуть отримати державні пільги за створення робочих місць та підготовку фахівців за профільною освітою у сфері культурної індустрії.** Тобто інколи фінансування культурних проектів дозволяє приватним компаніям не лише використати це як маркетингову стратегію, але й покращити свій рейтинг при подачі на державні тендери.

Ще один дієвий державний механізм стимулювання бізнесу до підтримки громадських організацій — специфіка нарахування так званих «B-BBEE балів» (B-BBEE score)¹³⁹. Розрахунок B-BBEE балів, які визначають B-BBEE рейтинг компаній, побудований таким чином, що він заохочує бізнес підтримувати програми, які спрямовані

на розвиток освіти, здоров'я та підтримку громад, які зазнавали дискримінації. Цей рейтинг також є вагомим критерієм при отриманні державних ліцензій та контрактів¹⁴⁰. Тому, використовуючи можливості бізнесу, особливо тих компаній та організацій, які потребують державних ліцензій, мистецькі проекти мають гарні шанси отримувати фінансові вливання на їхню реалізацію. Приклади таких взаємодій прослідковуються у банківському секторі (наприклад, Standard Bank є одним з ключових спонсорів Національного фестивалю мистецтва (National Arts Festival)), міжнародних корпорацій (наприклад, Тойота, Хайнекен); різноманітних фондів національного (наприклад, [STEAM Foundation](#), мета якої започаткувати та сприяти покращенню життя та перспектив бідних, уразливих та знедолених через прикладну освіту та розвиток) та міжнародного рівня (наприклад, [The Rockefeller Foundation](#)). Організаціям та проектам, які не є частиною раніше дискримінованих груп, або не спрямовані на потреби раніше дискримінованих груп, таке фінансування малодоступне, оскільки не додаватиме балів до B-BBEE рейтингу.

Зважаючи на вищеописані особливості у державних фінансових преференціях та залученні приватного бізнесу, більшість респондентів наголошують на **переважанні комплексного підходу у фінансовому забезпеченні культурних проектів — поєднанні фінансових можливостей з різних джерел — державних, бізнес-сектору, а також міжнародних грантів.** Щодо останніх, то респонденти часто підкреслювали широкі можливості отримання фінансової підтримки для розвитку креативної індустрії у ПАР, які надають дипломатичні представництва іноземних держав (пе-

138 Donations Tax, South African Revenue Service, <https://www.sars.gov.za/types-of-tax/donations-tax>.

139 Luan van Rhyen, *Unlock the Secret to Quick B-BBEE Score Improvements for Your QSE*, Intersect, 14.02.2024, <https://intersectconnect.com/qse-bbbee-scorecard/>.

140 BBEE Explained: A Guideline for Business Owners in South Africa, Edge Training, <https://www.edgetraining.co.za/guides/bbbee-explained-a-guideline-for-business-owners-in-south-africa/>.

реважно країн Європи та США), а також міжнародні культурні інституції, зокрема такі, як: Гете-Інститут ([Goethe Institut](#)), Британська Рада ([British Council](#)), Французький інститут ([French Institute](#)), Фонд Африканської Культури ([African Culture Fund](#)), Інститут міжнародних відносин Федеральної Республіки Німеччини ([Institut für Auslandsbeziehungen, IFA](#)), Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку ([The Swedish International Development Cooperation Agency, SIDA](#)). Ці організації виступають донорами як культурно-мистецьких проєктів, так і аналітичних центрів ПАР¹⁴¹.

«Більшість проєктів у сфері культури спонсорується приватною бізнес-корпорацією, яка витрачає гроші. Банки, F&B Bank, NetBank — це головні спонсори культури. І, в основному, Британська Рада й Гете-Інститут».

Андреас Штрал

«Ми проводимо масштабні фестивалі завдяки підтримці, яку ми отримуємо від університету, уряду, дипломатичних представництв і неурядових організацій, які також беруть участь у благодійній діяльності, що відбувається в нашій країні. Таким чином, для нас це поєднання різноманітних можливостей, щоб ми справді могли виконувати роботу, яку ми робимо».

Сіпенділе Хлонгва

Самі ж представники європейських культурних організацій переконані, що їхня роль, поряд із банківським сектором, є визначальною у забезпеченні стабільності розвитку культурної сфери ПАР, особливо низових ініціатив.

«Якщо б ми зупинилися, багато масової (низової) культури не відбулося б, тому

що банки фінансують культуру, яка вже є успішною».

Андреас Штрал

Важливе значення для стійкості і розвитку культурної індустрії Південної Африки відіграє питання **підприємницьких навичок та бізнес-здібностей митців**.

«Підприємницьке зацікавлення і підприємницька дискусія почали відбуватися набагато активніше. Це було до COVID, у 2016, 2017 роках, коли наративи у секторі полягали в тому, що ми повинні готувати митців до підприємницької діяльності та дбати про ці підприємницькі навички. І мистецькі організації повинні набагато більше зосереджуватися на бізнесі».

Джессіка Денішен

Серед низки недержавних установ, які сприяють таким ініціативам у ПАР, є **Фонд розвитку національного мистецтва і культури ([National Arts and Culture Development Foundation, NACDF](#))** — некомерційна організація, яка була заснована 2009 року Табо Конопі (Thabo Koopie) — прогресивним підприємцем і практиком мистецтва, для покращення навичок, економічного розвитку та рівня бізнес-освіти у сфері креативних індустрій Південної Африки. Загалом фонд здійснює свою діяльність у чотирьох ключових форматах:

- проведення щорічних культурно-мистецьких фестивалів, зокрема, [Soweto Arts and Culture Festival](#);
- освітні тренінги, під час яких викладають бухгалтерський облік, менеджмент, маркетинг, законодавство та інформаційні технології у сфері культурної індустрії та мистецтва;

141 Див., наприклад: Christoplos Ian, Moran Greg, Bjarnesen Jesper, *Review of Five South Africa Based Think Tanks Supported by Sida. Final Report*, Sida, 2015, <https://cdn.sida.se/publications/files/sida61904en-review-of-five-south-africa-based-think-tanks-supported-by-sida---final-report.pdf>.

- експортні інтервенції, метою яких є виявлення, просування та сприяння експортним можливостям для нових підприємців і компаній у креативному секторі Південної Африки;
- культурні обміни з різними країнами світу.

Проте **можливість самоокупності** (наприклад, продаж квитків на вистави та концерти, виготовлення мистецької продукції для продажу) — це складна система, яка вимагає не лише коректного підходу до формування бюджету, але й залежить від фінансових спроможностей аудиторії, популярності тієї чи іншої сфери, сформо-

ваності менеджерських навичок митців тощо.

«Я намагалася отримати достатній прибуток, щоб покрити наші витрати. І прибуток, який я згенерувала в минулому, використовувався для нових наших проєктів, щоб я могла самостійно їх фінансувати. Тоді я отримала б деяке фінансування від Гете-Інституту або від Національної ради мистецтв. [...] «Heineken» профінансував один із наших проєктів. Фактично сам театр працював коштом прибутку, отриманого від своєї діяльності, а потім проєкти знайшли своє власне невелике фінансування».

Керолайн Келберн

"In Search of the Lost Home" Sculpture,
Sergiy Petlyuk

Співпраця між Україною і ПАР у сфері культури: стан і перспективи

Обізнаність та ставлення фахової спільноти ПАР до України, її культури та мистецтва

Сприйняття України експертним середовищем Південної Африки є невіддільним елементом для визначення перспектив культурної співпраці між обома державами. Загалом проведене дослідження демонструє, що опитані представники культурної, академічної сфери та сфери громадянського суспільства ПАР **вкрай мало знають** про культуру та мистецтво України. Також у ПАР відсутні факультети славистики та спеціалізовані програми, які б дозволили вивчати Україну та Східну Європу.

У більшості відповідей респондентів спостерігаємо брак конкретики, коли йдеться про окремі постаті та явища в культурній площині. Натомість **уявлення про Україну носять радше політичний характер**. Формування інтересу відбувається спорадично, що зумовлене самим фактом збройного вторгнення Росії та періодичними загостреннями російсько-української війни. Ключовими подіями, які привернули увагу до України, стали анексія Криму, початок війни на сході України у 2014 році та повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році. Саме ці обставини були вагомими в уявленні південноафриканців для виокремлення України як суверенної держави та **підвищили інтерес до її історії**.

«Я мало що знала про Україну. Я почала дізнаватися більше про Україну, коли почалася війна [повномасштабне вторгнення] — через історії про війну, і тоді зацікавилася її громадянською історією».

Руцера дю Плессі

Заглиблення в минуле дало змогу деяким респондентам **переосмислити місце України в історії**. Так, з'явилося усвідомлення тягlosti української державності, підвищилася обізнаність щодо травматичних подій (участь у світових війнах, Голодомор), а також розуміння, що деякі видатні особистості насправді були українцями, а не росіянами, зокрема письменники Микола Гоголь, Михайло Булгаков і сучасний поет Ілля Камінський.

«Протягом багатьох сотень років Україна була гордою нацією зі своєю власною культурною ідентичністю, але це було зруйновано радянською системою».

Луї Хейнман

«Я зростав у значній історичній необізнаності і мав лише розпливчате уявлення про будь-яку різницю між Росією та СРСР. Деякі письменники, яких я вважав російськими, народилися в Україні, наприклад, Гоголь і Булгаков, а також сучасний поет Ілля Камінський. Лише завдяки знайомству з українськими письменниками я дізнався про Голодомор та масове голодування».

Роберт Берольд

Крім того, окремі рефлексії стосувалися проблеми конструювання української іден-

тичності після розпаду Радянського Союзу, окреслення минулого крізь призму двох ідеологій, що конкурують — комунізму та націоналізму, а також ролі держави у цьому процесі. Утім, складається враження, що **детальне зацікавлення історією України серед фахового середовища є радше винятком, ніж загальною тенденцією.**

«Мені було дуже цікаво, як ліві та праві в Україні борються за різні, суперечливі версії минулого України. Це мене захоплює. [...] Але що було для мене справді цікавим — це те, як держава інвестувала в пам'ять. І ви мали [...] Інститут пам'яті».

Конфіденційно

«Радянський Союз розпався. Люди намагалися сформуванню своє власне уявлення про те, хто вони є, про свою унікальну культуру та інші речі — це природний процес. І я думаю, що здебільшого це було дуже складно. Бо Радянський Союз був організований так, що російськомовне населення було всюди. [...] А це означало, що процес розпаду разом із пошуком нової ідентичності завжди мав бути проблематичним».

Звелету Жолобе

У контексті асоціацій з Україною певна увага фахівців зосереджена й на **національних рисах українців**. Здебільшого описи будуються на особистісній взаємодії та містять позитивні характеристики («доброзичливі», «відкриті», «ніжні», «люблячі», «лагідні»). До того ж в окремих випадках ці якості екстраполюються на сприйняття української культури загалом, що показує важливість посилення міжнародної комунікації.

«Хоча я й не була в Україні, але протягом багатьох років, спілкуючись з поетами, спілкуючись з посольством, Українським інститутом, я відчуваю ту ніжність, яка притаманна українській культурі».

Сіпенділе Хлонгва

Відвідини України, безумовно, також мали вплив на формування її образу, та все ж вирішальними у сприйнятті нової країни були безпосередньо локація та середовище, в яке потрапляли іноземці. Наприклад, одна респондентка, відвідавши Донецьку область (до російської агресії в 2014 році) у рамках культурного обміну, помітила не тільки російськомовність деяких українців, але й їхні міцні культурні зв'язки з Росією.

«Мені здалося цікавим, що там [на Донеччині] існували, здавалося, дві тенденції: одна полягала в дуже сильному радянському домінуванні, знаєте, як у стилі театрів, так і в тому, як вони працюють, і вся ця модель дуже нагадує радянську модель створення театру. І багато діячів також були російськомовними або мали міцні російські історичні чи культурні зв'язки. Але потім існувала також свого роду молодша, більш сучасна популярна українська течія, яка видавалася менш традиційною, більш експериментальною».

Івет Харді

Також виділимо інші **поодинокі асоціації** з Україною. В одному випадку звучало аграрне обрамлення асоціативного образу України. Зокрема було присутнє уявлення про неї як «годувальницю Європи» через лідерські позиції експорту зернових культур. Крім того, результати аналізу засвідчили мінімум згадок про українське національне вбрання, що яскраво демонструє відсутність сталої асоціації вишиванки як частини української культури.

Характер знань опитаних експертів **про видатних українських постатей** можна визначити як фрагментарний, що вказує на загалом **недостатній рівень обізнаності**. Здебільшого респонденти називали імена відомих сучасних діячів, таких як Володимир Зеленський, брати Клички, Андрій Шевченко, гурт ДахаБраха, Оксана Забужко, але всі ці згадки переважно були одиничними. При цьому значна частина опитаних не могла згадати жодного

імені. Окремо варто зазначити, що у відповідях на запитання «Що Вам відомо про культуру та мистецтво України? Чи можете пригадати якісь імена чи явища?», опитані експерти часто називали тих українців, з якими вони особисто познайомилися чи безпосередньо співпрацювали у рамках культурних проєктів.

Глибші знання про українську культуру та визначних особистостей зустрічалися значно рідше, і зазвичай були **пов'язані з особистим інтересом до вивчення історії**. Так, наприклад, один з опитаних, зацікавившись Україною, активно вивчав постать Степана Бандери. Інший респондент звернув увагу на Україну через дослідження історії двох світових воєн і Радянського Союзу. Належачи до літературної сфери, він особливо зацікавився українськими письменниками та поетами, зокрема ознайомився з творчими доробками Юрія Шевельова та Євстахія Загачевського.

Як бачимо, знання про українську культуру та мистецтво в опитаному фаховому середовищі Південної Африки є досить обмеженими. Схожа тенденція поширюється й на східноєвропейські країни. Адже **обізнаність** про видатні постаті, явища та культурні феномени **Білорусі, Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини, Молдови, Румунії, Болгарії є вкрай низькою**. Натомість помітною рисою є ототожнення східноєвропейської культури із загальноєвропейською. І лиш ті опитані, які мають знайомих із цих країн або безпосередньо відвідували Європу, відчують хоча б мінімальну різницю. Ще однією характерною ознакою в уявленнях південноафриканців є чітке розмежування європейської культури від політики, тоді як українська культурна спадщина неодмінно сприймається крізь призму політичного виміру.

Оскільки інтерес до України протягом останнього десятиліття дещо зріс, це стало

предметом не тільки публічних дискусій, але й обговорень у вужчих колах. **Більшість респондентів час від часу обмінюються думками про Україну** із представниками свого **фахового середовища**. Однак практично всі розмови зводяться до політичних питань. Найчастіше серед оточення експертів **ставлення до України має позитивний або нейтральний відтінок, однак інколи зустрічаються й негативні реакції**. Примітно, що в цьому контексті зазначені настрої відображають загальнонаціональні тенденції, адже згідно з глобальним онлайн-опитуванням консалтингової компанії GlobeScan у співпраці з британським виданням The Economist, у липні-серпні 2024 року половина населення ПАР хотіла, щоб Україна перемогла у війні, і лише чверть — щоб переможницею виявилася Росія¹⁴².

«...більшість інформації й комунікації про Україну [з представниками професійного середовища] стосується війни. І я хотіла б, щоб ми могли зрозуміти цю війну, але ми багато чого втрачаємо, тому що проводимо багато розмов і виступів на підтримку України як держави у війні. Ми насправді не взаємодіємо з Україною без війни. І я думаю, що це єдине, на чому нам потрібно наполягати для більшої залученості, щоб ми могли зрозуміти Україну поза війною».

Сіпенділе Хлонгва

У контексті міжетнічної комунікації представники української діаспори зазначають, що мешканці Південної Африки, які з ними спілкуються, підтримують українців та співчують їм, однак **значна частина ставиться до війни в Україні з певною байдужістю**. Аналогічні тези звучали й від осіб неукраїнського походження.

Основна причина індиферентного відношення південноафриканців, за словами

142 What the world thinks of Trump, Ukraine and Chinese supremacy, The Economist, 03.11.2024, <https://www.economist.com/international/2024/11/03/what-the-world-thinks-of-trump-ukraine-and-chinese-supremacy>.

респондентів, полягає у географічній віддаленості від України. Проте у цьому контексті необхідно підкреслити, що (попри також велику відстань) **більшу увагу вони приділяють ізраїльсько-палестинському конфлікту**. Річ у тім, що ПАР і Палестина мають глибокий історичний зв'язок. Національний герой та президент Південної Африки Нельсон Мандела (1918-2013) вбачав історичні паралелі в конфлікті між Палестиною та Ізраїлем як боротьбу темношкірих проти режиму апартеїду та підтримував лідера палестинського визвольного руху Ясіра Арафата у прагненні здобути незалежність Палестини. Ба більше, у 2023 році ПАР звинуватила Ізраїль у геноциді палестинського населення під час війни у Секторі Гази та подала позов до міжнародного суду ООН.

«Гадаю, що ми з'явилися на карті Африки інформаційно саме тоді, коли були на всіх шпальтах газет у зв'язку з війною, і перша реакція південноафриканців тоді була «це далеко, це Європа, це їхня проблема»».

Любов Абравітова

«Палестина зараз значно більше цікавить південноафриканців через прямий зв'язок між Південною Африкою та Палестиною, історією та спадщиною апартеїду. Також це пояснюється тим, що в нас у Південній Африці є велика мусульманська громада, і боротьбу проти апартеїду підтримувала Палестина, оскільки вони бачили в цьому свою боротьбу. Отже, певним чином, між Південною Африкою та Палестиною набагато більше спільного».

Керолайн Келберн

Повертаючись до української тематики, варто наголосити також на **факторах, які зумовлюють негативне ставлення** окремих південноафриканців до українців. Вочевидь основна причина має **політичне підґрунтя**. Існує думка, що відносини між Південною Африкою та Росією мають історичну

тяглисть, адже СРСР (а Росія як його правонаступниця) активно підтримував корінне населення ПАР у боротьбі проти апартеїду. Утім, повністю ігнорується факт, що Україна також була долучена цього процесу, а Росія присвоїла виключно собі усі досягнення щодо співпраці СРСР з ПАР.

«Оскільки Радянський Союз допомагав у підготовці бійців АНК [Африканського національного конгресу], і оскільки Радянський Союз 80-х років сьогодні сприймається як Росія, що є цілковитою нісенітницею, саме тому вони [деякі південноафриканці] підтримують Росію. [...] І я їм також пояснюю: «Добре, не Росія тренувала бійців АНК, а Радянський Союз, і Україна входила до його складу. Вони так само навчали тих, хто боровся за свободу. Їх також частково навчали у Східній Німеччині». Я мав цю розмову вже багато разів, і вважаю, що пропаганда АНК дуже потужна. Донести свою думку до людей дуже складно».

Андреас Штрал

Крім того, Південна Африка разом з Бразилією, Росією, Індією, Китаєм та низкою інших країн входить в міжнародну організацію БРІКС. Держави цього союзу намагаються не тільки розбудувати між собою стійкі політичні, економічні та культурні зв'язки, але й певною мірою протистояти країнам Європи та Північної Америки.

Зрештою, **офіційна влада Південно-Африканської Республіки намагається зберегти позицію неприєднання в російсько-українській війні**, хоч і продовжує розбудовувати міцні стосунки з Росією. Цікаво, що у жовтні 2023 року південноафриканський аналітичний центр Фонд соціальних досліджень (Social Research Foundation) провів соціологічне дослідження щодо ставлення мешканців Південної Африки до підтримки їхнім урядом російської сторони у війні проти України. Результати показали, що думки опитаних кардинально розділяються, адже 38,8%

вважають, що уряд підтримує Росію у війні проти України, натомість 40,4% не погоджуються з цим твердженням¹⁴³. А згідно з іншим дослідженням, проведеним у липні-серпні 2023 року консалтинговою компанією GlobeScan, 67% південноафриканців погоджуються з думкою, що їхній уряд повинен підтримувати Україну, яка захищається від російської агресії¹⁴⁴.

За словами одного з опитаних експертів, **ліберальні медіа загалом симпатизують Україні** та критикують режим Путіна, а в 2022 році інтерес медіа до України стрімко зріс. Українські дипломати в ПАР також підкреслюють, що якщо раніше їм постійно доводилось ініціювати взаємодію з журналістами, то після початку повномасштабного вторгнення все радикально змінилось. До того ж регулярну присутність України в африканському медіапросторі забезпечує колонка посла України в ПАР Любові Абравітової в одному з найбільших медіа ПАР — «Daily Maverick»¹⁴⁵.

Однак, на противагу цьому, у Південній Африці **функціонують і великі медіа, які є антизахідними й проросійськими**. Тож нерідко південноафриканці повторюють нарративи російської пропаганди. Наприклад, звучать тези, що «Україна є загрозою для Росії, тому що хоче вступити в НАТО» або «Росія хоче повернути свої історичні землі». Інша частина вважає, що територіальні поступки з боку України нібито допоможуть встановити мир і закінчити війну.

«Південноафриканці добре обізнані. Однак ПАР є частиною БРІКС, і з голосними ультраправими тут існує величезна різноманітність думок, закріплених в алгоритмі вашого браузера.[...] Я не хочу казати «повернути», але, гадаю,

якщо дивитися в контексті СРСР, який свого часу ніби відтягнув території, що є порушенням суверенних прав України, вони [ультраправі в ПАР], можливо, розуміють, що Україна є загрозою для Росії, оскільки вона прагне вступити до НАТО, і, очевидно, щодо цього існують різні думки».

Керолайн Келберн

«Мене питають в ПАР, чому ви цей Донецьк не віддасте, тоді й війна вже закінчиться?! Я пояснюю всім: «Ну, по-перше, вони [росіяни] Донецьк пішли брати в 2014 році. Чому вони на цьому не зупинилися? Вони на цьому не планували зупинитися. По-друге, давайте повернемося до історії України...».

Ганна Жуковина

Досвід співпраці між Україною та ПАР у сфері культури, академії та на рівні громадянських суспільств

Окреслюючи співпрацю між Україною та Південною Африкою, варто звернути увагу на те, що **не всі опитані експерти мали досвід фахової взаємодії з українськими дієвцями культури**. Разом з тим, респонденти неукраїнського походження по-різному описують уже наявний характер співпраці — здебільшого як епізодичний і нерегулярний, однак трапляються випадки систематичної та інтенсивної взаємодії, яку можна було б описати як стале партнерство.

143 Perceptions of Registered Voters in South Africa on whether the South African Government supports Russia in the Ukraine War, Social Research Foundation, 2023, <https://srfreports.co.za/reports/perceptions-of-registered-voters-in-south-africa-on-whether-the-south-african-government-supports-russia-in-the-ukraine-war>.

144 Seven in Ten People Across the World Want Their Governments to Support Ukraine, GlobeScan, 18.10.2023, <https://globescan.com/2023/10/18/seven-in-ten-people-want-their-governments-to-support-ukraine/>.

145 Liubov Abravítova, Daily Maverick, <https://www.dailymaverick.co.za/author/liubov-abravítova/>.

Основні суб'єкти зі сторони України, з якими опитані експерти мали принаймні мінімальний досвід кооперації, можна умовно об'єднати у три кластери — українці в ПАР, українці в Україні, українці з інших країн. Водночас кожна група має свої особливості співпраці та різний внесок у розвиток двосторонніх відносин, що зумовлене насамперед їхніми інтересами та можливостями.

Аналіз показав, що найбільш активні контакти та найбільший обсяг взаємодії південноафриканці, цілком очевидно, мають з українською діаспорою на теренах Південної Африки, яка представлена громадською організацією Українська асоціація в ПАР (УАПАР), а також Посольством України в ПАР.

УАПАР — волонтерське об'єднання українців та південноафриканців, які проживають у ПАР, офіційно зареєстроване у 2017 році, є єдиною громадською ініціативою українців у цій країні. Її завданнями є сприяння налагодженню зв'язків між українцями та південноафриканцями для взаємного розвитку, підвищення обізнаності та внутрішнього зростання окремих осіб і суспільств¹⁴⁶. Саме УАПАР виступає голосом української громади в ПАР та має представництво у чотирьох основних провінціях — Гаутенг, Західний Кейп, Східний Кейп та Квазулу-Натал. За час діяльності громадська організація реалізувала понад 400 культурних, академічних та адвокаційних проєктів.

Станом на 2025 рік УАПАР об'єднує понад 200 членів (українців та південноафриканців), зацікавлених у розвитку українсько-південноафриканських зв'язків. УАПАР часто є першою інституцією, яка започатковує комунікації та організовує діалог між українськими та південноафриканськими діячами. Громадська організація не лише популяризує українську культуру

в ПАР, але й налагоджує діалоги між громадськими організаціями та культурними діячами в Україні та ПАР, а також через асоційоване членство у Світовому конгресі українців поширює свій досвід серед інших громад африканського континенту. Багаторічний досвід УАПАР у налагодженні українсько-південноафриканських зв'язків є унікальним та може бути використаний для майбутніх проєктів культурного партнерства.

Розглянувши співпрацю південноафриканців з українцями в ПАР, варто також звернути увагу на взаємодію з українцями в Україні, про що також згадували опитані експерти. Здебільшого основними суб'єктами виступають міжнародні організації, які мають представництво в Україні, окремі дієвці культури і державні установи. Варто зауважити, що саме цей тип партнерства наразі перебуває на етапі інституціоналізації, тому наявні спільні проєкти є нечисленними, утім мають тенденцію до зростання.

Третя група, про яку згадували респонденти, — українці з інших країн світу. Головним чином співпраця відбувалася з окремими дієвцями, переважно представниками української діаспори. Ключовою особливістю є те, що такі взаємини базуються здебільшого на особистих контактах.

Ще однією характерною рисою кооперації між Україною і ПАР є переважно відсутність прямих зв'язків між українськими і південноафриканськими культурними діячами. У більшості випадків посередником виступає УАПАР і/або Посольство, проте згодом окремі з ініційованих контактів можуть розвинути до рівня інституційної співпраці. Президентка УАПАР Катерина Альошина вважає досягненням той факт, що деякі організації в ПАР, яким вони допомогли налагодити контакти з українськими партнерами, через певний час самі залуча-

146 Mission And Objective, Ukrainian Association of South Africa, <https://www.uaza.co.za/mission-and-objectives/>.

ють українську сторону, не потребуючи посередництва.

Розглянемо детально ключові проєкти, що були втілені в життя в рамках культурної співпраці між Україною та ПАР. Аналіз охоплює як кроссекторальні ініціативи, так і заходи в окремих сферах, як-от кінематограф, перформативне мистецтво, музика, візуальне мистецтво, література і публіцистика, історія, академічна сфера, громадянське суспільство. Інформація ґрунтується переважно на даних, проаналізованих в рамках кабінетного дослідження, а також на інформації, наданої респондентами.

I. Кроссекторальні ініціативи:

- Щорічне проведення Українського фестивалю, ініційованого УАПАР у 2017 році. Цей культурний захід, який відбувався за кошти приватних спонсорів українців ПАР, поєднував традиційне і сучасне мистецтво та піднімав тему російської агресії проти України. У 2018 році подію відвідали понад шість тисяч осіб. У 2019 році захід було підтримано в рамках проєктів публічної дипломатії МЗС України¹⁴⁷. У 2020 році через пандемію

COVID-19 фестиваль вперше відбувся в онлайн-форматі¹⁴⁸, а з 2022 року тимчасово не проводиться.

У різні роки у фестивалі брали участь фолькгурт з Донеччини «Дивина» (2017¹⁴⁹ та 2019¹⁵⁰ роки), місцевий український гурт «Мальви» (2017-2019 роки), цимбаліст Петро Сказків (2019 рік)¹⁵¹, музикант Максим Бережнюк (2020 рік), майстриня Тетяна Ваценко (2020 рік), дизайнерка Юлія Магдич (2020 рік)¹⁵². У рамках фестивалів відбулися виставки робіт Ганни Яновської «Українська витинанка» (2018 рік)¹⁵³, Марії Примаченко «Українське Сафарі» (2019 рік)¹⁵⁴. У 2018 році фестиваль відкривав очільник Світового конгресу українців Євген Чолій¹⁵⁵.

- Проєкт «Free the children», організований у 2024 році Українським інститутом у партнерстві з південноафриканським приватним неприбутковим фондом NIROX. Проєкт мав на меті привернути увагу африканської громадськості до проблеми депортованих українських дітей. Колаборація охоплювала декілька форматів — місячну артрезиденцію українських митців з південноафриканськими діячами, відвідини ПАР делегацією українських експертів із захисту прав

147 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

148 Ukrainian Association of South Africa, *Ukrainian Festival 2020 | Day 1/2 (part 1/3)*, YouTube, 27.11.2020, <https://youtu.be/8OVfozpj4QE?si=FUqoyBRToVVDMLeU>; Ukrainian Association of South Africa, *Ukrainian Festival 2021 | Ukrainian Art in South Africa*, Youtube, 23.11.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=kvTV8LRJV1c>.

149 *Ukrainian Days In Cape Town*, Ukrainian Association of South Africa, 28.02.2017, <https://www.uaza.co.za/ukrainian-days-in-cape-town/>.

150 *III Ukrainian festival – The inside guide*, Ukrainian Association of South Africa, 20.11.2019 <https://www.uaza.co.za/iii-ukrainian-festival-the-inside-guide/>.

151 Там само.

152 *Welcome to the 4th Ukrainian Festival in South Africa and first online edition!*, Ukrainian Association of South Africa, 10.11.2020, <https://www.uaza.co.za/welcome-to-the-4th-ukrainian-festival-in-south-african-and-our-first-all-online-edition/>.

153 «Exhibition of papercut pictures (vytynanky) by Ganna Yanovska, Kharkiv», Ukrainian Association of South Africa Українська Асоціація в ПАР, Facebook, 11.03.2017, https://www.facebook.com/photo/?fbid=1269851093064343&set=a.1269847416398044&locale=uk_UA; https://www.facebook.com/photo/?fbid=1269849389731180&set=a.1269847416398044&locale=uk_UA.

154 *III Ukrainian festival – The inside guide*, Ukrainian Association of South Africa.

155 *Ukrainian Festival*, Ukrainian Association of South Africa, 11.03.2017, <https://www.uaza.co.za/first-ukrainian-festival-2/>.

дітей, та концерт за участю музикантів з України і ПАР¹⁵⁶.

В артрезиденції взяли участь Сергій Петлюк, який створив скульптуру «In Search of a Lost Home, 2024»¹⁵⁷, та бандуристка Анастасія Войтюк. Анастасія Войтюк також взяла участь у концерті разом з українськими артистами — гуртом YAGODY, а також південноафриканськими виконавцями The Soil, Langa Mavuso, Tubatsi Moloi, AusTebza, Itai Hakim, Mpumi Mama Drum, Modise Sekgothe¹⁵⁸.

Також у рамках проекту відбулися візити в ПАР делегації українських експертів із захисту прав дітей — співзасновника фонду «Голоси дітей» Азада Сафарова та Ксенії Корнієнко, юристки з прав людини ГО «Регіональний центр прав людини» (березень 2024 рік)¹⁵⁹.

II. Інші проєкти за сферами діяльності:

• Кінематограф

– Покази українських фільмів у кіно-театрах ПАР, організовані УАПАР: У 2017 році в рамках «Українських днів в ПАР» протягом трьох тижнів глядачі мали змогу переглянути фільми «Euromaidan. Rough cut» («Євро-

майдан. Чорновий монтаж»), «Looks Like Home» («Як вдома») — у показі взяли участь представниці донецького фолькгурту «Дивина», «Ukrainian Sheriffs» («Українські шерифи»), «Alive» («Жива»), «The Dragon Spell» («Микита Кожум'яка»)¹⁶⁰.

- Епізоди на південноафриканському телебаченні про українську культуру, які у співпраці з Ранковим шоу «Expresso» (Expresso Morning Show) на телеканалі SABC 3 та спонсорства компанії «Lays» організувала УАПАР (травень 2018 року). Репортажі містили сім сюжетів, де глядачі мали змогу познайомитися з українським танцем (гопак), музикою (інструментом бандурою), кухнею, мовою, традиційним одягом, стилем розпису писанки¹⁶¹.
- Участь режисерки Аліни Горлової, яка зняла фільм про жінок на війні «Явних проявів немає», у Дурбанському міжнародному кінофестивалі (Durban International Film Festival) у 2019 році за сприяння Посольства України в ПАР та УАПАР¹⁶².
- Щорічний показ українських фільмів у рамках Європейського кінофестивалю в ПАР (European Film Festival in South Africa) з 2021 року. Зокрема, учасники події мали змогу побачити кінострічки «Stop-Zemlia» («Стоп-Земля») у 2021 році¹⁶³, «Klondike» («Клон-

156 Free the Children: у ПАР відбудеться концерт українських та південноафриканських музикантів, Український інститут, <https://ui.org.ua/news/free-the-children-a-concert-of-ukrainian-and-south-african-musicians-to-draw-attention-to-deported-ukrainian-children/>.

157 niroxfoundation, «A look at our recent installation by Sergiy Petlyuk titled «In Search of a Lost Home, 2024»...», Instagram, 23.05.2024, https://www.instagram.com/niroxfoundation/p/C7ToR1lNdTp/?img_index=1.

158 Free the Children: у ПАР відбувся концерт, щоб привернути увагу до депортованих українських дітей, Український інститут, <https://ui.org.ua/news/news-music/free-the-children-konzert/>.

159 Free the Children: у ПАР відбудеться концерт українських та південноафриканських музикантів, Український інститут.

160 Ukrainian days in Cape Town, Ukrainian Association of South Africa, 28.02.2017, <https://www.uaza.co.za/ukrainian-days-in-cape-town/>.

161 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

162 Україна уперше бере участь у Міжнародному кінофестивалі в Дурбані, Укрінформ, 19.07.2019, <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2744049-ukraina-uperse-bere-ucast-u-miznarodnomu-kinofestivali-v-durbani.html>.

163 Stop.Zemlia, European Film Festival. South Africa, <https://www.eurofilmfest.co.za/portfolio-items/stop-zemlia/?portfolioCats=63>.

дайк») у 2022 році¹⁶⁴, «Mavka. The Forest Song» («Мавка. Лісова пісня») у 2023 році¹⁶⁵, «Grey Bees» («Сірі бджоли») у 2024 році¹⁶⁶. Фільми підбираються за сприяння Посольства України в ПАР.

- Показ українських фільмів у рамках Південноафриканського міжнародного фестивалю документального кіно «Encounters» (Encounters South African International Documentary Festival). У програмі заходу були представлені кінострічки «A House Made of Splinters» («Будинок зі скалок») у 2022 році¹⁶⁷ та «20 Days in Mariupol» («20 днів у Маріуполі») у 2023 році¹⁶⁸.
- Показ стрічки «20 Days in Mariupol» («20 днів у Маріуполі») у 2024 році, організований Посольством України у співпраці з Генеральним консульством США в Кейптауні (The U.S. Consulate General in Cape Town) та УАПАР. У події взяли участь третій президент України Віктор Ющенко та Джанет Джобсон, генеральна директорка Фонду спадщини Десмонда і Леї Туту (Desmond and Leah Tutu Legacy Foundation)¹⁶⁹.
- Участь команди УАПАР «SeeNema» у проєкті «48 Hours Film Project» (жовтень 2024 року). Створений командою

фільм «Ubuntu» про українську їжу та ПАР здобув нагороду за найкращу операторську роботу та отримав третє місце у категорії «Найкращий фільм» серед 138 інших команд¹⁷⁰.

• Перформативне мистецтво

- Танцювальні вистави «The Fence» (2019 рік), «The Forest» (2021 рік) і «We Stand For Freedom» (2023 рік) від мистецько-освітньої платформи Лабораторія сучасного танцю (Contemporary Dance Laboratory) (м. Паарл, Західний Кейп), засновницею якої є Катерина Альошина.

Перформанс «The Fence» був поставлений за мотивами книжки Валерія Пекаря «Різнобарвний менеджмент» для Міжнародного фестивалю у Гаутенгу (Gauteng International Festival)¹⁷¹.

Перформанс «The Forest» для дітей 5-12 років поставлений за мотивами драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки у співпраці з Посольством України в ПАР та УАПАР¹⁷².

Вистава «We Stand For Freedom», створена УАПАР у партнерстві з Фондом спадщини Десмонда і Леї Туту (Desmond and Leah Tutu

164 Klondike, European Film Festival. South Africa, <https://www.eurofilmfest.co.za/portfolio-items/klondike/?portfolioCats=65>.

165 Mavka – The Forest Song, European Film Festival. South Africa, <https://www.eurofilmfest.co.za/portfolio-items/mavka/?portfolioCats=83%2C86>.

166 Grey Bees, European Film Festival. South Africa, <https://www.eurofilmfest.co.za/portfolio-items/grey-bees/?portfolioCats=114%2C115>.

167 A House Made of Splinters, Encounters South African International Documentary Festival, <https://2022.encounters.co.za/film/a-house-made-of-splinters/>.

168 20 Days in Mariupol, Encounters South African International Documentary Festival, <https://2023.encounters.co.za/film/20-days-in-mariupol/>.

169 «Tonight, Ambassador Liubov Abravitova opened an Oscar-awarded 20 Days in Mariupol documentary screening in Cape Town...», Embassy of Ukraine to the Republic of South Africa, Facebook, 28.03.2024, <https://www.facebook.com/share/p/15g9Eieqbk/>.

170 «Congratulations to UAZA's team SEEnema with movie "Ubuntu" on receiving an award for the best Cinematography...», Association of South Africa Українська Асоціація в ПАР, Facebook, 28.10.2024, <https://www.facebook.com/share/p/1B8nyJCiTG/>.

171 «Invite you to join our contemporary dance performance «Fence»...», Association of South Africa Українська Асоціація в ПАР, Facebook, 02.07.2019, https://www.facebook.com/events/902917816715113/?post_id=902935536713341&view=permalink.

172 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

Legacy Foundation) і ГО «Сти́йка Україна» (Resilient Ukraine) до першої річниці повномасштабного вторгнення Росії в Україну, порушує питання гуманітарної кризи та дітей-біженців, впливу війни на жінок і їхні сім'ї, важливості свободи та права вибору для суспільства, необхідності підтримки світовою спільнотою цінностей свободи, прав людини і демократії¹⁷³. У 2024 році ця вистава була відібрана в програму двох найбільших професійних фестивалів в ПАР, які спеціалізуються на темі прав людини — Фестиваль прав людини на Пагорбі Конституції (Constitutional Hill Human Rights Festival)¹⁷⁴ і Фестиваль прав людини «Artfluence» (Artfluence Human Rights Festival)¹⁷⁵. Всього відбулося понад 15 показів у чотирьох найбільших містах Південної Африки — Йоганнесбург, Преторія, Дурбан і Кейптаун. Музика для вистави створена південноафриканським музикантом Cecil Etc¹⁷⁶.

- **Співпраця південноафриканського відділення ASSITEJ — Міжнародної асоціації театру для дітей та юнацтва (International Association**

of Theatre for Children and Young People) з Українським національним центром ASSITEJ Ukraine щодо організації зустрічі в Україні¹⁷⁷.

• **Музика**

- Концерти української бандуристки Надії Приймак, яка проживає в ПАР (2018 і 2019 роки)¹⁷⁸ та Анастасії Войтюк (квітень 2024 року)¹⁷⁹, організовані УАПАР.
- Диригування концертів серії Літніх симфоній Кейптаунського філармонічного оркестру (Cape Town Philharmonic Orchestra) музикантом і диригентом українського походження Теодором Кучаром (розпочав співпрацю з цим оркестром ще у 1983 році¹⁸⁰, також він диригував у серпні 2013 року¹⁸¹, травні 2014 року¹⁸², листопаді 2022 року¹⁸³) та участь українського диригента Кирила Карабиця¹⁸⁴ у концертах Національного філармонічного оркестру Мзансі (Mzansi National

173 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

174 We Stand for Freedom on Human Rights Festival 2024, Ukrainian Association of South Africa, 18.03.2024, <https://www.uaza.co.za/human-rights-festival-2024/>.

175 Artfluence Human Rights Festival — building bridges through arts, Rising Sun, 02.05.2024, <https://risingsunnewspapers.co.za/288723/artfluence-human-rights-festival-building-bridges-through-arts/>.

176 Cecil Etc — We Stand For Freedom (Original Theater Soundtrack), 17.03.2023, Spotify, https://open.spotify.com/album/5I35NB2iVoSug9VyHBOsP9?si=DFmtGRNKR_-MijjsOuPOlw.

177 Україна та ПАР є членами Міжнародної асоціації театру для дітей та юнацтва і перетиналися на міжнародних зустрічах асоціації у різні роки Members, ASSITEJ International, <https://assitej-international.org/members/>.

178 EspressoPartners, Nadia Pryimak performs a Traditional Ukrainian Song with her Bandura, Youtube, 11.05.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=vUU8Ykhfy2s>.

179 Ukrainian folk on 56 strings, Quicket, <https://www.quicket.co.za/events/256609-ukrainian-folk-on-56-strings/#/>.

180 Makes Good in Capetown, The Ukrainian Weekly, 10.04.1983, p. 11, <https://archive.ukrweekly.com/pdf-1983/>, https://archive.ukrweekly.com/wp-content/uploads/The_Ukrainian_Weekly_1983-15.pdf.

181 Cape Philharmonic Orchestra presents Cirque de la Symphonie, Bizcommunity, 10.07.2013, <https://www.bizcommunity.com/Article/196/429/96334.html>.

182 Andy Wilding, Concert Review — Elgar, Tchaikovsky, Dvorak — Lukas Vondracek, Theodore Kuchar, 30.08.2014, <https://andywildingfmr.wordpress.com/2014/08/30/concert-review-elgar-tchaikovsky-dvorak-lukas-vondracek-theodore-kuchar/>.

183 The life of Theodore Kuchar, WeekendSpecial, 22.10.2022, <https://weekendspecial.co.za/conductor-theodore-kuchar/>.

184 Така участь стала можливою у відповідь на протести УАПАР проти виступів російської пропагандистки та піаністки Валентини Лісіци у 2023 році. Після протестів і переговорів з командою Національного філармонічного оркестру Мзансі керівник оркестру пообіцяв, що у наступному році залучить українського артиста. У 2024 році український диригент Кирило Карабиць дійсно взяв участь у виступі.

- Philharmonic Orchestra) (листопад-грудень 2024 рік)¹⁸⁵.
- Виступ української діджейки DJ Korolova в Західному Кейпі у 2023 році¹⁸⁶.
 - Створення пісень південноафриканськими музикантами на підтримку України після початку повномасштабного вторгнення. Зокрема, ремікс на пісню «Ой у лузі червона калина» артиста The Kiffness набрав понад 18 мільйонів переглядів (станом на лютий 2025 року)¹⁸⁷; також музиканти DJ ToM, Shack і Nkosiwabantu присвятили Україні композицію «Peace Don't Go»¹⁸⁸, а гурт The Incidentals написав пісню «Brave Ukraine»¹⁸⁹.
- **Візуальне мистецтво**
 - Створення муралу із зображенням Херсонського маяка у центрі Кейптауна двома українськими художниками Олександром Нікітюком і Тетяною Герн у 2019 році. Проект, організований УАПАР, відбувся в рамках Міжнародного фестивалю публічного мистецтва (International Public Art Festival, IPAF) за підтримки МЗС України¹⁹⁰. Мурал став третім муралом, створеним українськими художниками в рамках IPAF. У попередні роки за сприяння УАПАР у фестивалі брали участь українські художниці Ана Куні (2017 рік)¹⁹¹ та Тетяна Герн, яка створила невеликий мурал у стилі петриківського розпису (2018 рік)¹⁹².
 - **Література і публіцистика**
 - Виставки плакатів «The Womanly Face of War» українських художниць, які входять до групи SunSeed Art, під кураторством Олесі Драшкабової (серпень 2022 року), організованої УАПАР у співпраці з Фондом спадщини Десмонда і Леї Туту (Desmond and Leah Tutu Legacy Foundation). Виставки відбулися у Йоганнесбурзі, Кейптауні та Дурбані у рамках Місяця жінок в ПАР (Women's Month) та мали на меті покращити розуміння південноафриканською громадськістю війни в Україні, особливо її впливу на жінок та дітей¹⁹³. Окрім виставки, було створено короткий фільм-презентацію про художниць.
 - Участь українських поетів, письменників, літературознавців у літературних фестивалях Південної Африки. Систематична участь українських поетів у фестивалі «Poetry Africa» була фасилітована УАПАР у 2017 році. З 2019 року ініціативу підтримало Посольство України в ПАР, а згодом також Український інститут. Зокрема, участь брали Оксана Розумна (Ку-

185 Kirill Karabits interview: Rhythms of Hope, WeekendSpecial, 28.11.2024, <https://weekendspecial.co.za/kirill-karabits-interview-rhythms-of-hope/>.

186 H2O party is bringing Korolova to Cape Town!, Festival101, 06.05.2023, <https://festival101.co.za/h2o-party-bringing-korolova-to-cape-town/>.

187 The Kiffness, Ukrainian Folk Song ua ARMY REMIX | Andriy Khlyvnyuk x The Kiffness, Youtube, 04.03.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=lu8m5FA2nL8>.

188 Climate Actions Now, «Peace Don't Go» by Shack featuring Nkosiwabantu, Youtube, 27.03.2022 <https://www.youtube.com/watch?v=OpnFggO3y2o>.

189 Brave Ukraine, The Incidentals, 2022, Spotify, <https://open.spotify.com/track/2E0mKLImx83L6ECODNkYZ-M?si=UWfJillBQk2qPnedg8CagA>.

190 «Український мурал у центрі Кейптауна відкрито!..», Embassy of Ukraine to the Republic of South Africa, 19.07.2019, <https://www.facebook.com/embrsa/posts/2431908647031871>.

191 BAZ-ART features Ana Kuni, BAZ-ART, 06.10.2017, <https://baz-art.co.za/highlights/focus/baz-art-features-ana-kuni/>.

192 Baz-Art, IPAF SA — Tatiana Hurn, YouTube, 28.05.2018, https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=ExAfev_XJIA.

193 Evans Julia, Ukrainian 'The Womanly Face of War' exhibition visits SA, Daily Maverick, 14.08.2022, <https://www.dailymaverick.co.za/article/2022-08-14-ukrainian-the-womanly-face-of-war-exhibition-visits-sa/>.

- ценко) і Ганна Яновська (2017 рік)¹⁹⁴, Тарас Малкович і Мирослав Лаюк (2018 рік)¹⁹⁵, Андрій Любка (2021 рік)¹⁹⁶, Юлія Мусаковська (2024 рік)¹⁹⁷.
- Андрій Курков, відомий український письменник, виступив на фестивалі «Open Book» (Open Book Festival)¹⁹⁸ у 2015 році.
 - Українсько-польська письменниця Жанна Слоньовська взяла участь у Літературному фестивалі в місті Франшук (Franschhoek Literary Festival) у 2019 році¹⁹⁹.
 - Українська поетка Оксана Розумна (Куценко) також була учасницею різноманітних літературних заходів ПАР, зокрема «Поезія в Макгрегорі» («Poetry in McGregor») у 2019²⁰⁰ та 2022 роках²⁰¹, «WOMAD» у 2022 році, Вітський літературний фестиваль (Wits Writing Festival) у 2024 році. Її вірші, написані українською мовою, були перекладені англійською та опубліковані в південноафриканських антологіях і літературних журналах («NATURALLY AFRICA», «Love in the Time of COVID», «Stanzas»)²⁰².
 - Серія лекцій на тему української літератури та виставка української літератури, включно з дитячими виданнями англійською мовою, організована УА-ПАР у березні 2017 року. Презентації були проведені у чотирьох бібліотеках Західного Кейпу — Центральна бібліотека Кейптауна (Central Library Cape Town), Бібліотека імені Коліна Егліна в Сі-Пойнті (Colin Eglin Sea Point Public Library), Публічна бібліотека Тейбл В'ю (Table View Public Library) та Публічна бібліотека Сомерсет-Вест (Somerset West Public Library)²⁰³. Зокрема у заході в Центральній бібліотеці Кейптауна (Central Library Cape Town) онлайн-участь взяла Оксана Забужко. Також у різних подіях, організованих УАПАР, брали участь поети Ганна Яновська (2017 рік), Оксана Розумна (Куценко) (2017–2020 роки)²⁰⁴, Тарас Малкович (2018 рік)²⁰⁵, Мирослав Лаюк (2018 рік)²⁰⁶, Микола Рябчук (2018 рік), Наталка Білоцерківець (2018 рік)²⁰⁷ та інші.
 - Видання збірки «Золотий носоріг. Вірші з Південної Африки» Ганни Янов-

194 International Festival «Poetry Africa», Ukrainian Association of South Africa, 16.10.2017, <https://www.uaza.co.za/international-festival-poetry-africa/>.

195 «Poetry Africa» Festival, Ukrainian Association of South Africa, 15.10.2018, <https://www.uaza.co.za/poetry-africa-festival/>.

196 Q&A — Andriy Lyubka (Ukraine): Poetry Africa Words on the Times, Africa in Words, 13.10.2021, https://africain-words.com/2021/10/13/qa-andriy-lyubka-ukraine-poetry-africa-words-on-the-times/?utm_source=chatgpt.com.

197 Ukrainian poet performed at Poetry Africa Festival in Durban, Embassy of Ukraine to the Republic of South Africa, 14.10.2024, <https://rsa.mfa.gov.ua/en/news/ukrainian-poet-performaed-poetry-africa-festival-durban>.

198 Open Book Cape Town 2015, Western Cape Government, <https://d7.westerncape.gov.za/general-publication/open-book-cape-town-2015>

199 De Vries Izak, Franschhoek Literary Festival 2019 in pictures, LitNet, 20.05.2019, <https://www.litnet.co.za/franschhoek-literary-festival-2019-in-pictures/>.

200 2019 poets, Poetry McGregor, <https://poetryinmcgregor.co.za/2019-poets/>.

201 2022 poets, Poetry McGregor, <https://poetryinmcgregor.co.za/2022-poets/>.

202 Wits Writing Programme, Oksana Kutsenko: My Reasons to Stay in Touch (Wits Writing Festival 2024), Youtube, 30.10.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=V2bDoAuJYeg>.

203 Ukrainian Days in Cape Town, Ukrainian Association of South Africa, 28.02.2017, <https://www.uaza.co.za/ukrainian-days-in-cape-town/>.

204 28 February Talk, Ukrainian Association of South Africa, 28.02.2017, <https://www.uaza.co.za/28-february-talk/>.

205 «Now on at Central Library, Taras Malkovych reading his poetry», Central Library, Cape Town, Facebook, 13.10.2018, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1962726763770956&set=now-on-at-central-library-taras-malkovych-reading-his-poetry>.

206 «Poetry Africa» Festival, Ukrainian Association of South Africa.

207 Modern Ukrainian Poetry Talk, Ukrainian Association of South Africa, 17.02.2017, <https://www.uaza.co.za/modern-ukrainian-poetry-talk/>.

ської Видавництвом Старого Лева у 2019 році²⁰⁸. Збірку було написано після того, як Ганна двічі відвідала ПАР у 2017 році для участі в Українському фестивалі УАПАР та фестивалі «Poetry Africa».

- Регулярна рубрика Посла України в ПАР Любові Абравітової в одній з найбільших медіаплатформ Південної Африки «Daily Maverick»²⁰⁹ (з квітня 2022 року). У своїх статтях вона переважно висвітлює реалії війни в Україні та протидіє російській пропаганді на африканському континенті. Крім того, в її публікаціях можна знайти інформацію про українську культуру.
- Відкриття української книжкової полиці у Центральній бібліотеці Кейптауна (Central Library Cape Town) у лютому 2023 року²¹⁰. Проєкт Першої леді України Олени Зеленської, Міністерства закордонних справ України, Міністерства культури та інформаційної політики України та Українського інституту книги реалізовано УАПАР у співпраці з Посольством України в ПАР²¹¹. Для створення української полиці до Центральної бібліотеки було передано бібліотеку українських книжок англійською мовою, яка раніше з 2017 до 2021 року була створена та управлялась УАПАР самостійно.
- Презентація англійської книги «Мистецтво війни і миру» («The Art of War and Peace») в Україні (серпень 2024 рік). Автори книги — Грег Міллс (ПАР) та Девід Кілкуллен (Ав-

стралія, США) — експерти з питань політики та безпеки. Організаторами стали південноафриканський аналітичний центр «Фонд Brentхерста» («The Brenthurst Foundation») та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (Україна), Укрінформ. Автори використали матеріали, отримані в ході восьми відвідувань міст і населених пунктів України, наближених до лінії бойового зіткнення (Київ, Буча, Гостомель, Харків, Ізюм, Куп'янськ, Одеса, Херсон), у період з лютого 2022 року по грудень 2023 року²¹².

• Історія

- Відкриття «Українського музею в Ріверсдейлі», муніципалітет Хессеква, провінція Західний Кейп (2010 рік). Створення культурного осередку стало можливим завдяки співпраці міських голів міст Ріверсдейл (ПАР) та Вознесенськ (Миколаївська область, Україна). Невеличка кімната, де розташований Український музей, експонує українську вишивку, інформацію про історію України, а також унікальний мурал кримського Ластівчиного гнізда, намальований місцевим, вже покійним художником Компіоно Сайманом²¹³. У 2005 році з нагоди святкування 210-ї річниці заснування Вознесенська делегація муніципалітету Хессеква відвідала Україну, де було підписано меморандум про спів-

208 Яновська Ганна. *Золотий Носоріг*, Видавництво Старого Лева, https://starylev.com.ua/zoloty-nosorig?srltid=AfmBOor0Opl5nMtbix_VslwlcQSBkKmFq21Gb_ORhUyTgoLdEiVTwP4C.

209 Liubov Abravítova, *Daily Maverick*, <https://www.dailymaverick.co.za/author/liubov-abravítova/>.

210 Serra Genevieve, *Ukrainian book shelf join's Cape library*, IOL, 18.02.2023, <https://www.iol.co.za/weekend-argus/lifestyle/ukrainian-book-shelf-joins-cape-library-7e2d6c67-8aee-41d6-a56a-61c42e5c97ae>.

211 У Центральній бібліотеці Кейптауна відкрито українську книжкову полицю, Посольство України у Південно-Африканській Республіці, 17.02.2023, <https://rsa.mfa.gov.ua/news/u-centralnij-biblioteci-kejptauna-vidkrito-ukrayinsku-knizhkovu-policyu>.

212 Презентація англійської книги «Мистецтво війни і миру» («The Art of War and Peace»), Укрінформ, 15.08.2024, <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3893679-prezentacia-anglomovnoi-knigi-mistectvo-vijni-i-miru-the-art-of-war-and-peace.html>.

213 *Ukrainian Museum in Riversdale, Hessequa, Western Cape*, Ukrainian Association of South Africa, <https://www.uaza.co.za/ukrainian-museum-in-riversdale-hessequa-western-cape/>.

працю, згідно з яким міста отримали статус «міст-побратимів»²¹⁴. Саме завдяки муніципальній співпраці та особистій ініціативі тодішнього мера Хессеква Кріса Таута (Chris Taute) відбувалися щорічні візити південноафриканців до України і українців до ПАР. За твердженнями Таута, з 2007 до 2021 року загалом Україну відвідало близько 200 мешканців муніципалітету Хессеква²¹⁵.

- Щорічне вшанування пам'яті жертв Голодомору (з 2017 року), який організовує УАПАР у співпраці з Посольством України в ПАР, Центрами Голокосту і геноциду у Кейптауні, Йоганнесбурзі та Дурбані (Cape Town/ Johannesburg/ Durban Holocaust & Genocide Centre). У 2017 році відбувся показ фільму «Bitter Harvest» («Гіркі жнива») ²¹⁶, у 2018 році Надія Кравець з Гарвардського університету прочитала публічну лекцію про Голодомор²¹⁷, у 2023 та 2024 роках проведено виставку Юлії Федорович про Голодомор у Центрі Голокосту і геноциду у Кейптауні (2023 рік) і Дурбані (2024 рік)²¹⁸. А у 2021 році УАПАР за підтримки Посольства України відкрила дві меморіальні лавки, присвячені жертвам Голодомору в Україні та геноцидів на африканському континенті — в Українському музеї в Рівер-

сдейлі і в парку Де Ваал у Кейптауні (De Waal Park)²¹⁹.

- Відкриття меморіальної таблиці українського політика і дипломата Геннадія Удовенка у національно-меморіальному комплексі «Парк свободи» у Преторії (Freedom Park), присвяченому пам'яті діячів, які здійснили внесок у боротьбу Південної Африки проти колоніалізму. Геннадій Удовенко був постійним представником УРСР при ООН, президентом 52-ї сесії Генеральної Асамблеї та заступником голови Спеціального комітету ООН проти апартеїду. Подія відбулася у жовтні 2024 року за участі міністра закордонних справ України Андрія Сибіги, посла України в ПАР Любові Абравітової та представників УАПАР²²⁰.

• Академічна сфера

- Стаття щодо налагодження українсько-південноафриканської культурної співпраці «Starting a dialog: Ukrainian Cultural Diplomacy in South Africa» (2017 рік)²²¹, написана Дзвінкою Качур, першою президенткою і співзасновницею УАПАР, та Оксаною Розумною (Куценко), співробітницею Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) та Посольства

214 Міжрегіональне співробітництво між Україною та ПАР, Посольство України у Південно-Африканській Республіці, 30.04.2020, <https://rsa.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/226-mizhregionalnye-spivrobitnictvo-mizh-ukrajino-ju-ta-par>.

215 Ukrainian Association of South Africa UAZA, Ukrainian Festival 2021 | Chris Taute about Ukrainian museum in Riversdale, Youtube, 22.11.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=WgDrbNL5nSA>.

216 «22nd of November in Cape Town at the Labia Theatre Ukrainian Association of South Africa...», Ukrainian Association of South Africa Українська Асоціація в ПАР, Facebook, 23.11.2017, <https://www.facebook.com/share/p/1AmsrkyTtc/>.

217 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

218 Виставка про Голодомор в ПАР: експозицію відкрили в Дурбані, Світовий Конгрес українців, 23.07.2024, <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/vystavka-pro-holodomor-v-par-ekspozyciu-vidkryly-v-durbani/>.

219 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa.

220 Андрій Сибіга відкрив меморіальну таблицю Геннадія Удовенка в національному комплексі «Парк Свободи», Посольство України у Південно-Африканській Республіці, 28.10.2024, <https://rsa.mfa.gov.ua/news/andrij-sibiga-vidkriv-memorialnu-tablichku-gennadiya-udovenka-v-nacionalnomu-kompleksi-park-svobodi>.

221 Качур Дзвінка, Rozumna Oksana, Starting a Dialog: Ukrainian Cultural Diplomacy in South Africa, Стратегічна панорама, вип. 1, 2017, с. 24–29, <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/21/21>.

- України в ПАР (2018-2023 роки). Публікація аналізує досвід проведення Українських днів у ПАР та можливості культурної співпраці.
- Дослідження «Українці Південно-Африканської Республіки: суспільство, ідентичність, майбутнє», яке провів Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка» спільно з УАПАР (2020 рік)²²².
 - Онлайн-конференція «Соціо-економічні зв'язки між представниками Східної Європи у Південній Африці» («Socio-Economic connections between Eastern Europeans in South Africa») у червні 2021 року²²³. Завданнями заходу було заохотити наукові дослідження діаспор Східної Європи у ПАР, висвітлити внесок у галузь дослідження інтеграції мігрантів, визначити інституції, які мігранти створюють у Південній Африці, та обговорити роль, яку ці спільноти відіграють у розвитку співпраці між Південною Африкою та Східною Європою. Організаторами конференції виступили УАПАР, Асоціація поляків, депортованих до Сибіру (Polish Association of Siberian Deportees), Університет Сол Плаатье у Кімберлі (Sol Plaatje University)²²⁴. За результатами конференції підготовлено однойменну публікацію²²⁵.
 - Активніше обговорення теми російської агресії проти України в академічній спільноті ПАР після повномасштабного вторгнення Росії. Наприклад, до 100 днів російсько-української війни було приурочено серію лекцій щодо впливу війни на Африканський континент (організатори — Південно-африканський інститут міжнародних відносин (South African Institute of International Affairs, SAIIA) і Центр переходу до сталого розвитку при Стелленбоському університеті (Centre for Sustainability Transitions (CST) at Stellenbosch University)²²⁶, куратор — Дзвінка Качур).
 - Серія лекцій Дзвінки Качур, на яких розглядалися різні аспекти війни в Україні, у рамках Літньої школи Університету Кейптауна (University of Cape Town) у 2023 році²²⁷. У 2024 році з лекцією у Літній школі виступила Посол України у ПАР Любов Абравітова.
 - Конференція «Перетини гноблення: порівняльний історичний аналіз сучасних викликів» («Intersections of Oppression: Comparative Historical Analysis of Contemporary Challenges»), організована Університетом Преторії (University of Pretoria) за підтримки посольств Чеської Республіки та Литви у жовтні 2023 року, спрямована на діалог між країнами Центрально-Східної Європи, зокрема Україною, та ПАР. Однією з головних тем конференції була війна Росії проти України, яка розглядалась крізь призму колоніалізму. Під час однієї з

222 Ключковська Ірина та ін., *Українці Південно-Африканської Республіки: суспільство, ідентичність, майбутнє: результати дослідження*. Львів, 2020, 262 с. <http://miok.lviv.ua/?p=18869>.

223 Ukrainian Association of South Africa UAZA, *Socio-Economic connections between Eastern Europeans in South Africa*, YouTube, 11.06.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=MPZ955ogFJo>.

224 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

225 Kachur Dzvinka, Szewczuk Stefan, and Rademeyer Cobus (eds.), *Socio-Economic Connections Between Eastern Europeans in South Africa*, Conference proceedings 2022, 48 p. https://www.uaza.co.za/wp-content/uploads/2023/06/ECCCommunitiesInSA2022_F.pdf.

226 *Series: 100 days of the Russian War in Ukraine and its Impacts on Africa*, South African Institute of International Affairs, <https://saiia.org.za/event/series-of-webinars-100-days-of-the-russian-war-in-ukraine-impacts-on-the-african-continent-and-its-potential-role-to-stop-the-war/>.

227 *The Russian War In Ukraine: The Origin, Narratives And Potential Impacts On The African Continent*, University of Cape Town, <https://summerschool.uct.ac.za/russian-war-ukraine-origin-narratives-and-potential-impacts-african-continent>.

панелей учасники порівняли форми гноблення у Південній Африці, інших африканських країнах і в СРСР. Вони відзначили спільні риси — примусову працю, культурне переслідування та «ментальну колонізацію»²²⁸.

- Візити у Південну Африку делегацій представників громадянського суспільства та науковців після 2022 року. Зокрема, з дослідників, які проживають в Україні, у ПАР побували професор Олексій Гарань, д-р Катерина Рашевська, Олександра Матвійчук, Олександра Романцова, д-р Максим Яковлев та інші²²⁹.
- Дводенний симпозиум у квітні 2024 року на честь всесвітньо відомого вченого-біолога із Києва Бориса Балінського, який емігрував з України у період Другої світової війни спочатку в Європу, а згодом переїхав до Південної Африки. Захід організовано спільно з Вітватерсрандським університетом (University of the Witwatersrand) та Посольством України в Південній Африці за участю провідних наукових установ України (Національної академії наук України, а саме Інституту зоології, Інституту фізіології ім. Богомольця, Національного природознавчого музею, а також Інституту біології тварин Національної академії аграрних наук), УАПАР, південноафриканських наукових установ та дослідників з інших країн²³⁰.
- Наукові рекомендації щодо Української формули миру та Африканської мирної ініціативи як, ймовірно, пер-

ший приклад спільних досліджень, здійснених українськими та південноафриканськими експертами. Вийшло три публікації, адресовані темам «Реконструкція ООН та регіональна безпека», «Атомна безпека під час військової агресії» та «Депортація дітей»²³¹.

Платформу для співпраці експертів було створено Інститутом справедливості та примирення (Institute of Justice and Reconciliation), Фондом спадщини Десмонда і Леї Туту (Desmond and Leah Tutu Legacy Foundation), Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» та УАПАР. Координацію платформи здійснює Дзвінка Качур. Понад двадцять експертів з різних галузей були залучені до написання рекомендацій.

Документи-рекомендації були обговорені у березні 2023 року в низці університетів та аналітичних центрів ПАР (Університет Стелленбош (Stellenbosch University), Університет Кейптауна (University of Cape Town), Університет Преторії (University of Pretoria) та Інститут безпекових досліджень (Institute for Security Studies)). Фінальні версії документів були представлені на семінарі «Африканська миротворча місія та Формула миру України: стратегічна взаємодія у сфері регіональної безпеки, ядерної безпеки та прав людини» під час Координаційної зустрічі Африканського Союзу, що відбулася у лип-

228 *Intersections of Oppression: Comparative Historical Analysis of Contemporary Challenges*, University of Pretoria, 04.10.2024, <https://www.youtube.com/live/DFGyqcGT8mY?si=NFUaabkigVsN6oMe>.

229 *Draft policy briefs presented at multiple academic institutions*, Ukrainian Association of South Africa, 11.03.2024, <https://www.uaza.co.za/policy-briefs/#1724081830819-712a1162-031e>; *Webinar Invitation: Ukrainian Civil Society Delegation to South Africa*, Centre for Human Rights, University of Pretoria, 18.04.2023, <https://www.chr.up.ac.za/dce-unit-news/3374-webinar-invitation-ukrainian-civil-society-delegation-to-south-africa>; *Russia's War Against Ukraine: Where Do We Stand? Does South Africa Provide a Pathway for Peace?*, SAIIA, 05.10.2023, <https://saiia.org.za/event/russias-war-against-ukraine-where-do-we-stand-does-south-africa-provide-a-pathway-for-peace/>.

230 *Boris Ivan Balinsky was an eminent experimental embryologist and an astute natural historian. This symposium is held in honour of his achievements*, University of the Witwatersrand, Johannesburg, <https://www.wits.ac.za/borisbalinsky/>.

231 *Policy Briefs*, Ukrainian Association of South Africa, <https://www.uaza.co.za/policy-briefs/>.

ні 2024 року в Аккрі, Гана²³², а також у різних університетах ПАР²³³.

- Відкриття Центру стратегічних досліджень Африки як структурного підрозділу Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка у вересні 2024 року²³⁴. Є сподівання, що ця новоутворена інституція стане одним із важливих осередків дослідження країн Африки та ПАР зокрема, а також розробки стратегічних візій щодо налагодження співпраці між Україною та африканським континентом. А вже останніми роками навіть у науково-дослідних інституціях, як-от відділ історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», проблематика африканських країн відсутня в науково-дослідних темах, що були зареєстровані після 2019 року²³⁵. Тематика ПАР іноді з'являється у публікаціях міжнародного відділу Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД)²³⁶, однак в контексті українсько-африканських стосунків дослідники НІСД зазвичай акцентують на економічних можливостях такої співпраці²³⁷. Отже, у зв'язку з активізацією дипломатич-

них відносин став відчутним брак українських експертів-африканістів. З огляду на зростання інтересу до Африки після початку повномасштабного вторгнення Росії можна очікувати, що інші українські університети та наукові установи також почнуть розвивати програми з африканістики.

- Натомість у Південно-Африканській Республіці наразі немає академічних факультетів чи спеціалізованих навчальних програм, які б надавали можливість студентам і науковцям поглиблено вивчати Україну та країни Східної Європи. У квітні 2025 року Університет Вітватерсранда та Преторійський університет підписали угоди про співпрацю в межах Глобальних українських студій. Це не передбачає створення окремих українських студій чи курсів про Україну, але є першим кроком до інтеграції інформації про Україну в наявні університетські програми.
- **Громадянське суспільство**
 - Функціонування молодіжного клубу «Українська школа в ПАР» з 2016 року (до офіційної реєстрації УАПАР), де діти мають змогу вивчати українську мову та культуру²³⁸. З 2020 року були створені класи

232 Ukrainian Association of South Africa UAZA, *Seminar on Regional Security Architecture, Nuclear Safety and Children's Rights*, YouTube, 18.07.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=G070i5banc0>.

233 Policy Briefs, Ukrainian Association of South Africa, <https://www.uaza.co.za/policy-briefs/#1724081830819-712a1162-031e>.

234 Центр стратегічних досліджень Африки: ключові пріоритети роботи, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, <https://www.iir.edu.ua/news/tsentr-stratehichnykh-doslidzhen-afryky-klyuchovi-priorytety-roboty>.

235 Відділ історії країн Азії та Африки — Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститут всесвітньої історії НАН України, <https://ivinas.gov.ua/pro-institut/viddil-istoriji-krajini-aziji-ta-afriki.html>.

236 Позиція Південно-Африканської Республіки як приклад ставлення нейтральних країн Глобального Півдня до російсько-української війни, Національний інститут стратегічних досліджень, 23.02.2023, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/pozytsiya-pivdenno-afrykanskoji-respubliki-yak-pryklad>.

237 Співробітники НІСД взяли участь в обговоренні інтересів України в країнах Африки та на Близькому Сході, Національний інститут стратегічних досліджень, 28.10.2019, <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/spivrobitniki-nisd-vzyali-uchast-v-obgovorenni-interesiv-ukraini-v-krainakh-afriki>;

Забезпечення економічних інтересів України у відносинах з країнами Субсахарської Африки, Національний інститут стратегічних досліджень, 27.07.2021, <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/zabezpechennya-ekonomichnykh-interesiv-ukrayiny-u-vidnosynakh-z>.

238 Ukrainian School, Ukrainian Association of South Africa, <https://www.uaza.co.za/ukrainian-school/>.

- української мови для дорослих «Родослів» (у рамках УАПАР)²³⁹.
- Презентація соціального проєкту «Переможці» (травень 2019 року), в основі якого лежить фотовиставка паралімпійців, ветеранів та волонтерів АТО, які отримали ампутацію внаслідок російської збройної агресії. Проєкт ініційований телеканалом «1+1» та журналом «VIVA!». Також у ПАР відбувся форум на тему «Спорт та людські можливості людей з інвалідністю» («Sport and the Human Abilities of People with Disabilities»), який організували Університет Кейптауна (University of Cape Town), УАПАР, Посольство України в ПАР спільно з Театральним центром «Artscape» (Artscape Theatre Centre)²⁴⁰.
 - Серія лекцій про Україну та вплив війни на жінок, організована УАПАР у серпні 2022 року за участю Наталії Попович²⁴¹ в Університеті Йоганнесбурга (University of Johannesburg) у Школі врядування Вітватерсрандського університету (Wits School of Governance) та інших. Останній захід відбувся за сприяння Фонду «Democracy Works» (Democracy Works Foundation) та за участі професора Вільяма Гумеде та редактора «Maverick Citizen» Марка Хейвуда²⁴².
 - Серія діалогів «Ukraine-Africa Just Peace Dialogues»²⁴³ між африканськими і українськими громадськими організаціями (з серпня 2022 року), яку проводить УАПАР у партнерстві з Фондом спадщини Десмонда і Леї Туту (Desmond and Leah Tutu Legacy Foundation). Заходи мають на меті заохотити громадські організації виступати за справедливість і мир²⁴⁴. У заходах взяли участь такі впливові південноафриканці, як Граса Машел (Graca Machel)²⁴⁵ — активістка та колишня перша леді ПАР; д-р Пумзіле Мламбо-Нгкука (Phumzile Mlambo-Ngcuka) — колишня заступниця Генерального секретаря ООН та виконавча директорка ООН Жінки; д-р Мампела Рампеле (Mamphela Ramphela) — південноафриканська активістка, науковиця, підприємця та політична діячка²⁴⁶. З української сторони у діалогах взяли участь проф. Мирослав Маринович, Олександра Матвійчук, Катерина Рашевська, Олександра Романцова та інші.
 - З червня 2023 року УАПАР працює над побудовою коаліції солідарності між українськими та південноафриканськими організаціями щодо повернення насильно депортованих українських дітей. У 2024 році 13 організацій ПАР підписали звернення-заклик щодо повернення українських дітей²⁴⁷. Українськими організаціями, залученими до такої

239 Rodosliv | РОДОСЛІВ, Ukrainian Association of South Africa, <https://www.uaza.co.za/rodosliv/>.

240 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa, 14.07.2023, <https://www.uaza.co.za/uaza-activities-in-2018-2022/>.

241 Там само.

242 Metelerkamp Tamsin, *This week — Remembering the Marikana massacre, World Humanitarian Day and Land Conference*, Daily Maverick, 15.08.2022, <https://www.dailymaverick.co.za/article/2022-08-15-this-week-remembering-the-marikana-massacre-world-humanitarian-day-and-land-conference/>.

243 Ukrainian Association of South Africa UAZA, *Ukraine-Africa Just Peace Dialogue — Playlist*, YouTube, <https://www.youtube.com/playlist?list=PLP0KVzdBYF95Ap8OF2cj0AITPvO78Zh4D>.

244 UAZA activities in 2018-2022, Ukrainian Association of South Africa.

245 *A Just Peace: Finding a common humanity with the people of Ukraine*, Mail & Guardian, 23.08.2022, <https://mg.co.za/special-reports/2022-08-23-a-just-peace-finding-a-common-humanity-with-the-people-of-ukraine/>.

246 Daily Maverick, *Finding the moral courage to stand against systemic injustice*, YouTube, 20.10.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=QxBb6LeeEjA&list=PLP0KVzdBYF95Ap8OF2cj0AITPvO78Zh4D&index=2>.

247 *Unlawful Deportation and Transfer of Ukrainian Children*, Ukrainian Association of South Africa, 11.04.2024, <https://www.uaza.co.za/unlawful-deportation-and-transfer-of-ukrainian-children/>.

співпраці, є Регіональний центр прав людини, Центр громадянських свобод, фонд «Голоси дітей».

- Симпозіум, присвячений захисту прав українських дітей, організований у межах ініціативи #BringKidsBackUA (листопад 2024 рік, м. Преторія)²⁴⁸.

Окрім взаємодії на мезорівні, опитані експерти також виділяють індивідуальну співпрацю, наприклад, відвідини українськими митцями різноманітних конференцій, концертів, фестивалів та інших заходів у Південній Африці, або ж участь південноафриканських культурних агентів в українських подіях як в ПАР, так і в Україні.

Перспективи українсько-південноафриканської співпраці у сфері культури

Результати аналізу показали, що **українська культура та мистецтво здатні зацікавити південноафриканців**. Проте, частина опитаних експертів була не надто детально обізнана з українськими культурними надбаннями, тож їхні рефлексії містили доволі загальні рекомендації.

Перш ніж розпочати розгляд актуальних напрямів співпраці у галузі культури, необхідно зазначити ключові особливості українсько-південноафриканської взаємодії, які червоною ниткою проходять крізь відповіді багатьох опитаних. Для досягнення позитивного ефекту від співпраці **українське мистецтво повинне подаватись не в ізольованій формі і бути, умовно кажучи, «самим по собі», а скоріше навпаки — поєднуватися з південноафриканським**. За

словами опитаних експертів, мешканці ПАР набагато краще розумітимуть, сприйматимуть та щиро захоплюватимуться іншою культурою, якщо побачать паралелі і спільні точки дотику зі своєю.

Інша особливість стосується соціальних наслідків апартеїду. Через тягар колоніального минулого традиційна європейська культура не викликає великого зацікавлення серед мешканців Південної Африки, тому кращий результат отримуватимуть ті проекти, які **містять унікальність поза європейським контекстом**.

Отож, **серед перспективних напрямів, тем та сфер для співпраці України з ПАР** іноземні культурні дієвці та представники української діаспори виділили такі:

- боротьба за справедливість, незалежність та свободу (опитані експерти вбачають історичні паралелі між Україною й ПАР через утиски за національною/расовою ознакою, що зумовило тривалу визвольну боротьбу задля відновлення справедливості);

«Мені здається, що глибші відносини з Україною, з її особливою історією, культурою, людьми та мистецтвом створили б простір для більшої солідарності, тому що Південна Африка має цю здатність реагувати на несправедливість та нелюдність».

Руцера дю Плессі

- вирішення конфліктів, медіація, розбудова миру (через колоніальне минуле і апартеїд ПАР має успішний досвід врегулювання конфліктів, чим може поділитися з Україною);

«Однією з нещодавніх сфер співпраці є галузь молодіжного посередництва... через наш спільний досвід у вирішенні».

248 Симпозіум #BringKidsBack у Преторії, Посольство України у Південно-Африканській Республіці, 20.11.2024, <https://rsa.mfa.gov.ua/news/simpozium-bringkidsback-u-pretoriyi>.

ні конфліктів, адже у вас ця війна, у нас були війни в Африці, і ми мали власну вільну боротьбу. Отже, ми дуже близькі до питань врегулювання конфліктів, посередництва, миротворчості».

Шойб Касу

- спільні соціальні травми (так зване «загоєння ран» після травматичних подій — апартеїду в ПАР та війни Росії проти України);

«Все мистецтво як реакція на травму або як механізм подолання травми, я думаю, є ще однією точкою зв'язку».

Івет Харді

- відновлення суспільства після періоду імперіалізму (вивчення досвіду обох країн після зміни режимів);

«Своєрідною відправною точкою для мене було б те, де проявляється рух солідарності в боротьбі проти апартеїду. Наприклад, йдеться про літературу. Другий момент, я думаю, стосувався б того, як наші постконфліктні суспільства намагаються відновитися після періоду домінування, імперіалізму та всіх цих речей, і виклики, з якими стикаються ці країни».

Звелету Жолобе

- гендерна та соціальна нерівність (проблеми жінок і дітей стоять в суспільстві ПАР на порядку денному);

«Дуже важливою в ПАР сьогодні є тема рівності, при чому соціальної рівності загалом і, зокрема права жінок. Women Empowerment [підсилення спроможностей жінок] знаходиться на тому ж рівні, що і Black Empowerment [підсилення спроможностей чорношкірих людей] в усій Африці. Це те, що Україна має використовувати як свою м'яку силу. Тому що жінки займають все більше керівних позицій в африканських країнах. Зусилля спрямовуються на виховання лідерів серед жінок. Отже, наступні покоління

будуть бачити ще більше жінок. А це означає, що в Україні, якщо ми хочемо сьогодні говорити з Африкою на рівних або однією мовою, треба робити абсолютно симетричні речі. Виховувати для такого спілкування саме контингент серед жінок. Адже проблеми жінок універсальні у світі».

Любов Абравітова

- традиції (наприклад, свято Івана Купала могло би бути позитивно сприйнятим через поширеність в ПАР традиційних релігійних вірувань);

«В ПАР дуже розвинені духовні ком'юніті і проводяться багато цікавих подій у форматі фестивалів... Тут є шамани і люди, які займаються гербалістикою (рослинна медицина). Тому, на мою думку, було б цікаво поділитися культурними знаннями і традиціями з язичницького часу між нашими країнами».

Ганна Жуковіна

- національна кухня (звучали кардинально протилежні думки, що українські страви можуть як зацікавити, так і не справити особливого враження, однак про представлення їжі згадувало значно більше опитаних експертів);

«Я б сказав, Південна Африка дуже любить смачно поїсти. Так що кухня може бути однією з тем».

Конфіденційно

«Їх не зацікавиш нашою їжею. Бо в них тут є інша їжа. Вони можуть спробувати, але, мабуть, більшість із них не буде вважати її гарною для здоров'я. Тому що в нас, тісто, м'ясо в різних варіаціях».

Конфіденційно

- мода (вишиванка викликає захоплення серед південноафриканців, зокрема, їм часто імпонують яскраві кольорові принти);

«Традиційний одяг народів ПАР — зулу і коса — кольоровий і яскравий. Тому вони захоплюються нашим традиційним одягом. Я недавно отримувала нагороду за один зі своїх фільмів, виходила на сцену в яскравому українському платті, і до мене в захопленні підходили місцеві люди з компліментами: «Я би для своєї дружини хотів купити, їй це так пасуватиме і сподобається»».

Ганна Жуковіна

- сільськогосподарське виробництво (на думку діаспорян, Україна має значний досвід у цій сфері, тож могла би поділитися своїми знаннями);

«Можливо, у сферах фізики, хімії, сільськогосподарства, особливо сільськогосподарства, в плані покращення якості врожаю та генетичної модифікації. Я думаю, ми маємо досить пристойні знання в цій галузі. І це те, на чому ми можемо будувати відносини».

Денис Рева

- екологічні ініціативи, туризм (оскільки в Південній Африці немає сніжних зим, Україна здатна зацікавити її мешканців гірськолижними курортами; також перспективними напрямками є екотуризм і агротуризм);

«Південна Африка дуже любить красиві пейзажі, ландшафти, території, як-от Львів. Львів дуже красивий. Що ми можемо сказати, куди поїхати на зимовий період? В Європу? Куди? У Львів. У Південній Африці ж немає сніжних зим. [...] І морем тут не здивуєш».

Конфіденційно

«Якщо ми будемо з вами говорити тоді, коли війна вже офіційно завершена, то нам треба говорити з тим фокусом, як ми через ці механізми забезпечуємо можливість для відновлення України. А це означає, що можливо тут буде туризм, або

екотуризм, або сільськогосподарський туризм».

Любов Абравітова

- спорт (зокрема регбі є надзвичайно популярним видом спорту в Південній Африці);

«У сфері спорту, я думаю, ми недостатньо використали можливості. У нас є невелика програма розвитку регбі серед молоді, яку нам потрібно продовжувати розвивати, але є й інші можливості, де, я думаю, ми могли б мати обміни».

Шойб Касу

Окрема тема стосується **російської агресії**. Оскільки значна частина мешканців Південної Африки ставиться до України індивідуально, а то й негативно, а інтерес до війни поступово згасає, опитаний представник діаспори пропонує не робити збройний конфлікт центральною темою культурної дипломатії. Натомість **варто сконцентруватися на здобутках України, показувати її культурні надбання, загалом всіляко зацікавити аудиторію, а потім дотично згадати війну в Україні. Водночас звучали й інші думки, що взагалі не потрібно політизувати культурні події.**

«Я думаю, Україні слід переорієнтувати свою взаємодію з «нас бомблять і вбивають, і є зґвалтування та тортури і всі ці жахливі речі, будь ласка, прийдіть і підтримайте нас» на «у нас унікальна культура, у нас є багато дивовижних речей, від яких ви можете отримати користь, і також, знаєте, між іншим, йде війна, тож, ось ці фотографії та ці відео тощо». Загалом, існує втома від війни».

Денис Рева

«Я не бачу, щоб культурне життя тут було якось більш заполітизованим. Звичайно, вам завжди потрібно говорити про це з тими, хто планує бути вашими партнерами. Вам потрібно бути проактивними

у культурі, тому що краще єднати людей через культуру, і це головне. Від харчової культури до музичної культури».

Вайда Станкевичень

Окрім актуальних напрямів співпраці, опитані представники фахових середовищ на основі їхнього культурного контексту зазначили **форми мистецтва та ремесла, які варто було б включити в програми культурної дипломатії України**. Серед них виділимо найбільш згадувані:

- **Музика.** Фахівці з музичного мистецтва та інші опитані експерти вважають, що викликати інтерес в ПАР можуть переважно такі жанри, як традиційний спів, класична музика, джаз і електронна музика. При цьому великий потенціал матимуть ті проекти, які базуються на пошуку спільних або схожих елементів у двох культурах, особливо у сфері традиційного вокалу. Музичні дуети між українськими й південноафриканськими виконавцями також можуть зацікавити південноафриканську аудиторію.

«Також, на мою думку, було б дуже цікаво поєднати мотиви української пісні і місцевих пісень. Дуже незвична комбінація... Але фурор буде, адже вони також дуже цінують співи, як і в наших традиціях».

Ганна Жуковіна

«Я знаю, що в Україні є багато хорошого джазу. В Америці є чудові українські джазові музиканти. І ви не можете очікувати, що вони [південноафриканці] зацікавляться традиційною європейською культурою. Бо для них це не екзотика. Це те, чого вони мали вдосталь до і під час апартеїду. Отже, це має бути щось нове».

Андреас Штрол

«Інші сфери, які ми могли б дослідити, це музика... Я бачу, що в українців є велика

програма класичної музики, балету та опери. Я впевнений, що більшість українців не знають, що в Південній Африці є справді хороші оперні співаки... було б неймовірно, якби ми могли організувати тур деяких з них до України... але це нішева сфера, яку ми могли б розглянути для співпраці».

Шойб Касу

- **Танець.** На думку представників діаспори, українські традиційні народні танці здатні викликати здивування і захоплення у південноафриканського глядача, особливо хореографічні постановки від великих танцювальних колективів. Крім того, з огляду на інтерес до балету в ПАР, Україна, на думку одного з опитаних експертів, має можливість представити своє балетне мистецтво і скласти конкуренцію російському, яке вже здобуло там популярність. Великий потенціал також матимуть міжкультурні колаборації, наприклад, із місцевими етнічними банту-групами.

«Коли вже я станцював цього гопака в нашому костюмі, і всі це бачили [...], я відчував, що, так, вони завжди сприймали мене як професійного танцюриста, а вже після того я відчував, що дивляться так: «О, треба придивитися, хто це»».

Конфіденційно

«Мені здається, ще чого в нас тут не було, професійного українського танцю представлено на рівні, наприклад, Вірського, чи в нас є інші, звісно, круті колективи. [...] Бо вони [південноафриканці] обожають танцювати. І навіть по якихось відео [українського танцю] ми бачимо це захоплення. Я уявляю, що буде, якщо ми реально привеземо цю енергію сюди. І класно, щоб, як у нас було в Україні, наприклад, Грузія, грузинські танці, українські танці, такого плану щось зробити з Zulu Dance і у

співпраці. Мені здається, це теж дуже б привернуло увагу місцевих».

Катерина Альошина

«Щороку Росія привозить своїх артистів балету, балетні трупи до Південної Африки. І це не балетна трупа рівня «А». Це їхня команда «В» або «С». Тобто, не найкращі з найкращих, але все ж. І щороку це приваблює кілька тисяч людей, які приходять дивитися балет. І я маю на увазі, що Україна має хорошу балетну школу. Тобто, ми, напевно, могли б конкурувати з Росією напряму, пропонуючи, по суті, щось дуже схоже, але без російського ярлика поруч».

Денис Рева

- **Образотворче, декоративно-прикладне, декоративно-ужиткове мистецтво.** Оскільки рукоділля є досить популярним в ПАР, жителі країни можуть зацікавитись бісероплетінням, в'язанням та вишивкою, які є важливою частиною української культури. Виставки українських художників також користуються успіхом у південноафриканської аудиторії.

«Коли я заходжу до деяких ваших магазинів, я бачу багато виробів з бісеру. І я не знав, що українці роблять такі вироби з бісеру. [...] Знаєте, ці маленькі-маленькі різні намистинки, які сплітаються разом, щоб зробити намисто чи якусь прикрасу. Я бачу їх у магазинах, і всі вони українські. Коли я вперше зайшов і побачив їх, я подумав, що це південноафриканські вироби, але потім я зрозумів, що їх роблять українці. І це та сфера, в якій Південна Африка дуже добре розвинена. У нас є люди, які цим займаються і передають знання новим поколінням. Це корінні знання, і це сфера співпраці... Ми також могли б повчитися у вас технологіям, які ви розробили в цьому секторі».

Шойб Касу

«Все, що б ми не привозили чи не показували в Південній Африці, все сприймалося на ура. Від музики, і тут же, і бандура, і цимбали були. Єдине, що мені здається, фільми, звісно, картини, дуже багато виставок було різних. Завжди теж картини Примаченко у нас тут були, потім Sunseed-Art — це вже більш таке сучасне мистецтво. І організація [Лабораторія сучасного танцю] була заснована, коли вже повномасштабне вторгнення сталося. Тобто, [перформанси] це все рефлексія. Це теж дуже зрозуміло південноафриканцям».

Катерина Альошина

- **Кіно і театр.** Кінематограф і театральне мистецтво згадувалися значно рідше, проте одна з опитаних експерток вказувала на значний потенціал комедійних жанрів для кращого сприйняття і більшого інтересу аудиторії. Також колаборація між коміками з ПАР і України могла б стати цікавим і успішним проектом. Ляльковий театр, попри розвинутість в ПАР, також є перспективним напрямком культурної співпраці, адже серед місцевих культурних споживачів є запити на вистави з інших країн, що створює сприятливі умови для обміну досвідом з різними країнами, зокрема з Україною.

«Вони [південноафриканці] завжди шукають різноманітності. Вони не хочуть йти кудись, щоб сумувати. Їм не подобається йти кудись і дивитися щось, що змусить їх плакати, відчувати занадто багато болю. Тож, якщо ви збираєтеся зробити щось, щоб об'єднати південноафриканську культуру через Україну, вам потрібно додати комедійний елемент. Отже, вам потрібно сказати: «Навіть якщо нас бомблять, ми все ще виживаємо»».

Конфіденційно

«Я б хотіла значно більше співпраці [з Україною]. Я думаю, це було б дійсно цікаво. Але щоб ви розуміли перспективу: ми майже нічого не бачимо з решти

континенту. У нас будуть лялькові вистави з Малі та Кот-д'Івуару, і ще одна вистава з Малаві. І це вперше за майже п'ятнадцять років, коли до нас взагалі щось приїжджає з інших країн Африки. Так просто робити звіти майже не побажиш, тільки якщо якийсь фестиваль».

Керолайн Келберн

- **Література.** Переважно рекомендації стосуються перекладу книг.

«Варто видавати більше південноафриканських авторів, і тих, що здобули авторитет в інших країнах світу, і менш відомих за кордоном, але надзвичайно цікавих у своєму баченні людини в суспільстві, де довго болить і гоїться минулий політичний режим. Тим більше, що багато з них пише англійською, і нам, здавалося б, нескладно читати їх в оригіналі, але коли автор говорить твоєю мовою — його слова спрямовані саме до тебе. В ширшому масштабі видання книги — це розмова між країнами, діалог, який сьогодні особливо потрібен».

Оксана Розумна (Куценко)

- **Пошиття одягу.** За словами однієї з респонденток, яка працює у сфері дизайну та виробництва одягу, в ПАР відчувається брак кваліфікованих кадрів у цій галузі. Українські майстрині, володіючи необхідними навичками, могли б поділитися досвідом та навчити зацікавлених південноафриканок кравецтву. Це могло б стати взаємовигідним досвідом для обох країн.

«Я думаю, що в Південній Африці дуже важко щось виробляти. Є багато питань, чому так. Якщо б підвищити освіту, вчити людей, як щось робити — як, наприклад, шити одяг. Якщо б був проєкт, де наші українські жінки, які вміють шити та робити одяг, приїхали сюди і навчили б жінок тут. [...]Бо багато дівчат хотіли б цим займатися. Тобто це був би цікавий проєкт».

Конфіденційно

Для того, щоб втілити в життя вищезазначені ідеї, опитані експерти виділили низку **актуальних форматів**, за допомогою яких можливо реалізувати проєкти:

- очні та онлайн-обміни, особисті візити митців, студентів, науковців, громадських діячів в обидві країни; окрім того, звучала пропозиція організації турів в Україну для південноафриканських журналістів, блогерів, TikTok-інфлюенсерів;
- лекції, воркшопи, майстер-класи, нетворкінги, мистецькі резиденції;
- перформанси, діджей-сети, виставки, фестивалі, концерти, бієнале (ознайомлення південноафриканців з українським мистецтвом і ремеслом);
- спільні заходи з іншими країнами (особливо з тими державами, з ким є спільні сторінки історії).

Однак в управлінні проєктами **українські культурні менеджери та дієвці культури ризикують постати перед наступними труднощами:**

- політичні зв'язки ПАР з Росією можуть ускладнити програми співпраці на державному рівні, обмежити в партнерстві з Україною організації, які отримують державне фінансування;

«Для української сторони викликом є, перш за все, політична заангажованість і залежність тіньових процесів у країні від російських коштів. Напередодні події тобі можуть повідомити про непереборні проблеми, які перешкоджають її проведенню. Є фактор залежності від місцевої влади — там, де сильнішою є опозиційна партія, таких перешкод менше. Тому, проводячи заходи офіційного рівня, які розраховані саме на співпрацю з урядовими представниками, часто доводиться або кілька разів їх відкладати, або зменшувати ризики шляхом зміщення важливого для нас фокусу чи зміни аудиторії, що позначається на змісті і результатах».

Оксана Розумна (Куценко)

- можливе негативне ставлення до України з боку проросійсько налаштованого населення;

«Я думаю, одна велика складність полягає в тому, що в Південній Африці багато південноафриканців дуже проросійські. [...] Коли справа доходить до залучення Південної Африки до України, якщо будь-яка велика організація намагається налагодити тісніші зв'язки з Україною, вона зіткнеться з певною критикою та опором».

Конфіденційно

- воєнний стан в Україні та його вплив на небажання південноафриканців відвідувати Україну за цих умов, а також нестабільністю, що пов'язана з війною і непередбачуваністю ситуації;

«Я думаю, ще одна складність полягала б у тому, що відбувається багато фізичних обмінів і через війну зараз люди не обов'язково поїдуть відвідувати Україну».

Івет Харді

- територіальна віддаленість України і ПАР (що зумовлює також великі фінансові витрати для запрошення митців з України і ПАР);

«Незважаючи на те, що між нами велика відстань [Україна і ПАР], ми перебуваємо в одному часовому поясі, що дуже добре».

Конфіденційно

«Ви, як організація, повинні оплатити авіаквитки для артистів, а потім вони забезпечують усе з того боку. Так само, коли вони привозять своїх артистів, вони повинні покрити міжнародні перельоти, а потім ми організуємо програму з цього боку. Тож, завжди постає питання, де знайти фінансування, щоб справді щось зробити. Найдорожче, я думаю, — це авіаквитки. Тож, якщо ви можете домовитися [на таких умовах] — добре, ми підтримаємо».

Сіпенділе Хлонгва

- мовні бар'єри, що можуть виникати через недостатній рівень володіння англійською мовою з боку українських митців;

«Організувати певні мистецькі колаборації було б складно через мовні та культурні відмінності. Деякі види мистецтва були б легшими для співпраці, ніж інші. Врахування цих відмінностей на етапах планування проекту було б корисним».

Роберт Берольд

- складність початкової комунікації через стереотипи між країнами;

«Треба подумати, наскільки місцева людина зрозуміє наш менталітет. Якщо вона розвинута людина, в неї є освіта, то з будь-якою культурою можна знайти спільне...».

Конфіденційно

«Стереотипи стоять на заваді початку діалогу. Як тільки дві сторони бачать одна одну, вже труднощів немає. [...] Уже в процесі немає ніякої проблеми ані з комунікацією, ані з розумінням того, що на виході має вийти. І навіть мети того, навіщо це робиться. Але ось цей момент, коли ми починаємо діалог — це боротьба стереотипів з обох сторін».

Любов Абравітова

- різна організаційна культура.

«Перше — це все проговорювати. Можливо, навіть уточнювати. Іноді здається: «А, ми ж це проговорили і вирішили». Але краще ще раз уточнити, ще раз прокомунікувати. Те, що з моєї співпраці [виявляється], слово «контролювати» — не той варіант, але іноді, трішечки бути більш ініціативним. Наприклад, якщо ти робиш якийсь запит, а немає відповіді, то це ок зробити «follow up». Не чекати, що вони ж мають відповісти. Значить, краще зробити «follow up», нагадати і поспілкуватися. Тобто все-все проговорювати, до деталей».

Катерина Альошина

Для підвищення ефективності міждержавної співпраці Посол України в ПАР **Любов Абравітова** рекомендує **призначити ментора**, який, враховуючи всі нюанси місцевої країни, консультував би й допомагав приймати правильні рішення. Також **для кращого взаєморозуміння** зацікавлених сторін опитані експерти рекомендують не тільки детально ознайомитися з діяльністю організацій, з якими планується партнерство, а й **максимально провзаємодіяти у різних форматах** для того, щоб відчуті специфіку роботи одне одного та налагодити спільну мову.

«Недостатня кількість зв'язків [з місцевими]... Тобто треба обов'язково, щоб був ментор зовнішній або місцевий, який би не дав зробити непотрібні помилки. Нам консультанти будуть потрібні на перші роки 10 однозначно».

Любов Абравітова

«Очевидно, це означає багато майстер-класів, які необхідно провести, багато взаємодії, щоб обидві країни могли зрозуміти стиль, який вони використовують у танцях та хореографії, і як це найкраще можна інтерпретувати, використовуючи південноафриканські або африканські тіла. [...] Я думаю, це залежить від посольства, Українського інституту чи будь-якої організації, яка пов'язана з Україною або походить з України і хоче увійти в цей простір. Їм потрібно дослідити організації, з якими вони можуть найкраще співпрацювати та посилити роботу, яку вони роблять вдома».

Сіпенділе Хлонгва

Norval Foundation,
Allyim

Висновки і рекомендації

На підставі проведеного аналізу, зважаючи на мету та завдання дослідження, застосовану методологію та структурну сегментацію описаних результатів, можемо узагальнено окреслити основні висновки дослідження та запропонувати рекомендації стосовно культурної співпраці України з ПАР.

Південно-Африканська Республіка пройшла через складні та трагічні історичні етапи, такі як колоніалізм, золота лихоманка, англо-бурські війни та апартеїд, що фактично сформували сучасну культуру та культурне середовище країни. Як показує наше дослідження, наслідки цих подій не просто відчутні в країні — вони формують і визначають розвиток сучасного мистецтва та академічної сфери. Митці різних жанрів і науковці використовують свої роботи для рефлексій над минулим, а також для осмислення того, як дискримінація та колоніальне минуле вплинули на інституції, суспільні процеси та уявлення про сучасність. Водночас процеси в цих галузях, зокрема механізми фінансування, спрямовані на відновлення суспільної та історичної справедливості.

Що стосується відкритості суспільства, то здійснений аналіз думок опитаних експертів дозволяє прослідкувати **високий рівень толерантності до різноманіття культур та етнічних груп серед населення**. Мешканці ПАР мають значне почуття поваги до власних та іноземних культур та готові підтримувати будь-які прояви культурної самоідентичності, окрім мови ненависті. У цьому випадку варто також наголосити на суспільній відкритості до обговорення навіть найболючіших тем, пов'язаних з історичним минулим південноафриканців. При цьому експерти радять не забувати про по-

вагу до південноафриканців з боку зовнішніх представників, ввічливість та можливе різночитання історичних фактів різними групами населення. Тому **важливо, щоб історію ПАР розповідали самі південноафриканці.**

Опитані респонденти також підкресливали **різноманітність та багатозаровість культури південноафриканців**. Це насамперед пов'язано із тим, що культурне середовище ПАР **об'єднує традиції та спадщину багатьох етнічних груп, а національна ідентичність визначається концептом «веселкової нації»** — країни, де різноманітні етнічні групи проживають спільно. Країна складається з 9 провінцій, має 12 державних мов та населення 4-ох расових категорій — чорношкірі африканці, люди змішаних рас, індійці/азійці та білошкірі. У кожну з цих категорій входять декілька різних етнічних груп. Кожна етнічна спільнота має свою унікальну культуру, мову, звичаї і цінності, які інколи не взаємодіють між собою, а існують паралельно у тому ж географічному та часовому просторі.

Респонденти дослідження також згадували про **високий вплив західної (переважно американської) швидкої культури на середовище країни та її співіснування з традиційною культурою різних етнічних груп ПАР**.

Власне така різноманітна спадщина південноафриканців знаходить цікаве відображення в багатстві культури і мистецтва країни. Як приклад, музичне та танцювальне мистецтво відіграють важливу роль у повсякденному та культурному житті різних груп населення. ПАР притаманні традиції хорового співу, джазу та унікальні стилі музики — амапіано, квелу, мбакангу,

квайто та ісікатамію. У сфері танцю південноафриканські митці та хореографи поєднують сучасні та традиційні елементи, які надають їхнім виступам надзвичайну силу та неповторність. Серед основних танцювальних стилів можна виокремити: Танець гумових чобіт (Gumboot dance), Панцула (Pantsula), Афро-сучасний танець (Afro-Contemporary Dance), Індламу (Indlamu), Амапіано танець (Amapiano), Тойі-тойі (Tuyi-tuyi), Патха-патха (Patha-patha) та Умгубха (Umgubha).

Мистецьке середовище ПАР (кіномистецтво, театр, література) відображає складну історію та сучасні проблеми країни. Через свої фільми ПАР висвітлює теми демократизації та мультикультуралізму, що створює платформу для діалогу і роздумів про національний прогрес. Театральні вистави, насичені етнічними елементами, музикою та танцями, відображають важливі аспекти життя південноафриканців сьогодні — питання примирення, справедливості, ідентичності, гендеру та раси. Література своєю різноманітністю тем і мов продовжує зберігати і передавати міфи та легенди, а також відображає соціальні та політичні реалії в державі. Окреме місце займає візуальне мистецтво, яке є значущим засобом соціального коментування та самовираження. Воно відіграло значну роль як під час апартеїду, так і після його повалення, оскільки візуальне мистецтво завжди досліджувало важливі виміри історичної пам'яті, соціальної напруги та несправедливості в суспільстві.

Найбільш популярними форматами мистецьких проєктів у ПАР є міжнародні фестивалі, ярмарки та виставки. Фестивалі, зокрема, мають тривалу історію та відіграють важливу роль як інтегральна платформа, що вдало поєднує культурну, освітню, академічну сфери та сферу громадянського суспільства. Крім того, фестивалі популяризують різні види мистецтва, відкривають нові імена митців, створюють можливості для започаткування партнер-

ства та співпраці, підвищують рівень освіченості молоді, сприяють процесу соціальної згуртованості та розвитку культурної ідентичності, а також підтримують розвиток локальної економіки та креативної індустрії ПАР загалом.

У ПАР розвинене академічне середовище, яке через англійську мову добре інтегровано у світові академічні процеси. Щоб подолати історичну нерівність і адаптуватися до нових реалій, освітньо-наукова галузь зазнала чималих зрушень після епохи апартеїду. Трансформації стосувалися не лише змін в расовому складі учасників академічного процесу, а й в організаційній культурі та побудові спільних цінностей. Проте, **попри суттєвий прогрес у демократизації інституцій та навчального процесу, країна досі стикається з викликами досягнення справжньої рівності.**

Громадянське суспільство в ПАР дуже розвинене та активно залучене до захисту та реалізації прав людини відповідно до Конституції ПАР.

Попри мультикультуралізм, суспільство намагається через мистецтво віднайти певну основу, яка буде об'єднувати його. Проведені інтерв'ю свідчать про наявність таких консолідуючих елементів для населення країни: філософія Убунту, спорт, музика, природа, спільне минуле та боротьба за свободу. А в контексті спільної ментальної ідентичності — безпосередність, доброзичливість та гостинність мешканців ПАР, а також виняткове почуття гумору та глибинний оптимізм. **На противагу позитивній самоідентичності, на основі аналізу відповідей респондентів дослідження вдалося виокремити декілька стандартних стереотипів щодо ПАР з боку зовнішніх представників: безпека та високий рівень злочинності, бідність та відсутність розвиненої інфраструктури, присутність на вулицях міст диких тварин, низький рівень освіти, корупція, концепт «веселкової нації» та відсутність дискримінації.**

Як показує дослідження, сучасне прочитання історичного минулого у культурі та мистецтві ПАР глибоко рефлексуються та промотуються в різних жанрах. Державна культурна політика у сфері історичної пам'яті зосереджена на підтримці цих форм, однак, на думку деяких експертів, вона не надто ефективна через брак системного фінансування.

Основними факторами, які впливають на тенденції розвитку культурної сфери в ПАР, є: тематичні пріоритети, що вибудовуються на основі історичних аспектів і сучасних суспільних викликів; різноманітність культурного середовища ПАР та ідентичності його мешканців; фінансові можливості та механізми залучення коштів, амбівалентний вплив пандемії, спричиненої COVID-19, та рівень застосування переваг сучасних технологій.

Підводячи загальний висновок позицій опитаних експертів, помічаємо радше оптимістичні, ніж песимістичні настрої у їхніх прогнозах з великим акцентом на визначальність впливу державної культурної політики в ПАР, активність міжнародної співпраці та інтеграції можливостей високіх технологій у сферу культури й мистецтва. Значну роль у подальшому розвитку культури також відіграватимуть теми, які дозволяють переосмислювати значення традицій у сучасних інтерпретаціях та знаходити відповіді щодо шляхів відновлення соціальної справедливості у національному та світовому контексті.

Ключовою особливістю локальної інфраструктури у культурній, академічній сферах та сфері громадянського суспільства ПАР є їхній тісний взаємозв'язок. Це проявляється у різних формах, як-от інтеграція академічного та практичного простору у культурно-мистецьких центрах, що функціонують при провідних університетах ПАР, наявність спеціально створених структур для взаємодії державних установ з приватним сектором з метою залучення коштів та

фондів для розвитку культури, а також активна взаємодія неурядових організацій з міжнародними представниками. Специфікою функціонування державних інституцій є те, що загалом культурна інфраструктура державної сфери перебуває на етапі трансформації, що спричинена політичними змінами в державі та розробкою нових стратегічних документів у сфері культури. Це зумовлює не лише зміни в її структурі, але й у підходах до виділення державних коштів на розвиток культурних проєктів на національному, регіональному та муніципальному рівнях.

Водночас в ПАР існує дуже широкий спектр розроблених інституційних інструментів та державних механізмів для фінансової підтримки культурної індустрії, що сприяє збільшенню можливостей отримання грантів та поєднання державних джерел фінансування з коштами приватних підприємств, міжнародних корпорацій, державних коштів інших країн, фандрейзингових ініціатив тощо. Практично усі такі програми спрямовані на підтримку населення, яке піддавалося попереднім утискам в ПАР, і мають на меті відновлення соціальної справедливості.

Важливо відзначити, що суспільство та культурні інституції ПАР проходять процеси переосмислення своєї значимості та значимості континенту в контексті світової культури, тому інколи можуть бути сфокусованими саме на Африканському континенті й відмовлятися від учасників з європейських та інших країн поза континентом. Це може бути певним обмеженням для залучення представників з України та співпраці з ними. Ще одним обмеженням для співпраці з українськими партнерами може бути поляризоване сприйняття війни в Україні південноафриканським суспільством та використання цієї теми у міжпартійній боротьбі всередині ПАР. Наприклад, на етапі домовленостей щодо проведення інтерв'ю, частина з респондентів відмовилась брати

участь у дослідження, мотивуючи це своїми політичними поглядами.

Російська пропаганда спрямована на формування стереотипу, що лише частина громадян ПАР, які є білошкірими, підтримують Україну. Це не відповідає дійсності, тому важливо звертати увагу на те, щоб на двосторонніх заходах партнерами виступали представники різних груп населення ПАР.

Результати інтерв'ювання іноземних представників у культурному, академічному і громадському секторах показують, що південноафриканське суспільство мало обізнане про українську культуру і мистецтво, а наявні знання зводяться до сучасного політичного дискурсу. **На загал південноафриканці іноді цікавляться подіями в Україні (переважно у пікові моменти російської агресії), але здебільшого Україна не є темою постійного зацікавлення. Більший резонанс у ПАР викликають події ізраїльсько-палестинської війни через глибокий історичний зв'язок ПАР і Палестини.**

Ускладнити розвиток співпраці і партнерських відносин між українськими й південноафриканськими культурними діячами можуть такі проблеми: політичні зв'язки ПАР з Росією, негативне ставлення до України з боку деяких проросійськи налаштованих індивідів, небажання деяких південноафриканців відвідувати Україну через воєнні дії на її території, велика відстань між країнами, мовні проблеми, складність початкової комунікації через стереотипи між державами, різна організаційна культура.

Український досвід масштабної підтримки боротьби південноафриканців проти репресивної системи апартеїду зазвичай залишається маловідомим для південноафриканців. Це пов'язано з тим, що в той час Україна була частиною Радянського Союзу, який часто асоціюється в уявленні південноафриканців виключно із Росією. Незнання

цієї історії дозволяє країні-агресору маніпулювати історичними фактами та створювати бар'єри для двосторонньої співпраці. Ситуація ускладнюється стратегічним партнерством ПАР і Росії, що відображено у доктрині БРІКС, та відносно потужній присутності російських інституцій в цій країні.

Попри це, офіційна влада ПАР намагається дотримуватися позиції невтручання в російсько-українській війні, що свідчить також про її бажання зберегти дружні відносини з обома державами. Це вкотре засвідчує необхідність побудови культурних й наукових мостів між Південною Африкою й Україною, які сприятимуть формуванню уявлень про українців та дозволять спільно переосмислювати минуле, власну ідентичність та віднаходити власний голос у сучасному світі.

Аналіз наявного досвіду співпраці між Україною й ПАР дає можливість резюмувати, що лєвова частка такої взаємодії припадає саме на українську громаду в Південній Африці, яка представлена «Українською асоціацією в ПАР». Натомість інші спільні проекти з культурними агентами в Україні донедавна траплялися вкрай рідко. Сфери діяльності українських активістів є надзвичайно широкими і охоплюють однаковою мірою культурний, академічний і громадський сектор. Аналізуючи характер співпраці в усіх досліджуваних сферах, можна зробити висновок, що **основним ініціатором здебільшого виступає українська сторона, хоч південноафриканці загалом відкриті до співпраці.**

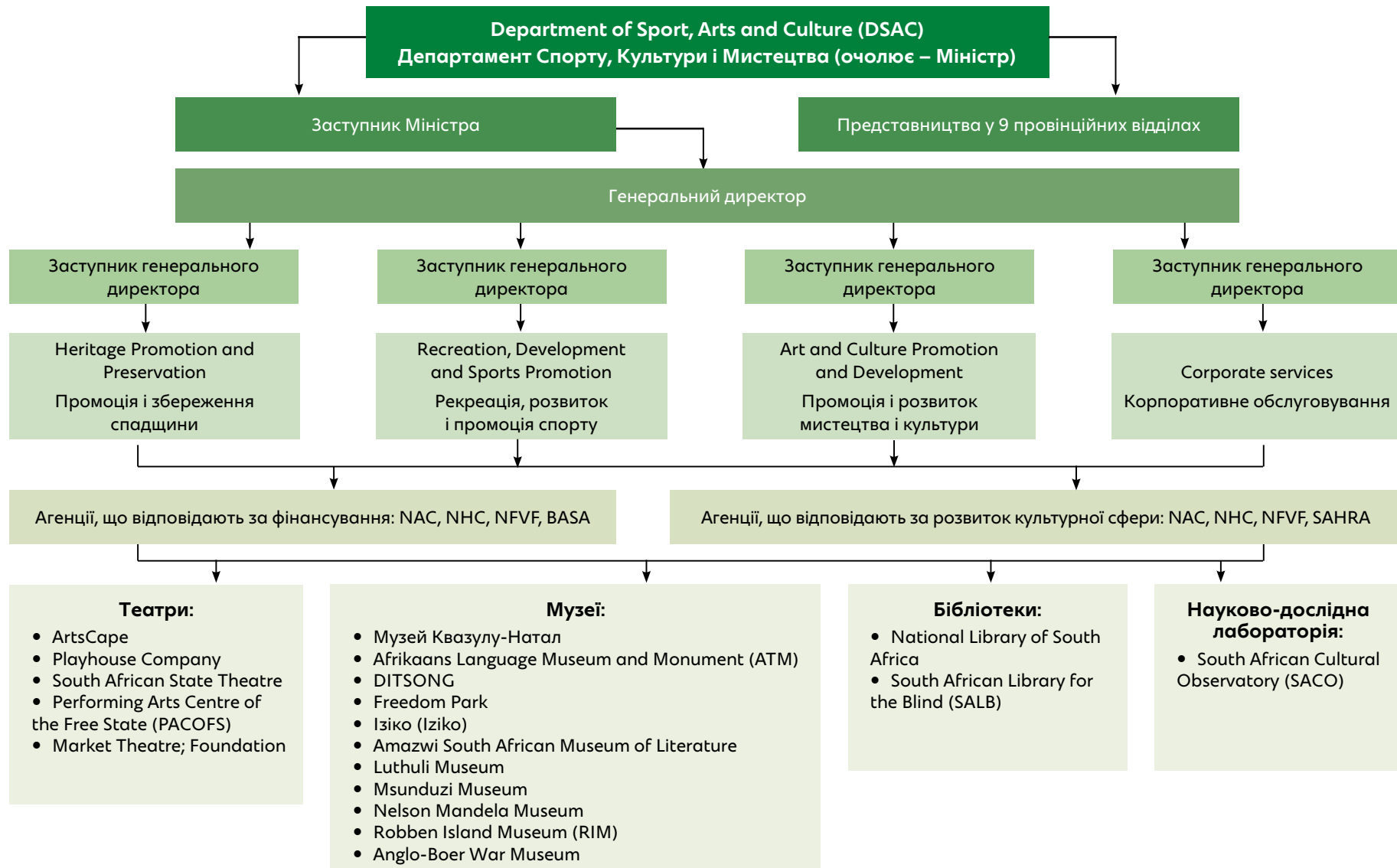
Також серед основних рекомендацій, які базуються на проведеному дослідженні, варто зазначити такі:

1. Одним з важливих завдань для розбудови українсько-південноафриканських зв'язків має бути **формування позитивних і об'єктивних уявлень південноафриканців про українську культуру, представників українського суспільства**

- та побут. Наразі уявлення про те, хто такі українці та як вони живуть, у середньостатистичного південноафриканця практично повністю відсутні.
2. Під час планування спільних заходів у ПАР **варто насамперед звернути увагу на провінцію, місто та локацію, де буде відбуватися захід чи подія, максимально вивчити цільову аудиторію, її потреби, можливості та зрозуміти потенційні переваги проведення такого заходу для цієї аудиторії, а також врахувати час заходу (уникати збігів з традиційними святами тієї місцевості чи державними святами ПАР загалом). Особливо варто звертати увагу на те, чи достатньо представлені серед партнерів у ПАР ті діячі, які належать до категорії тих, хто зазнавав утисків під час апартеїду.**
 3. Оскільки в ПАР важливу роль у міжнародній співпраці відіграють особистісні зв'язки, то доцільно при запуску співробітництва **розпочинати комунікацію через локальну інституцію-партнера, яка має великий рівень довіри у південноафриканських культурних колах.** Такою інституцією, зокрема, може стати Українська асоціація в ПАР, яка вже має досвід організації і проведення культурних та наукових заходів, розуміння специфіки цієї країни, а також велику мережу контактів та довіру. Іншими важливими інституціями для нових діячів, які лише розпочинають побудову українсько-південноафриканських зв'язків, можуть бути Посольство України в ПАР та Посольство ПАР в Україні, а також митці та культурні діячі, які відвідували Україну або мають досвід співпраці з українськими інституціями.
 4. Для досягнення позитивного ефекту від співпраці **українське мистецтво доречно подавати не в ізольованій формі, а поєднувати з південноафриканським, адже мешканці ПАР набагато** краще розумітимуть і сприйматимуть іншу культуру, якщо побачать паралелі зі своєю. Тут важливим є **створення діалогу, а не монологу українців до південноафриканців, який в контексті історії колонізації може відштовхувати партнерів.**
 5. **Важливо, щоб митці та дослідники, які представлятимуть Україну в ПАР, були максимально обізнані з мультикультурним середовищем ПАР та окрім власних виступів залучалися до участі у фестивалях та заходах як глядачі, показували зацікавлення українців культурою ПАР.** Критичними є проведення спільних досліджень та системна тематична присутність української культури в медіа ПАР.
 6. **Серед найперспективніших тем, напрямів і сфер для співпраці між Україною і ПАР в культурному, академічному, громадському секторах можуть стати такі, як:** боротьба за справедливість, незалежність та свободу, вирішення конфліктів, медіація, розбудова миру, спільні соціальні травми, відновлення суспільства після періоду імперіалізму, гендерна та соціальна нерівність, традиції, національна кухня, мода, сільськогосподарське виробництво, природа, туризм, диджиталізація та спорт. Не варто представляти Україну тільки з трагічного ракурсу та теми російської війни і політизувати заходи; натомість уникати надлишкового використання державної символіки, яка не завжди відома південноафриканцям.
 7. **Серед форм мистецтва та ремесел, які варто було б долучити до програм культурної дипломатії України в ПАР, рекомендуємо такі:** музику (зокрема у стилях традиційної народної музики, джазу й електронної музики), танці (сучасний і традиційний танець), образотворче, декоративно-прикладне, декоративно-ужиткове мистецтво

- (наприклад, бісероплетіння, в'язання, вишивання), театр і кіно, ляльковий театр, література, пошиття одягу.
8. **Українським культурним діячам варто поєднувати культурно-мистецькі заходи з майстер-класами, лекціями, тренінгами та частуванням.** Додавання кулінарних елементів з представленням традиційної української кухні до культурних подій сприятиме залученню ширшої аудиторії та зацікавленню заходом.
 9. **Україні важливо не зосереджуватися на намаганні змістити або заперечити російський дискурс, а представити власний індивідуальний український контент, який варто формувати з поєднанням сучасних інтерпретацій етнофольку, що вписується у світові тренди та контекст.** Таким прикладом є Даха-Браха чи ONUKA. Використання українськими культурними дипломатами вишиванок, традиційних народних виробів на кшталт писанок для сувенірів можуть допомогти у створенні кращого розуміння ідентичності українців.
 10. **У науковій сфері варто активніше залучати українських дослідників до проведення спільних наукових заходів, організації досліджень, публікацій у наукових журналах Південної Африки тощо.** Наприклад, у галузі політичних наук — теми міжнародної системи безпеки, реформа ООН, атомна безпека та відновлення міжнародного порядку на принципах міжнародного права; **соціальних наук** — тематика колективних травм, проблематика гендерної і соціальної нерівностей, функціонування суспільств під час політичних трансформацій; **у галузі історичних наук** — національний гніт, панщина, кріпацтво / рабство, боротьба за незалежність, роль України у боротьбі з режимом апартеїду у Південній Африці; **у галузі психологічних наук** — врегулювання соціальних конфліктів, посередництво, розбудова миру, подолання наслідків насилля проти жінок; **у галузі культурології** — прояви культурної різноманітності, мультикультуралізму, спільні традиції, фольклорні святкування; **у галузі філософських наук** — відображення філософії Убунту, значення згуртованості й солідарності суспільства тощо.
 11. **Існує можливість об'єднувати зусилля з представниками іноземних інституцій культурної дипломатії у ПАР, наприклад, із Гете-Інститутом, Британською Радою, а також іншими дипломатичними установами європейських країн для полегшення пошуку фінансування та спільного проведення заходів.** Проте **важливо пам'ятати про можливе негативне сприйняття європейських інституцій в ПАР через їхню минулу колоніальну політику і розглянути варіанти прямої співпраці між українськими та південноафриканськими інституціями.** Найбільший ефект матиме формування Україною прямого культурного діалогу з ключовими діячами у ПАР.
 12. Оскільки англійська є однією з офіційних мов ПАР, необхідно **активно поширювати наявні переклади творів українських письменників і поетів у бібліотеках й книгарнях Південної Африки, а також презентувати їх на південноафриканських літературних фестивалях, як це вже відбувається на «Poetry Africa».** Крім того, **важливо перекладати твори сучасних українських письменників і поетів на мови африкаанс, зулу, коса, що сприятиме розширенню південноафриканської аудиторії.**
 13. Варто активно використовувати сучасні технології, комп'ютерні ігри та проекти віртуальної реальності для популяризації української культури серед молоді та **формування образу України як країни з передовими технологіями.**

Додаток 1: **Схема державної культурної інфраструктури ПАР**

Про партнерів

Громадська організація «МІОК» (колишня назва «Назустріч») створена у 2008 році для підтримки реалізації проектів Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка».

Організація ставить перед собою такі ключові завдання: сприяння розвитку національної освіти, культури та мови, підвищення суспільної та культурологічної активності молоді, підтримка інформаційної, культурної та духовної інтеграції України у світове та європейське співтовариство; заохочення всебічного розвитку просвітництва, відродження національної культури, духовності як в Україні, так і в українському зарубіжжі; налагодження та зміцнення міжнародних зв'язків у галузі освіти, науки, культури та охорони довкілля; обмін досвідом, поширення та пропагування кращих надбань світової та національної освіти, науки та культури як в Україні, так і за кордоном.

ГО Українська асоціація в ПАР (Ukrainian Association of South Africa (UAZA), NPO 189 — 705) — організація, яка промотує взаємодію між українцями та південноафриканцями для спільного розвитку, підвищення обізнаності та внутрішнього зростання окремих осіб та суспільств загалом. УАПАР зареєстрована 2017 року на території ПАР, об'єднує понад 250 членів — українців та південноафриканців — та має представництва у Гаутензі, Західному та Східному Кейпі, та Квазулу-Наталі.

З 2016 року за підтримки засновників УАПАР діє Українська школа, яка з 2017 року є частиною Молодіжного клубу УАПАР. УАПАР також є асоційованим членом Світового конгресу Українців. Основним фокусом УАПАР з 2022 року є адвокація України та підтримка українців, постраждалих внаслідок російської агресії. Адвокаційна робота в ПАР зосереджена на мобілізації громадянського суспільства ПАР для забезпечення справедливого сталого миру для України, зокрема щодо [атомної безпеки](#), [повернення насильно депортованих дітей](#) та реформи системи ООН. УАПАР співпрацює з організацією «Голоси дітей», яка надає психологічну підтримку дітям, які постраждали від війни та найбільшою гуманітарною організацією континенту «Gift of the Givers».

Інформація про авторок

- **Альошина Катерина**, магістр міжнародної економіки та менеджменту, співзасновниця мистецько-освітньої платформи «Лабораторія сучасного танцю» в ПАР, президентка ГО «Українська Асоціація в ПАР» (з 2022 року)
- **Долінська Ольга**, магістр соціології, провідна соціологиня Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», членкиня ГО «МІОК»
- **Качур Дзвінка**, магістр екологічної політики, наукова співробітниця Університету Стелленбош, ПАР та співзасновниця та президентка «Української асоціації в ПАР» (2017–2021)
- **П'ятковська Оксана**, канд. екон. наук, заступниця директора Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», членкиня правління ГО «МІОК»
- **Черепенчук Вікторія**, магістр соціології, аспірантка соціології, молодша наукова співробітниця Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», членкиня ГО «МІОК»

Український інститут — державна інституція у сфері управління Міністерства закордонних справ України. Місія Українського інституту — зміцнення міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії. Ми налагоджуємо міжнародні культурні зв'язки між людьми й інституціями і створюємо можливості для взаємодії українців зі світом.

Цей аналітичний звіт є частиною серії досліджень культурних середовищ та локальних контекстів країн Азії, Африки та Латинської Америки, проведених на замовлення Українського інституту у 2024-2025 роках.

ukrainian
institute

